

Θεραπευτική ανάδοχη φροντίδα για ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες (FORM): ένα εννοιολογικό μοντέλο για την ενίσχυση των εργαζομένων στην ανάδοχη φροντίδα

Θεραπευτική φροντίδα για ανάδοχες
οικογένειες
με ασυνόδευτους ανηλίκους

Εννοιολογικό πλαίσιο

για το έργο της ΕΕ
Θεραπευτική ανάδοχη φροντίδα για
ασυνόδευτους ανηλίκους και
τις ανάδοχες οικογένειές τους (FORM)

Νοέμβριος 2024

Δημοσιεύθηκε από: Οδυσσέας

Συγγραφέας: Meurs, Patrick Meurs

Εταίροι έργου: Pleegzorg Oost-Vlaanderen, Πανεπιστήμιο του Κάσελ, Salesiani Per Il Sociale, Ρώμη, Hope For Children CRC Policy Center και ENSA European Network for Social Authorities.

U N I K A S S E L
V E R S I T ' A ' T

Odisee
DE CO-HOGESCHOOL

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή: Η ιδιαιτερότητα της θεραπευτικής αναδοχής στο πλαίσιο του προγράμματος FORM 6

1.1.	Η εμφάνιση της θεραπευτικής αναδοχής.....	10
1.2.	Η εξέλιξη της θεραπευτικής αναδοχής: από το πρώιμο σύνθετο σχεσιακό τραύμα στο τραύμα που σχετίζεται με την εξορία.....	11
1.3.	Κατανόηση και υποστήριξη των ανάδοχων οικογενειών που αντιμετωπίζουν σύνθετες πληγές που σχετίζονται με την εξορία: ο στόχος του προγράμματος FORM.....	14
2.	Μια ψυχοδυναμική και βασισμένη στο πλαίσιο προοπτική	16
2.1.	Πολύπλοκο σχεσιακό τραύμα	16
2.2.	Πραγματικές ψυχαναλυτικές προοπτικές: παρέμβαση βασισμένη στη νοητικοποίηση (MBT), επιστημική εμπιστοσύνη και δυναμικές διαδραστικές θεραπείες (DIT)	17
2.3.	Η ανάγκη για ένα δίκτυο γύρω από τις ανάδοχες οικογένειες	18
2.4.	Η ανάγκη κατάρτισης των εργαζομένων σε ανάδοχες οικογένειες	22
2.5.	Καθορισμός της ομάδας-στόχου του έργου FORM-Project	23
2.6.	Ένα εννοιολογικό μοντέλο θεραπευτικής αναδοχής.....	24
2.7.	Μια προοπτική βασισμένη στην έρευνα των προβλημάτων στο πλαίσιο της αναδοχής ασυνόδευτων ανηλίκων	26
2.8.	Προς μια(ν) ειδική για το τραύμα της εξορίας ανάδοχη φροντίδα και εκπαίδευση για τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες	28
2.9.	Ειδικά θέματα σχετικά με το τραύμα, την εξορία, το αναπτυξιακό στάδιο και τη συγγενική ανάδοχη οικογένεια στο πλαίσιο ενός προγράμματος κατάρτισης για εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες.....	30
3.	Από τις γενικές αρχές της ενισχυμένης αναδοχής στις προδιαγραφές του μοντέλου θεραπευτικής αναδοχής FORM	34
3.1.	Βοήθεια στο ανάδοχο παιδί και την ανάδοχη οικογένεια στο πλαίσιο ενός μοντέλου παρέμβασης τριών κατευθύνσεων	36

3.2.	Ο αντίκτυπος της ενοχής των επιζώντων, της μοναξιάς και της ανθρωποποίησης στους ασυνόδευτους ανήλικους.....	38
3.3.	Επίτευξη των βασικών αναπτυξιακών τομέων που έχουν καταστεί προβληματικοί μετά το τραύμα της εξορίας που σχετίζεται με την απανθρωποποίηση και τη βαθιά μοναξιά.....	41
3.4.	Ένα σακίδιο γεμάτο με συγκλονιστικές εμπειρίες.....	42
3.4.1.	Προκλήσεις ειδικά για τη συγγένεια	46
3.5.	Η ανάγκη για ένα ευαισθητοποιημένο στο τραύμα δίκτυο γύρω από τους ανάδοχους γονείς ή τη συγγενική ανάδοχη οικογένεια.....	47
3.6.	Όταν οι εμπειρίες που σχετίζονται με την εξορία είναι πολύ έντονες και επαναλαμβάνονται πολύ συχνά για να συγκρατηθούν και να ενσωματωθούν σε μια αφηγηματική ροή	48
3.7.	Το τραύμα οδηγεί σε δυσλειτουργία.....	51
3.7.1.	Η "ώρα των μαγισσών"	53
3.7.2.	Θυμός (οργή) και συναισθηματική απόσυρση (υποχώρηση): καμουφλάρισμα του φόβου και των τραυματικών πληγών.....	55
3.8.	Πολύπλοκο τραύμα και ανάπτυξη της ταυτότητας: σε έναν λαβύρινθο εμπειριών που είναι πολύ δύσκολες, μπορεί κανείς να χάσει και τον εαυτό του.	56
3.8.1.	Όταν κάποιος χάνει τον εαυτό του, χάνει την εσωτερική του πυξίδα.....	57
3.8.2.	Συγκρουόμενες ή αναζητούσες συγκρούσεις με τον κόσμο για να (ξανα)ανακαλύψεις την εσωτερική σου πυξίδα	57
3.8.3.	Η ανάπτυξη μιας ταυτότητας στο τραύμα και στην εξορία: διαφορετικά κεφάλαια σε διαφορετικές εκδόσεις	58
3.8.4.	Κενά, άλματα και ασυνέπειες σε μια ιστορία ζωής	59
3.8.5.	Η απώλεια ή ο αποχωρισμός από έναν γονέα λόγω φυγής είναι κάτι πολύ περισσότερο από αυτό.	59
3.8.6.	Αγκαλιάζοντας τα αναπόφευκτα σημάδια που σχετίζονται με την φυγή στην ψυχή του ατόμου ως μέρος του εαυτού του	61
4.	Κρίσιμες εκτιμήσεις για μια ανάδοχη φροντίδα που σχετίζεται με την εξορία, ειδικά με το τραύμα	62
4.1.	Μπορεί να μη θυμούνται συνειδητά, αλλά το σώμα τους θυμάται! -	62
4.2.	Μην ρωτάτε `πόσο διαταραγμένο είναι αυτό το ανάδοχο παιδί;', αλλά ρωτήστε "τι έχει περάσει αυτός ο ανάδοχος έφηβος;".....	62

4.3.	Πρώτες βοήθειες σε περίπτωση απορρύθμισης: "Πρώτα ρυθμίστε, μετά συσχετίστε και μόνο μετά, σκεφτείτε".	63
4.4.	Παραμείνετε συμπονετικοί προς εκείνους που παρέχουν φροντίδα (τους ανάδοχους γονείς)	63
4.5.	Το νόημα των ιστοριών που διηγείται το ανάδοχο παιδί σχετικά με την έλλειψη φροντίδας από την πλευρά των ανάδοχων γονέων	64
4.6.	"Το βότσαλο στη λίμνη": το τραύμα δεν επηρεάζει μόνο το ευάλωτο ανάδοχο παιδί, αλλά και τους ανθρώπους γύρω του (τους ανάδοχους γονείς)	64
4.7.	"Χρειάζεται ένα χωριό για να μεγαλώσεις ένα παιδί...":	64
4.8.	Προσοχή στις λύσεις γρήγορης διόρθωσης	65
4.9.	Ουλές: η κατάρα και η ευλογία	65
4.10.	Καλλιεργήστε κάθε αχτίδα ελπίδας	66
5.	Από ένα εννοιολογικό μοντέλο στη συγγραφή ενός πρακτικού οδηγού για όσους εργάζονται στο σύστημα αναδοχής	67
5.1.	Κατάρτιση για εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες και δίκτυα	67
	Μέρος 1: Ιδιαιτερότητες του σύνθετου τραύματος και της ψυχοδυναμικής του σε ανάδοχες οικογένειες	70
	Μέρος 2: Ρύθμιση του εαυτού και της επίδρασης	72
	Μέρος 3: (Νέες) σχέσεις προσκόλλησης	74
	Μέρος 4: Νοητικοποίηση και αυτο-αναστοχασμός	75
	Μέρος 5: Συμβολισμός και εύρεση μιας αφήγησης	76
	Μέρος 6: Η επαφή με τις κρυφές εκφράσεις των σχεσιακών απωλειών και της απορρύθμισης	76
	Μέρος 7: Βιοψυχοκοινωνικοί βρόχοι	77
	Μέρος 8: Ταυτότητα και αυτονομία	78
	Μέρος 9: Αναπτυξιακή ψυχολογία	79
	Μέρος 10: Πώς συνεργάζεστε με το δίκτυο των οργανώσεων ανάδοχης φροντίδας;	82
6.	Πολιτισμικά ευαίσθητες πτυχές της θεραπευτικής αναδοχής ασυνόδευτων ανήλικων εφήβων και των ανάδοχων γονέων τους	84

6.1.	Η πολιτισμική ευαισθησία ως ο κρίκος που λείπει από τα μοντέλα θεραπευτικής αναδοχής.....	84
6.1.1.	Πτυχές της πολιτισμικά ευαίσθητης θεραπευτικής αναδοχής.....	84
6.2.	Πολιτισμικά μοντέλα κανονικότητας και παθολογίας στο πλαίσιο της ψυχικής υγείας και της ανάπτυξης του παιδιού.....	86
6.2.1.	Το να εργάζεσαι με πολιτισμική ευαισθησία σημαίνει επίσης ότι πρέπει να λαμβάνεις υπόψη σου τη διατομεακότητα	87
6.2.2.	Προσκόλληση στις ρίζες, σε αλληλεπίδραση με προσανατολισμό προς την ενσωμάτωση.....	89
6.2.3.	Υποστήριξη της ανάπτυξης των εφήβων και της γονικής μέριμνας σε ανάδοχες οικογένειες: ορισμένες πτυχές των πολλαπλών πολιτισμικών επιρροών.....	90
6.2.4.	Προσοχή στις πτυχές της δυναμικής ισχύος μεταξύ πλειοψηφίας-μειονότητας στη σχέση με μια ανάδοχη οικογένεια :	90
7.	Μια προοπτική για την ολοκλήρωση αυτού του εννοιολογικού μοντέλου της θεραπευτικής αναδοχής: μια γέφυρα από το εννοιολογικό μοντέλο στον πρακτικό οδηγό	92
8.	Αναφορές / Βιβλιογραφία	93

Εισαγωγή: Η ιδιαιτερότητα της θεραπευτικής αναδοχής στο πλαίσιο του προγράμματος FORM

Στόχος του έργου FORM (Fostering Refugee Minors) είναι να υποστηρίξει τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες στην παροχή εξειδικευμένης - "ενισχυμένης", "θεραπευτικής" - ανάδοχης φροντίδας σε οικογένειες με ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες. Το έργο FORM χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα Erasmus+ και έφερε σε επαφή έξι εταίρους από το Βέλγιο (Πανεπιστήμιο Εφαρμοσμένων Επιστημών Odisee, Βρυξέλλες- Αναδοχή Ανατολικής Φλάνδρας, Γάνδη), τη Γερμανία (Πανεπιστήμιο του Κάσελ), την Ιταλία (Salesiani Per Il Sociale, Ρώμη- και την Κύπρο (Hope For Children Policy Center, Λευκωσία) και το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κοινωνικών Αρχών ENSA, Βένετο.

Ως αποτέλεσμα της ευαλωτότητας και των τραυμάτων που σχετίζονται με την φυγή, των (σωρευτικών) εμπειριών απώλειας ή του ανθρωπογενούς τραύματος, και ως αποτέλεσμα της σύνθετης αφοσίωσης στους βιολογικούς γονείς τους από τους οποίους έχουν αποχωριστεί ή τους έχουν αφήσει πίσω στη χώρα καταγωγής, δεν είναι ούτε φυσικό ούτε εύκολο για τους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες να αναπτύξουν νέες σχέσεις προσκόλλησης και δεσμού μέσα στην ανάδοχη οικογένεια. Σε ορισμένες οικογένειες, αυτή η δύσκολη πρόκληση, την οποία πολλοί από τους νέους και τους ανάδοχους γονείς τους έχουν να αντιμετωπίσουν και την οποία επίσης πολλοί καταφέρνουν να επιλύσουν καλά, γίνεται όλο και μεγαλύτερο πρόβλημα, όταν ένας ασυνόδευτος ανήλικος έχει δυσκολίες στην αποκατάσταση ή/και διατήρηση σχέσεων προσκόλλησης στην ανάδοχη οικογένειά του (Suarez-Orozco, Yoshikawa, Teranishi & Suarez-Orozco, 2011- Bamford, 2015- Hettich & Meurs, 2021. Σε αυτή την περίπτωση, η ένταση αυξάνεται και η τοποθέτηση σε ανάδοχη οικογένεια βρίσκεται υπό πίεση ή σε κίνδυνο.

Στο κείμενο που έχουμε μπροστά μας, το εννοιολογικό μοντέλο, παρουσιάζουμε τα δομικά στοιχεία για μια προσέγγιση με βάση την αναπτυξιακή φάση και την ευαισθησία στο τραύμα, η οποία λαμβάνει επίσης υπόψη τη δυναμική της αλλαγής του πολιτισμού και της εξορίας (μια προσέγγιση με βάση τον πολιτισμό και την εξορία), καθώς και τις ιδιαιτερότητες της αναδοχής και των ανάδοχων οικογενειών και των πλαισίων αναδοχής σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες (ορισμένοι ασυνόδευτοι ανήλικοι βρίσκονται σε ανάδοχες οικογένειες, άλλοι σε κοινοτικές ανάδοχες οικογένειες- ορισμένοι βρίσκονται σε συγγενικές οικογένειες).

Για το σκοπό αυτό, θα περιγράψουμε διαδοχικά λεπτομερώς τα δομικά στοιχεία αυτού του εννοιολογικού μοντέλου, συμπεριλαμβανομένου του τι ακριβώς σημαίνει θεραπευτική αναδοχή και πώς η ανάπτυξη των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων μπορεί να βρίσκεται υπό πίεση λόγω των σωρευτικών εμπειριών απώλειας, των τραυματικών εμπειριών και άλλων ευπαθειών που σχετίζονται με τη φυγή, την πολιτισμική διαφορά και το ρατσισμό. Τα δομικά στοιχεία του εννοιολογικού μοντέλου καθιστούν δυνατή την κατανόηση των

δυσκολιών που αντιμετωπίζουν ορισμένοι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες στην αναδοχή και των διλημμάτων που αντιμετωπίζουν οι ανάδοχοι γονείς σε αυτές τις περιπτώσεις. Αυτό το κάνουμε για να περιγράψουμε στη συνέχεια πώς οι εργαζόμενοι στην ανάδοχη φροντίδα μπορούν να αντιμετωπίσουν τα γονεϊκά ερωτήματα και - σε ορισμένες περιπτώσεις - τις γονεϊκές δυσκολίες των ανάδοχων γονέων, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ευπάθειες των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων. Θα περιγράψουμε επίσης πώς μπορούν να υποστηριχθούν οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες στην αντιμετώπιση των προβλημάτων προσκόλλησης και των συμπεριφορικών και συναισθηματικών δυσκολιών των ανάδοχων παιδιών με ιστορικό εξορίας. Ένας αναστοχαστικός χώρος όπου οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες μπορούν να συναντώνται και να συζητούν το έργο τους μπορεί να τους βοηθήσει να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν μια νοητική στάση κατά τη διάρκεια της εργασίας τους με τους γονείς σε αυτές τις ανάδοχες οικογένειες. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα όταν αντιμετωπίζουν λιγότερο οικείες πτυχές των δυναμικών ή των πληγών που σχετίζονται με την εξορία, αλλά σίγουρα και όταν ασχολούνται με ανάδοχες οικογένειες όπου το ανάδοχο παιδί υποφέρει από τα τραύματα της ανεκπλήρωτης απώλειας, των σωρευτικών αποχωρισμών και της απανθρωποποίησης που βιώνει στην πορεία. Όπως θα παρατηρήσει κανείς, οι εργαζόμενοι και οι υπηρεσίες αναδοχής είναι κεντρικής σημασίας για το μοντέλο FORM της θεραπευτικής αναδοχής και ακριβώς για αυτόν τον λόγο είναι σημαντικό να μην αφήνουμε τους εργαζόμενους αναδοχής μόνους τους με αυτές τις πολύπλοκες δυναμικές- η εκπαίδευση (εννοιολογικό εργαλείο), η κατάρτιση (πρακτικός οδηγός) και η εποπτεία στοχεύουν στην καλύτερη δυνατή υποστήριξή τους.

Εκτός από ένα εννοιολογικό μοντέλο με δομικά στοιχεία για την κατανόηση των καταστάσεων σε αυτές τις οικογένειες, έχει επίσης αναπτυχθεί ένας πρακτικός οδηγός που αποσαφηνίζει το ρόλο της παρέμβασης και της εποπτείας για τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες, εφιστά την προσοχή σε ορισμένα θέματα που μπορούν να αντιμετωπιστούν σε αυτές τις ανάδοχες οικογένειες και υποδεικνύει τρόπους με τους οποίους μπορούν να διδαχθούν ορισμένες δεξιότητες για τη διαμεσολάβηση ή την παρέμβαση σε αυτές τις οικογένειες. Η νοηματοδότηση έχει τις ρίζες της στο ψυχοδυναμικό εννοιολογικό μοντέλο, είναι τεκμηριωμένη (υπάρχουν πολλές μελέτες σχετικά με τα αποτελέσματα των παρεμβάσεων με επίκεντρο τη νοηματοδότηση, ιδίως σε περιπτώσεις τραύματος και διαταραχής του ιστορικού ζωής) και, ως εκ τούτου, έχει βρει τα τελευταία χρόνια το δρόμο της στα μοντέλα πρόληψης και ολοκληρωτικής θεραπείας, καθώς και στη σκέψη του πλαισίου και στις παρεμβάσεις με επίκεντρο την προσκόλληση ή τις παρεμβάσεις αποκατάστασης της προσκόλλησης (Fonagy, Gergely, Jurist & Target, 2002). Χρειάζεται τόσο ένα εννοιολογικό μοντέλο (μια θεωρητική προοπτική) όσο και ένας οδηγός πρακτικής (μια πρακτική εφαρμογή) για να παρέχουν στους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες ένα πλαίσιο αναφοράς και τα εργαλεία για να εργαστούν σε αυτές τις ανάδοχες οικογένειες, όπου το σύνθετο υπόβαθρο των προσφύγων νέων μπορεί να δημιουργήσει δυσκολίες.

Στο εννοιολογικό μοντέλο θα περιγράψουμε κυρίως τα δομικά στοιχεία, τα οποία θα επεξηγηθούν επίσης με μικρά παραδείγματα. Ο πρακτικός οδηγός που θα συγκεκριμοποιεί

αυτό το εννοιολογικό μοντέλο θα εστιάζει πολύ περισσότερο στις πρακτικές εφαρμογές ή στη μετάφραση του εννοιολογικού μοντέλου. Στο εννοιολογικό μοντέλο περιγράφονται κυρίως τα εργαλεία για τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες με ασυνόδευτους ανήλικους- η συγκεκριμενοποίηση αυτών των εργαλείων με τη μορφή συμβουλών ή με τη μορφή κατευθυντήριων γραμμών και υποδειγματικών παρεμβάσεων και προσεγγίσεων αυτών των ανάδοχων οικογενειών θα βρίσκεται στον οδηγό πρακτικής.

Με άλλα λόγια, η θεωρητική προσέγγιση του εννοιολογικού μοντέλου παρέχει το εννοιολογικό υπόβαθρο για τον οδηγό πρακτικής στον οποίο το πλαίσιο του εννοιολογικού μοντέλου της ενισχυμένης ή θεραπευτικής αναδοχής μπορεί να μεταφραστεί ή να μετατραπεί σε συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές για την εργασία της αναδοχής σε οικογένειες.

Μέσω αυτής της προσέγγισης, το μοντέλο FORM της θεραπευτικής αναδοχής φέρνει μια ανάσα φρέσκου αέρα στην υπάρχουσα βιβλιογραφία για τη θεραπευτική αναδοχή. Στα προηγούμενα μοντέλα, η πτυχή της ενισχυμένης αναδοχής συνίστατο στην προσθήκη ψυχοθεραπείας ειδικά για το τραύμα για το ανάδοχο παιδί ή/και την ανάδοχη οικογένεια. Στο FORM, ο λειτουργός της ανάδοχης φροντίδας γίνεται η κεντρική φιγούρα στο δίκτυο γύρω από τις ανάδοχες οικογένειες και τα ανάδοχα παιδιά. Αυτή η ενισχυμένη θέση των αναδόχων και των υπηρεσιών ή οργανισμών αναδοχής απαιτεί κατάρτιση (τόσο θεωρητικό υπόβαθρο όσο και κατάρτιση δεξιοτήτων) για τους εν λόγω λειτουργούς αναδοχής, καθώς και υποστήριξή τους (η εποπτεία και η παρέμβαση πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι λειτουργεί αναδοχής δεν μένουν μόνοι τους σε αυτή την κεντρική θέση). Στην FORM, είναι οι συντονιστές του δικτύου φροντίδας γύρω από τις ανάδοχες οικογένειες, στο οποίο μπορούν να παρεμβαίνουν όταν οι ανάδοχες οικογένειες δηλώνουν ότι έχουν απορίες ή σε περίπτωση συγκρούσεων και επικείμενου τερματισμού ή κατάρρευσης της τοποθέτησης. Για να είναι σε θέση να το κάνουν αυτό, οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες χρειάζονται έναν πρακτικό οδηγό ή μια εκπαίδευση: μέσω της απόκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων, καθώς και μέσω της εποπτείας και των ευκαιριών για αμοιβαίο προβληματισμό σχετικά με το έργο τους, είναι σε θέση να συνοδεύουν και να παρεμβαίνουν στις ανάδοχες οικογένειες και θα σχηματίσουν ένα δίκτυο μάθησης από τοπικές, περιφερειακές, εθνικές και ευρωπαϊκές υπηρεσίες υποστήριξης που θα ανταλλάσσουν εμπειρίες και θα ενισχύουν ο ένας τις γνώσεις και τις δεξιότητες του άλλου. Οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες είναι επομένως η πρώτη και άμεση ομάδα-στόχος αυτού του σχεδίου FORM- οι ίδιες οι ανάδοχες οικογένειες, οι οποίες επωφελούνται από την κατάρτιση γνώσεων και δεξιοτήτων των εργαζομένων σε ανάδοχες οικογένειες, είναι η δεύτερη ή έμμεση ομάδα-στόχος του FORM.

Η έμφαση στην τρέχουσα συμβουλευτική με επίκεντρο τη νοητικοποίηση επιτρέπει τη συνεχή εστίαση σε εσωτερικές εμπειρίες ή εσωτερικές ψυχικές εικόνες και συναισθήματα γύρω από τις σχέσεις που υπάρχουν στα ανάδοχα παιδιά και τους ανάδοχους γονείς τους. Όταν πρόκειται για συγκρούσεις στην ανάδοχη οικογένεια, τα ανάδοχα παιδιά και οι ανάδοχοι γονείς τους βρίσκονται προσωρινά σε σύγκρουση μεταξύ τους και δεν μπορούν πλέον να κατανοήσουν ο ένας τον άλλον ως ανθρώπους με έναν εσωτερικό κόσμο συναισθημάτων, προσδοκιών, σκέψεων, βαθιών κινήτρων και επίσης μερικές φορές παρόμοιων αγωνιών και επιθυμιών κ.λπ. Στον πρακτικό οδηγό θα δώσουμε διάφορα παραδείγματα για το τι σημαίνει η νοητικοποίηση και η εστίαση στον εσωτερικό κόσμο και τις εσωτερικές προσδοκίες των σχέσεων στο πλαίσιο του προσφυγικού τραύματος και των πολιτισμικών διαφορών, στο συγκεκριμένο αναπτυξιακό στάδιο της εφηβείας, σε ανάδοχες οικογένειες που (τουλάχιστον σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες) μπορεί να έχουν οικογενειακούς δεσμούς με τους βιολογικούς γονείς του ανάδοχου παιδιού τους (συγγενική μορφή ανάδοχης οικογένειας). Αυτή η θεραπευτική ανάδοχη φροντίδα με επίκεντρο τη νοημοσύνη καθιστά δυνατή την αποκατάσταση της σύνδεσης και της αμοιβαίας κατανόησης στις ανάδοχες οικογένειες και, ως εκ τούτου, την επανασύνδεση με μια προοπτική ελπίδας, ένα απαραίτητο αντίδοτο στην απόγνωση και την απελπισία που έχει συν-τροφοδοτηθεί από τις τραυματικές εμπειρίες και απώλειες που σχετίζονται με τη φυγή στους ασυνόδευτους ανήλικους και, ενδεχομένως, και στους ανάδοχους γονείς τους.

Δίνοντας τόσο μεγάλο χώρο στη σκέψη της νοητικοποίησης, μεταφράζουμε αρχές που αναπτύχθηκαν και αποδείχθηκαν αποτελεσματικές σε ψυχοθεραπευτικό πλαίσιο, σε ένα πολύ ευρύτερο πλαίσιο συμβουλευτικής και καθοδήγησης, στην προκειμένη περίπτωση στις δράσεις του προσωπικού των υπηρεσιών αναδοχής στο πλαίσιο του προληπτικού, προβληματικού (διαμεσολαβητικού) και συντονιστικού τους ρόλου γύρω και μέσα στις ανάδοχες οικογένειες. Η εισαγωγή αυτής της σύγχρονης ψυχοδυναμικής σκέψης στο έργο των εργαζομένων στις υπηρεσίες αναδοχής δεν αντικαθιστά απαραίτητα το παλαιότερο μοντέλο της θεραπευτικής αναδοχής (με ψυχοθεραπεία με ευαισθησία στο τραύμα για τον νέο ή/και την ανάδοχη οικογένεια), καθώς μπορεί να εξακολουθεί να προσφέρεται σε πολλές περιπτώσεις ως πρόσθετη προσφορά για τον νέο που αντιμετωπίζει δυσκολίες. Η εισαγωγή της σκέψης της νοητικοποίησης γύρω από τις ανάδοχες οικογένειες καθιστά δυνατή την προσέγγιση μιας τέτοιας οικογένειας και του ανάδοχου παιδιού τους από μια ευρύτερη προοπτική δικτύου και με αναστοχαστικό τρόπο, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή τόσο στον εσωτερικό πόνο από τον οποίο κινδυνεύουν να χάσουν ο ένας τον άλλον οι άνθρωποι αυτοί όσο και στην εσωτερική δύναμη και ορμή από την οποία οι άνθρωποι αυτοί είναι σημαντικοί ο ένας για τον άλλον.

Εκεί που βρισκόμαστε τώρα, στο τέλος αυτού του έργου FORM, η ιστορία μπορεί να συνεχιστεί, για παράδειγμα, καθώς οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες συνεχίζουν να μαθαίνουν από τις πρακτικές τους εμπειρίες κατά την εφαρμογή αυτού του μοντέλου. Σίγουρα αυτή είναι μια πολύ ωραία προοπτική για το τέλος των τριών πρώτων ετών αυτού

του έργου FORM: η περαιτέρω μάθηση και επαγγελματοποίηση με βάση το έργο FORM, μια μελλοντική προοπτική που μπορεί να λάβει χώρα στο έργο που θα ακολουθήσει το FORM.

"Η ενισχυμένη αναδοχή, που συχνά αποκαλείται "θεραπευτική αναδοχή" ή "θεραπευτική αναδοχή φροντίδας", είναι ο τύπος φροντίδας που απαιτείται για παιδιά που έχουν βιώσει στη ζωή τους μεγάλο βαθμό τραύματος ή/και κακοποίησης. Αυτό το τραύμα συχνά επιτείνεται από το γεγονός ότι έχουν περάσει από πολλές αποτυχημένες τοποθετήσεις - συχνά τόσο από αναδοχή όσο και από υιοθεσία. Εκτός από τις αναπτυξιακές δυσκολίες και τις διαταραχές προσκόλλησης, αυτό το τραύμα συχνά εκδηλώνεται με διάφορα προβλήματα ψυχικής υγείας. Η παροχή φροντίδας στους πιο προβληματικούς νέους μας είναι μια εξαιρετικά απαιτητική εργασία, γι' αυτό και υπάρχει αυξανόμενη ζήτηση για ανάδοχους φροντιστές που θα παρακολουθήσουν την απαραίτητη πρόσθετη εκπαίδευση για να γίνουν θεραπευτικοί ανάδοχοι φροντιστές".

(Social Care Training Solutions, 2022)

(<https://www.socialcaretrainingsolutions.com/therapeutic-fostering>), λήψη στις 20.02.2023)

1.1. Η εμφάνιση της θεραπευτικής αναδοχής

Σύμφωνα με το απόσπασμα στον ιστότοπο Social Care Training Solutions, η θεραπευτική ή προσαρμοσμένη/ενισχυμένη αναδοχή συνδέεται με παιδιά με σοβαρό ιστορικό τραύματος και την επανειλημμένη αποτυχία των νέων προσπαθειών τους για προσκόλληση σε ανάδοχες οικογένειες, θετές οικογένειες ή/και θετές οικογένειες. Αυτή η υποομάδα των ανάδοχων παιδιών που έχουν αναπτυξιακά προβλήματα, προβλήματα ψυχικής υγείας ή/και προβλήματα προσκόλλησης χρειάζονται θεραπευτική αναδοχή. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η αναδοχή αποτελεί ιδιαίτερη πρόκληση τόσο για τους ανάδοχους γονείς όσο και για τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες. Προκειμένου να ανταποκριθούν σε αυτή την ιδιαίτερη πρόκληση, συνιστάται στους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες να παρακολουθήσουν πρόσθετη εκπαίδευση για να γίνουν εργαζόμενοι σε θεραπευτικές ανάδοχες οικογένειες. Τι ακριβώς σημαίνει αυτό είναι ένα από τα βασικά ερωτήματα του έργου FORM: Ποια είναι τα συγκεκριμένα τραύματα των νέων, στην προκειμένη περίπτωση των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων (ΑΜΠ), που οδηγούν σε δυσκολίες στις ανάδοχες οικογένειές τους; Ποιες βασικές γνώσεις και ποια κατάρτιση χρειάζονται οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες για να είναι σε θέση να υποστηρίξουν τις ανάδοχες οικογένειες με αυτά τα παιδιά με τον καλύτερο δυνατό τρόπο;

1.2. Η εξέλιξη της θεραπευτικής αναδοχής: από το πρώιμο σύνθετο σχεσιακό τραύμα στο τραύμα που σχετίζεται με την εξορία.

Περιγράφουμε πρώτα από ποια ανάγκη προέκυψε η ιδέα της *θεραπευτικής αναδοχής* - που μερικές φορές αναφέρεται ως *αναδοχή φροντίδα* ή *ενισχυμένη αναδοχή*. Η ιδέα αυτή επεξεργάστηκε για πρώτη φορά τη δεκαετία του '90 στο πλαίσιο ορισμένων ανάδοχων οικογενειών και των ανάδοχων παιδιών τους, εκτός του πλαισίου της εξορίας και των ασυνόδευτων ανηλίκων. Η θεραπευτική αναδοχή αναπτύχθηκε ως προσαρμογή ή μάλλον ως συμπλήρωμα της συνήθους αναδοχής, ιδίως για εκείνες τις ανάδοχες οικογένειες που προσπαθούν να βρουν μια διέξοδο με τα ανάδοχα παιδιά που έχουν υποστεί τόσο μεγάλη βλάβη στην πρωταρχική σχέση προσκόλλησής τους με τους βιολογικούς τους γονείς, ώστε η ένταξη και επαναπροσκόλληση των παιδιών αυτών στο πλαίσιο της αναδοχής να μην είναι αρκετά επιτυχής ή να διακόπτεται επανειλημμένα ή να διαταράσσεται (όπως συμβαίνει περίπου στο 30% των παιδιών που φροντίζονται σε πλαίσιο αναδοχής). Έτσι, η θεραπευτική αναδοχή αναπτύχθηκε αρχικά στο πλαίσιο ορισμένων τραυμάτων στην πρωταρχική σχέση προσκόλλησης που εμποδίζουν τα ανάδοχα παιδιά να επαναπροσδεθούν σε ένα πλαίσιο αναδοχής (οικογένειας).

Αυτά τα πρώιμα τραύματα στο πλαίσιο της οικογένειας προέλευσης έχουν πλέον λάβει ένα συγκεκριμένο όνομα στην ερευνητική βιβλιογραφία: τραύμα προσκόλλησης (Allen, 2013) ή σύνθετο σχεσιακό τραύμα (Cook et al., 2005) (για λόγους πληρότητας, μερικές φορές αναφέρονται επίσης ως αναπτυξιακό τραύμα (van der Kolk, 2006) ή τραύμα τύπου III (Terr, 1991- Solomon & Heide, 1999), ένα εννοιολογικό ζήτημα στο οποίο θα επιστρέψουμε αργότερα σε αυτό το εννοιολογικό μοντέλο).

Η προέλευση των δυσκολιών που μπορεί να εμποδίσουν τους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες να επαναπροσαρμοστούν σε μια ανάδοχη οικογένεια είναι κυρίως διαφορετικής φύσης από τα άλλα ανάδοχα παιδιά. Σε αντίθεση με τα παιδιά που έχουν βιώσει κακοποίηση, παραμέληση, σεξουαλικό τραύμα, υποτίμηση ή βία με τους βιολογικούς τους γονείς και τοποθετούνται σε ανάδοχη οικογένεια για προστασία, οι περισσότεροι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες (με λίγες εξαιρέσεις) δεν έχουν υποστεί τραύματα στις πρωταρχικές σχέσεις προσκόλλησης. Ωστόσο, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν αυτές τις πρωταρχικές σχέσεις προσκόλλησης σε πολύ απειλητικές συνθήκες και μπορεί να έχουν κακοποιηθεί από άλλους ενήλικες στους οποίους είχαν εμπιστευτεί τον εαυτό τους κατά την πορεία προς την Ευρώπη. Τόσο η επώδυνη αναχώρηση, η απώλεια του (άμεσου) δεσμού με τα πρωταρχικά πρόσωπα προσκόλλησης, οι πιθανές αποανθρωποποιητικές εμπειρίες με νέους "έμπιστους" στην πορεία, το αβάσταχτο πένθος της αλλαγμένης σχέσης με τους γονείς και τους συγγενείς που έμειναν πίσω, όσο και η αδιάσπαστη πίστη στους βιολογικούς γονείς που έμειναν πίσω και οι τεράστιες ενοχές για τη δική τους επιβίωση, ενώ άλλοι συγγενείς εξακολουθούν να βρίσκονται σε κίνδυνο, παραλύουν τις νέες ευκαιρίες προσκόλλησης. Οι επιπτώσεις αυτών των εμπειριών που σχετίζονται με την εξορία (σωρευτική απώλεια, πιθανή κακοποίηση και απανθρωποποίηση σε σχέση με τους ενήλικες από τους οποίους εξαρτιόταν κανείς στην

πορεία) στην ικανότητα για νέες σχέσεις προσκόλλησης σε πλαίσια ανάδοχης φροντίδας είναι οι ίδιες με τις επιπτώσεις του τραύματος προσκόλλησης σε σχέση με τους βιολογικούς γονείς. Έτσι, η προέλευση των προβλημάτων στην ανάδοχη φροντίδα για τους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες είναι διαφορετική (τα προβλήματα έχουν διαφορετική αιτιολογία και ακολουθούν διαφορετική αναπτυξιακή πορεία), τα αποτελέσματα είναι παρόμοια (συμπτώματα σύνθετου τραύματος σχέσεων και σύνθετης διαταραχής μετατραυματικού στρες). Ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο, η τρέχουσα σκέψη σχετικά με το σύνθετο σχεσιακό τραύμα είναι πολύ χρήσιμη για την κατανόηση των δυσκολιών αυτών των αναδεχομένων νέων και των ανάδοχων οικογενειών τους.

Όπως είναι φυσικό, υπάρχει έντονη ζήτηση μεταξύ των επαγγελματιών της αναδοχής που εργάζονται με ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες να επανεξετάσουν το μοντέλο της θεραπευτικής αναδοχής σε σχέση με αυτή την ομάδα-στόχο. Η θεραπευτική αναδοχή προέκυψε για να αναπτύξει παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση των μεταγενέστερων επιπτώσεων του τραύματος που φέρνουν τα παιδιά στις ανάδοχες οικογένειες και τα εμποδίζουν να εκμεταλλευτούν τις νέες ευκαιρίες προσκόλλησης σε αυτές τις οικογένειες. Μια τέτοια θεραπευτική αναδοχή δεν είναι απαραίτητη για όλα τα ανάδοχα παιδιά, αλλά μόνο για εκείνα στα οποία το παρελθοντικό τραύμα προσκόλλησης εμποδίζει τις νέες ευκαιρίες προσκόλλησης. Η θεραπευτική αναδοχή είναι επίσης απαραίτητη στην αναδοχή ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων, για την υποομάδα τους που χρειάζονται επίσης ενισχυμένη ή προσαρμοσμένη αναδοχή λόγω των τραυματικών συνεπειών της σωρευτικής απώλειας, της αβάσταχτης ενοχής, της παγωμένης πίστης και της βαθιάς διάρρηξης της εμπιστοσύνης στην ανθρωπότητα. Το έργο FORM έχει ως εκ τούτου ως στόχο να παράσχει ένα εννοιολογικό μοντέλο και έναν οδηγό πρακτικής για τους εργαζόμενους στην ανάδοχη φροντίδα ώστε να κατανοήσουν και να αντιμετωπίσουν αυτή τη μορφή τραύματος που σχετίζεται με τη φυγή.

Η θεραπευτική ανάδοχη φροντίδα αναπτύχθηκε αρχικά για να αντιμετωπίσει τις συμπεριφορικές και συναισθηματικές δυσκολίες καθώς και τα προβλήματα προσκόλλησης ορισμένων παιδιών και νέων μέσα στις ανάδοχες οικογένειές τους, λόγω των συνεπειών του πρώιμου σχεσιακού τραύματος ή του τραύματος προσκόλλησης στην οικογένεια προέλευσής τους. Πρόκειται για ένα είδος ανάδοχης φροντίδας που αναπτύχθηκε για ανάδοχες οικογένειες με παιδιά που αντιμετωπίζουν επίμονες δυσκολίες να δημιουργήσουν νέες σχέσεις προσκόλλησης με τους ανάδοχους γονείς. Για τα παιδιά αυτά, η κανονική ανάδοχη φροντίδα που λάμβαναν στο πλαίσιο της ανάδοχης οικογένειας αποδείχθηκε ανεπαρκής. Ως εκ τούτου, θεωρήθηκε ότι αυτά τα παιδιά και οι ανάδοχοι γονείς τους έχουν ανάγκη από μια πρόσθετη προσφορά ή μια πρόσθετη και διαφορετική προοπτική της αναδοχής, η οποία ονομάζεται *ενισχυμένη αναδοχή*, ή *θεραπευτική αναδοχή* (www.socialcaretrainingsolutions.com). Στη βιβλιογραφία σχετικά με τη θεραπευτική αναδοχή αναφέρεται ότι αυτή η μορφή αναδοχής τίθεται συχνά σε εφαρμογή για παιδιά που έχουν βιώσει κάποιας μορφής τραύμα στα πρώτα τους χρόνια, όχι σπάνια σε σχέση με πρόσωπα πρωτοβάθμιας φροντίδας. Στη συνέχεια του εννοιολογικού μας μοντέλου, θα

περιγράψουμε την ιδιαιτερότητα του σύνθετου σχεσιακού τραύματος ή τραύματος προσκόλλησης που μπορεί να υποστούν τα παιδιά νωρίς στη ζωή τους, όταν τα κύρια πρόσωπα φροντίδας από τα οποία τα παιδιά θα έπρεπε να περιμένουν φροντίδα, προστασία και αγάπη είναι επίσης τα άτομα που τα απειλούν, τα παραμελούν, τα κακοποιούν ή τα αντιμετωπίζουν επιθετικά χωρίς ευαισθησία στις ανάγκες των μικρών παιδιών τους. Η συμπτωματολογία τους μας βάζει στο δρόμο για την κατανόηση των προβλημάτων και των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων.

Αυτή η αρχική ιδέα της θεραπευτικής ανάδοχης φροντίδας μπορεί να μεταφερθεί και στην ανάδοχη φροντίδα ειδικά για ανήλικους πρόσφυγες: υποφέρουν από παρόμοια προβλήματα προσκόλλησης στις ανάδοχες οικογένειές τους, αν και ως επί το πλείστον η προέλευση αυτών των προβλημάτων δεν είναι το τραύμα προσκόλλησης με τα πρόσωπα πρωτοβάθμιας φροντίδας. Ωστόσο, οι εμπειρίες ακούσιων αποχωρισμών, η σωρευτική απώλεια, οι ανεπίλυτες διαδικασίες πένθους, το τραυματικό πένθος ή οι τραυματικές συνέπειες του πολέμου και των διώξεων επηρεάζουν την ικανότητά τους να επαναπροσκολλώνται στις ανάδοχες οικογένειες (Kessler et al., 2008). Οι επιπτώσεις των απειλητικών για τη ζωή εμπειριών σε συνθήκες πολέμου ή διώξεων, που ενισχύονται από πρόσθετες δυσκολίες, όπως οι αβάσταχτες ενοχές απέναντι στους βιολογικούς γονείς που έμειναν πίσω σε συνθήκες ανασφάλειας στη χώρα καταγωγής, η βαθιά αφοσίωση απέναντι σε αυτούς που έμειναν πίσω, ή και μόνο το γεγονός ότι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την οικογένεια καταγωγής ως νεαρά άτομα για να επιβιώσουν ή για να εκπληρώσουν ένα καθήκον που τους επέβαλαν τα άλλα μέλη της οικογένειας, σε μια εποχή που η ανάπτυξη του ατόμου απαιτεί ακόμη την εγγύτητα των γονικών προσώπων, συμβάλλουν σε μια κατάσταση στην οποία τα ανάδοχα παιδιά με προσφυγικό ιστορικό αισθάνονται ότι απαγορεύεται να επαναπροσδεθούν σε μια ανάδοχη οικογένεια, δεν ήταν πλέον σε θέση να βασιστούν στους βιολογικούς τους γονείς όταν τους χρειαζόνταν ως έφηβοι στην αναζήτησή τους, και από εκεί και πέρα παλεύουν με νέες εξαρτήσεις από ενήλικες, από ανάδοχους γονείς. Ως αποτέλεσμα, από καιρό σε καιρό βιώνουν τους εαυτούς τους ως ξένους στην ανάδοχη οικογένεια, και μερικές φορές ακόμη και στη νέα ζωή που έχει γίνει μια επίπονη επιβίωση.

Έτσι, ενώ τα αποτελέσματα είναι παρόμοια και στις δύο ομάδες ανάδοχων παιδιών, η δυναμική που οδήγησε σε αυτά τα παρόμοια αποτελέσματα μπορεί να είναι αρκετά διαφορετική στις δύο ομάδες. Και οι δύο υποφέρουν από σύνθετες μακροχρόνιες τραυματικές επιπτώσεις που εμποδίζουν τις νέες σχέσεις προσκόλλησης σε μια ανάδοχη οικογένεια- στη μία ομάδα το πρόβλημα αυτό προέρχεται από ένα τραύμα προσκόλλησης, στην άλλη ομάδα από ένα πολεμικό τραύμα που οδήγησε σε απομάκρυνση της σχέσης με τους κύριους φροντιστές και με τον πολιτισμικό κόσμο ζωής στον οποίο ανήκε ο ασυνόδευτος ανήλικος πριν από τη φυγή. Και ακόμη και αν οι αιτίες που οδηγούν σε σύνθετα συμπτώματα τραύματος είναι διαφορετικές για τις δύο προαναφερθείσες ομάδες, μπορούμε να πούμε ότι στην αφετηρία η αιτία είναι ανθρωπογενές τραύμα, για τα ανάδοχα παιδιά χωρίς ιστορικό εξορίας λόγω της πολύ ανεπαρκούς φροντίδας στην οικογένεια προέλευσης, για τα ανάδοχα παιδιά που βρίσκονται στην εξορία λόγω των επιπτώσεων της πολιτικής αστάθειας, των

διώξεων, των απειλών, της απώλειας της άμεσης επαφής με τα μέλη της οικογένειας και της απώλειας της ασφάλειας στην κοινωνία στην οποία μεγάλωσαν.

Από την άποψη της αναπτυξιακής ψυχολογίας αυτή η κατάσταση μπορεί επίσης να αναφέρεται ως "ισοδυναμία": Επίτευξη παρόμοιων αποτελεσμάτων (δυσκολίες στην επαναπροσκόλληση στην ανάδοχη οικογένεια) κατά μήκος πολύ διαφορετικών αναπτυξιακών διαδρομών ή ξεκινώντας από πολύ διαφορετικές εμπειρίες (από τη μία πλευρά, πρώιμο τραύμα προσκόλλησης, από την άλλη ένα μείγμα στοιχείων όπως η κατάρρευση της βασικής εμπιστοσύνης στους ανθρώπους, η ενοχή του επιζώντος, το αδιανόητο τραύμα πολέμου και οι απειλές, οι άρρητες αφοσιώσεις)

1.3. Κατανόηση και υποστήριξη των ανάδοχων οικογενειών που αντιμετωπίζουν σύνθετες πληγές που σχετίζονται με την εξορία: ο στόχος του προγράμματος FORM

Στο έργο FORM εργαζόμαστε πάνω στα δομικά στοιχεία μιας παρέμβασης που βρίσκεται στην πραγματική γραμμή σκέψης σχετικά με τη διαπολιτισμική και εξόριστη διαμεσολάβηση (και όχι τη διαπολιτισμική θεραπεία). Στη διαμεσολάβηση, η βασική ιδέα είναι να υποστηριχθούν οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες με σύντομο, εστιασμένο και προσανατολισμένο στη λύση τρόπο για να επιλύσουν κρίσιμα σύνθετα ζητήματα, συγκεκριμένες καταστάσεις κρίσης και σοβαρές δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν στο πλαίσιο ανάδοχων οικογενειών με ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες. Συνεπώς, η προαναφερθείσα διαμεσολάβηση έχει δύο ομάδες-στόχους: τις ανάδοχες οικογένειες με τις οποίες οι ανάδοχοι φροντιστές εργάζονται με βάση τη ζήτηση, αλλά και τους ίδιους τους ανάδοχους φροντιστές, οι οποίοι αποτελούν μέρος ενός δικτύου μάθησης των υπηρεσιών ανάδοχων οικογενειών, άλλων παρόχων φροντίδας και ερευνητών και οι οποίοι θέλουν να μάθουν πώς να εφαρμόζουν αυτή την προσέγγιση της ανάδοχης φροντίδας με βάση τη ζήτηση στις οικογένειες με τις οποίες εργάζονται.

Το έργο FORM έχει ως στόχο να παρέχει στους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες, αφενός, ένα μοντέλο για την καλύτερη κατανόηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι ανάδοχοι γονείς και οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες, αφετέρου, εργαλεία και ικανότητες για την καθοδήγηση και τη συμβουλευτική εργασία σε αυτές τις οικογένειες. Για το λόγο αυτό, το έργο επέλεξε να αναπτύξει τόσο ένα ολοκληρωμένο εννοιολογικό μοντέλο, στο οποίο περιγράφεται λεπτομερώς το υπόβαθρο του έργου FORM, όσο και έναν συντομότερο και προσανατολισμένο στην πράξη πρακτικό οδηγό, στον οποίο οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες εκπαιδεύονται και βοηθούνται για τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν στην πρακτική τους με ανάδοχες οικογένειες ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων. Η "θεραπευτική" ανάδοχη φροντίδα είναι καθοδήγηση και διαμεσολάβηση στο πλαίσιο ενός υποστηρικτικού δικτύου υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής υποστήριξης γύρω από τις ανάδοχες οικογένειες- αυτό το είδος ανάδοχης φροντίδας είναι συγκυριακό ή οικογενειακό

στη φύση του, με στόχο την ανάπτυξη εντός των ανάδοχων οικογενειών ενός ανανεωμένου είδους σύνδεσης, δύναμης και ανθεκτικότητας εν μέσω προκλήσεων και, τελικά, κρίσης.

Ο όρος "θεραπευτική" στη "θεραπευτική ανάδοχη φροντίδα" είναι επομένως εκ πρώτης όψews κάπως παραπλανητικός. Αυτό που εννοείται είναι η προσθήκη μιας πτυχής στη συνηθισμένη αναδοχή: μια πρόσθετη προσφορά με τη μορφή μιας "διαμεσολαβητικής παρέμβασης εντός των οικογενειών", η οποία έχει θεραπευτικό δυναμικό για ολόκληρο το σύστημα αναδοχής. Δεν πρόκειται για "αναδοχή ως συνήθως συν τη χρήση ειδικού ψυχοθεραπευτή ή την προσφορά ψυχοθεραπείας για ένα από τα μέλη της οικογένειας ή για το οικογενειακό σύστημα". Αυτό θα μπορούσε επίσης να αποδώσει καρπούς και να αποτελέσει μέρος του FORM, αλλά αυτό που εννοείται εδώ πρωτίστως στο σχέδιο FORM είναι ένα ποιοτικό πλεόνασμα για την αναδοχή μέσω της κατάρτισης των ίδιων των εργαζομένων στην αναδοχή ("κατάρτιση των εκπαιδευτών"), καθώς αποτελούν τα βασικά μέρη ενός δικτύου συνεργατών γύρω από την ανάδοχη οικογένεια. Οι εργαζόμενοι στην αναδοχή χρειάζονται γνώσεις και κατάρτιση σχετικά με τις πρόσθετες προκλήσεις της φροντίδας ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων και πώς αυτές οι γνώσεις και η κατάρτιση μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε μια παρέμβαση σε μια ανάδοχη οικογένεια. Οι εκπαιδευμένοι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες μπορούν στη συνέχεια, με τη σειρά τους, να αρχίσουν να μοιράζονται αυτές τις έννοιες και τις δεξιότητες σε ένα δίκτυο συναδέλφων και, με αυτόν τον τρόπο, να εκπαιδεύουν άλλους συναδέλφους.

Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο του εννοιολογικού μοντέλου περιγράφουμε τι χρειάζεται μια ανάδοχη οικογένεια με έναν δυνητικά ευάλωτο ασυνόδευτο νέο σε δύσκολες στιγμές ή σε κρίσεις. Αυτοί οι ανάδοχοι γονείς έχουν κατά καιρούς κολλήσει με έναν έφηβο που προσπαθεί, με δοκιμές και λάθη, να βρει το δρόμο του μέσα στην ανάδοχη οικογένεια και στη χώρα υποδοχής και που διατηρεί επίσης μια σχέση με τους κύριους φροντιστές σε μεγάλη απόσταση, μια σχέση που έχει αλλάξει με ιδιαίτερο τρόπο λόγω της ασυνόδευτης φυγής του νέου. Σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες ένας ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας γίνεται δεκτός σε μια λεγόμενη "οικογενειακή ανάδοχη οικογένεια δικτύου", δηλαδή σε μια οικογένεια που ανήκει στο διευρυμένο οικογενειακό δίκτυο του νεαρού (η λεγόμενη τοποθέτηση σε ανάδοχη οικογένεια δικτύου), ενώ σε άλλες χώρες ένας ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας θα ζει σε μια ανάδοχη οικογένεια που δεν έχει δεσμούς με το διευρυμένο οικογενειακό δίκτυο του ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα, (Αφήνουμε προς το παρόν στην άκρη τη δυνατότητα ένας ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας να ζει σε μια ανάδοχη οικογένεια με αρκετούς συνομηλίκους, συνοδευόμενος από εκπαιδευτικούς, επειδή στο παρόν σχέδιο μιλάμε για ανάδοχες οικογένειες, αν και δεν αποκλείεται ορισμένες ανάδοχες οικογένειες να πρέπει να συνεργαστούν στενά με τέτοιες ανάδοχες οικογένειες για τους νέους αυτούς, για παράδειγμα εάν η διαμονή πλήρους απασχόλησης σε μια ανάδοχη οικογένεια δεν είναι βιώσιμη).

2. Μια ψυχοδυναμική και βασισμένη στο πλαίσιο προοπτική

Προσεγγίζουμε την ανάγκη για θεραπευτική αναδοχή από ψυχοδυναμική σκοπιά που βασίζεται αφενός σε πραγματικές έρευνες για το τραύμα και αφετέρου εστιάζει στο πλαίσιο των ανάδοχων οικογενειών ως συστημάτων που φιλοξενούν έναν ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα με σύνθετες πληγές και ευαλωτότητα.

2.1. Πολύπλοκο σχεσιακό τραύμα

Προκειμένου να αναπτύξουμε τον οδηγό καθοδήγησης και πρακτικής στο πλαίσιο του έργου FORM, πήραμε μια θεωρητική έννοια από την πραγματική έρευνα για το τραύμα - το σύνθετο τραύμα - και την εφαρμόσαμε σε αυτή την ομάδα νέων: όπως ήδη αναφέρθηκε προηγουμένως, το σύνθετο τραύμα γι' αυτούς δεν αφορά κατ' ανάγκη προβλήματα προσκόλλησης (τραύμα) με πρόσωπα πρωτοβάθμιας φροντίδας, τα οποία στη συνέχεια μπορούν να μεταφερθούν ή να προβάλλονται στους ανάδοχους γονείς και να θολώσουν τη σχέση μαζί τους. Πρόκειται για πολύ σύνθετες σχέσεις με τα κύρια άτομα φροντίδας, τα οποία μπορεί να εξακολουθούν να είναι πολύ παρόντα στο μυαλό και στην αφοσίωση του ασυνόδευτου νέου και μέσω αυτού να εξακολουθούν να ασκούν μεγάλη επιρροή στη ζωή αυτών, αλλά τα οποία δεν είναι πλέον παρόντα ή συναισθηματικά διαθέσιμα κοντά σε αυτούς τους νέους. Ως αποτέλεσμα αυτού, οι νέοι αυτοί έχουν να αντιμετωπίσουν αδύνατες και πολύπλοκες διαδικασίες πένθους, αισθήματα ενοχής (επιζώντος), απώλεια ή διακοπή της σχέσης με τους γονείς όπως ήταν πριν από την εξορία και, ενδεχομένως, αφόρητες τραυματικές εμπειρίες πριν και κατά τη διάρκεια της φυγής ή ακόμη και μετά την άφιξη στην Ευρώπη, που οδηγούν σε απώλεια εμπιστοσύνης προς τους ανθρώπους γενικότερα. Όλες αυτές οι δυσκολίες, σε συνδυασμό με τους κινδύνους που συνδέονται με το να έχει διαφύγει κανείς μόνος του (η μοναξιά και η απομόνωση), μπορούν σε ορισμένες περιπτώσεις να επισκιάσουν την πραγματική και αναπτυξιακή σχέση προσκόλλησης με τους ανάδοχους γονείς. Όταν οι αναδοχές ασυνόδευτων ανηλίκων γίνονται δύσκολες, σημαντικό ρόλο παίζουν κυρίως τα σύνθετα ανθρωπογενή τραύματα ή/και οι σωρευτικοί αποχωρισμοί και απώλειες στη ζωή αυτών των ασυνόδευτων ανηλίκων εφήβων προσφύγων. Αυτές οι σωρευτικές εμπειρίες αντιξοότητας οδηγούν σε σύγχυση στην αυτοαντιπροσώπευση, σε μεγάλες δυσκολίες στην αντιμετώπιση του τυπικού για την εφηβεία ζητήματος της ταυτότητας, καθώς και σε αδυναμία να στηριχθούν σε οποιονδήποτε στο νέο περιβάλλον διαβίωσης, συμπεριλαμβανομένων των ανάδοχων γονέων, λόγω μιας πολύ ανασφαλούς και

πληγωμένης αίσθησης εαυτού. Οι συνέπειες αυτών των τραυματικών αποχωρισμών και των σωρευτικών απωλειών περιγράφονται στην τρέχουσα εμπειρικά υποστηριζόμενη ερευνητική βιβλιογραφία για το (σύνθετο σχεσιακό) τραύμα.

2.2. Πραγματικές ψυχαναλυτικές προοπτικές: παρέμβαση βασισμένη στη νοητικοποίηση (MBT), επιστημική εμπιστοσύνη και δυναμικές διαδραστικές θεραπείες (DIT)

Στο ψυχοδυναμικό μοντέλο θεραπείας βρίσκουμε μια σειρά από έννοιες που μας επιτρέπουν να μεταφέρουμε αυτά τα ερευνητικά ευρήματα με ουσιαστικό τρόπο στην πρακτική της αναδοχής. Πράγματι, υπάρχει πάντα το ερώτημα πώς να μεταφέρουμε τις αρχές που περιγράφονται παραπάνω στα πλαίσια που σχετίζονται με την εργασία στα οποία εμπλέκονται οι εργαζόμενοι στην αναδοχή. Ορισμένες βασικές ψυχοδυναμικές αρχές είναι χρήσιμες για να βρεθούν τρόποι μετάφρασης των ευρημάτων της βιβλιογραφίας για το τραύμα στο πλαίσιο της (οικογενειακού δικτύου) ανάδοχης οικογένειας γύρω από τον ασυνόδευτο νέο και για να σκεφτούμε την παρέμβαση (τη διαμεσολάβηση των εργαζομένων στην ανάδοχη φροντίδα στο πλαίσιο της ανάδοχης οικογένειας) από πολλαπλές οπτικές γωνίες την οπτική γωνία του ασυνόδευτου νέου, καθώς και τις οπτικές γωνίες των ανάδοχων γονέων, των (εσωτερικευμένων) βιολογικών γονέων που έχουν μείνει πίσω στη χώρα καταγωγής, της κοινωνίας, του σχολείου, των εργαζομένων στην ανάδοχη φροντίδα, των εκπαιδευτικών κ.λπ.

Αφού εκπονηθεί αυτό το εννοιολογικό μοντέλο, οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες θα πρέπει να αποκτήσουν ένα σύνολο εργαλείων για να εργαστούν με αυτό το εννοιολογικό μοντέλο. Συγκεκριμένα, πώς προετοιμάζετε τους ανάδοχους γονείς για τις δύσκολες στιγμές που είναι πιθανό να προκύψουν κατά την αναδοχή αυτών των παιδιών; Τι μπορείτε να κάνετε ως εργαζόμενος στην αναδοχή για να προβλέψετε και να προετοιμαστείτε για αυτές τις δύσκολες στιγμές; Εάν η ανάδοχη οικογένεια έχει περιέλθει ακόμη περισσότερο σε δύσκολη θέση και η τοποθέτηση κινδυνεύει με κρίση, τι μπορείτε να κάνετε; Και τι μπορείτε να κάνετε όταν η ανάδοχη οικογένεια βρίσκεται εν μέσω κρίσης; Αυτά τα στοιχεία θα επεξεργαστούν στον οδηγό πρακτικής, την πρακτική μετάφραση του εννοιολογικού μοντέλου.

Για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι, αξιοποιούμε ορισμένα τρέχοντα και πολλά υποσχόμενα ψυχοδυναμικά μοντέλα στο εννοιολογικό μοντέλο, όπως τα μοντέλα της δυναμικά διαδραστικής θεραπείας (DIT) (Abrahams et al., 2024), στα οποία γίνεται κατανοητή η επίδραση των εσωτερικευμένων εικόνων και των σχεσιακών προσδοκιών που σχετίζονται με το τραύμα στις τρέχουσες σχέσεις, και στα οποία αυτές οι τρέχουσες σχέσεις αποτελούν το εδώ και τώρα από το οποίο καθίσταται δυνατή η μελλοντική αλλαγή. Αυτά τα δυναμικά αλληλεπιδραστικά μοντέλα έχουν θέση στον ευρύτερο προσανατολισμό της μοντελοποίησης

και των τεχνικών με βάση τη νοητικοποίηση (MBT) (Fonagy et al., 2002), η οποία δίνει έμφαση στην εργασία με τις εσωτερικές ιστορίες που οι άνθρωποι λένε στον εαυτό τους. Οι εσωτερικές ιστορίες που λένε οι άνθρωποι στον εαυτό τους μπορούν να αυξήσουν, αλλά μερικές φορές να εμποδίσουν ή να αποτρέψουν, τις ευκαιρίες για εγγύτητα και προσκόλληση.

Η έννοια της επιστημικής εμπιστοσύνης (Fonagy & Campbell, 2017), η ικανότητα των ανθρώπων να θεωρούν τις πληροφορίες και τη βοήθεια που τους προσφέρουν οι κοινωνικοί άλλοι ως σημαντικές και χρήσιμες για τη δική τους ζωή, εντάσσεται επίσης σε αυτό το πλαίσιο. Αποτελεί μια από τις βαθύτερες απογοητεύσεις ορισμένων ανάδοχων γονέων το γεγονός ότι αισθάνονται ότι δεν μπορούν να κάνουν τίποτα για το ανάδοχο παιδί τους, επειδή το ανάδοχο παιδί δεν θέλει να πάρει τίποτα από αυτούς λόγω έλλειψης επιστημικής εμπιστοσύνης, έλλειψης βαθιάς πίστης στην καλοσύνη και τη χρησιμότητα του κοινωνικού άλλου. Μια άλλη πτυχή που εξετάζουμε περαιτέρω σε αυτό το συμβουλευτικό μοντέλο είναι το ψυχοδυναμικό μοντέλο της πορείας ζωής του Erik Erikson (Erikson, 1956 και 1968), ερμηνευμένο από κλινικοψυχολογική σκοπιά, όπου τα αναπτυξιακά καθήκοντα της εφηβείας γίνονται πολύ σαφή και αντιληπτά, ποιες είναι οι προκλήσεις στην ανάπτυξη των εξόριστων νέων, ιδιαίτερα των ψυχικά τραυματισμένων προσφυγόπουλων. Δυναμικά διαδραστικά μοντέλα, μοντέλα προσανατολισμένα στη νοητικοποίηση, επιστημική εμπιστοσύνη και η πολύ χρήσιμη επικαιροποίηση της ψυχαναλυτικής αναπτυξιακής ψυχολογίας του Erikson... αυτές είναι μερικές μόνο πτυχές των ζωηρών εξελίξεων στο ψυχοδυναμικό πλαίσιο που μας επιτρέπουν να εργαστούμε με βάση το πλαίσιο και την προσκόλληση με επίκεντρο το προσφυγικό τραύμα σε νέους σε ήδη πολύπλοκα αναπτυξιακά στάδια.

2.3. Η ανάγκη για ένα δίκτυο γύρω από τις ανάδοχες οικογένειες

Η θεραπευτική ανάδοχη φροντίδα αφορά κυρίως τη δημιουργία ενός δικτύου γύρω από τις ανάδοχες οικογένειες, ένα δίκτυο στο οποίο ο εργαζόμενος στην ανάδοχη οικογένεια έχει κεντρικό ρόλο, που τελικά συμπληρώνεται από εξειδικευμένη ψυχοθεραπεία για το ανάδοχο παιδί και/ή την ανάδοχη οικογένεια.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί προηγουμένως, η ενισχυμένη αναδοχή - που περιγράφεται επίσης ως θεραπευτική αναδοχή ή θεραπευτική ανάδοχη φροντίδα - προήλθε από τη διαπίστωση ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, η *συνήθης* αναδοχή δεν είναι αρκετή για να δημιουργήσει το αναπτυξιακό πλαίσιο στο οποίο ένα ανάδοχο παιδί μπορεί να επωφεληθεί από τις ευκαιρίες εντός της ανάδοχης οικογένειας. Σε πρώτη φάση, αυτό οδήγησε στην ιδέα ότι η ανάδοχη φροντίδα πρέπει να ενισχυθεί - δηλαδή να συμπληρωθεί - με μια πιο εξειδικευμένη θεραπευτική παρέμβαση για το ανάδοχο παιδί ή/και την ανάδοχη οικογένεια (www.socialcaretrainingsolutions.com).

Μια εναλλακτική άποψη θεωρεί την ενισχυμένη ανάδοχη φροντίδα στο πλαίσιο ενός ευρύτερου δικτύου εξειδικευμένης και προσαρμοσμένης ανάδοχης φροντίδας που

δημιουργείται γύρω από μια ανάδοχη οικογένεια στην οποία μεγαλώνει ένα ανάδοχο παιδί με την ιδιαίτερη ευαλωτότητά του. Ενισχυμένη αναδοχή δεν σημαίνει απαραίτητα συμπληρωματική ψυχοδυναμική, συμπεριφορική ή συστημική θεραπευτική παρέμβαση-σημαίνει ότι εξετάζεται από μια ευρύτερη οικολογική ή πλαίσιακή οπτική γωνία - μια προοπτική δικτύου - στην οποία εμπλέκονται διάφορα στρώματα: το ανάδοχο παιδί, οι ανάδοχοι γονείς, οι εργαζόμενοι στην αναδοχή και οι υπηρεσίες αναδοχής, το σχολείο και άλλοι οργανισμοί με τους οποίους η ανάδοχη οικογένεια και το ανάδοχο παιδί έρχονται σε επαφή¹. Είναι αυτό το ευρύτερο δίκτυο γύρω από την ανάδοχη οικογένεια που, μαζί με τους ανάδοχους γονείς, αναλαμβάνει την κοινή ευθύνη και την κοινή φροντίδα ενός ανάδοχου παιδιού με ιστορικό εξορίας: κοινή ευθύνη μέσω της κοινής φροντίδας του παιδιού από την ανάδοχη οικογένεια και το δίκτυο των εργαζομένων στην αναδοχή και άλλων υπηρεσιών. Αυτό το όραμα της θεραπευτικής αναδοχής διαφέρει επομένως σημαντικά από το αρχικό όραμα στο οποίο η θεραπευτική αναδοχή σήμαινε κυρίως "συνήθης αναδοχή συμπληρωμένη με ψυχοθεραπευτική προσφορά". Το νεότερο όραμά μας στο σχέδιο FORM περιλαμβάνει την ανάδοχη φροντίδα που παρέχεται από ένα ειδικά εκπαιδευμένο και μορφωμένο ευρύτερο δίκτυο φροντιστών (μεταξύ των οποίων οι εργαζόμενοι στην ανάδοχη φροντίδα ως κεντρικό μέρος αυτού του δικτύου φροντιστών), που εγκαθίσταται γύρω από μια ανάδοχη οικογένεια- στο πλαίσιο αυτού του είδους ανάδοχης φροντίδας παρέχεται μια ορισμένη παρέμβαση ευαίσθητη στο τραύμα, πολιτισμικά ευαίσθητη και ευαίσθητη στη φυγή με τη μορφή διαμεσολάβησης. Αυτή η νεότερη μορφή ενισχυμένης ανάδοχης φροντίδας δεν αποκλείει ότι ορισμένα τμήματα της ανάδοχης οικογένειας λαμβάνουν πρόσθετες θεραπευτικές υπηρεσίες, π.χ. το ανάδοχο παιδί για τα αναπτυξιακά του προβλήματα ή τα προβλήματα προσκόλλησης ως αποτέλεσμα του τραύματος που σχετίζεται με την εξορία, οι ανάδοχοι γονείς για τις δυσκολίες τους να αναθρέψουν αυτό το ανάδοχο παιδί, η ανάδοχη οικογένεια στο σύνολό της για τις δυναμικές που έχουν προκύψει σε αυτήν, αλλά αυτές οι πρόσθετες θεραπευτικές υπηρεσίες δεν αποτελούν τον πυρήνα της θεραπευτικής ανάδοχης φροντίδας που θέλουμε να προσφέρουμε στο πλαίσιο του έργου

¹ Όπως θα δείξουμε, μια (ευαίσθητη στο τραύμα) ψυχοθεραπεία ή μια θεραπεία με ειδική εστίαση στα προβλήματα που σχετίζονται με τη φυγή είναι δυνητικά πολύ χρήσιμη, αλλά μόνο σε συνδυασμό με την προσέγγιση της ανάδοχης οικογένειας στο πλαίσιο ενός αναστοχαστικού δικτύου στο οποίο ο εργαζόμενος στην ανάδοχη οικογένεια διαδραματίζει κεντρικό ρόλο. Προκειμένου να εκπληρώσει αυτή τη λειτουργία, τόσο κρατώντας το δίκτυο γύρω από την ανάδοχη οικογένεια ενωμένο όσο και υποδεικνύοντας στην ίδια την ανάδοχη οικογένεια την κατεύθυνση της απεμπλοκής ή της αποσυμφόρησης των προβληματικών ζητημάτων, σε αυτό το έργο FORM γράφουμε το περίγραμμα των εκπαιδευτικών ενοτήτων για αυτούς τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες: τόσο το υπόβαθρο στην έρευνα και τη βιβλιογραφία που πρέπει να ληφθεί υπόψη, όσο και τις πρακτικές δεξιότητες που απαιτούνται για να δημιουργηθεί ένα άνοιγμα σε μια ανάδοχη οικογένεια που αντιμετωπίζει προβλήματα. Παρεμπιπτόντως, είναι επίσης αυτό το υποστηρικτικό έργο της σύνδεσης με τις ανάδοχες οικογένειες και της ενεργού συγκράτησης/συγκράτησης που δημιουργεί έναν δυνητικό χώρο για ψυχοθεραπεία, όταν η ανάδοχη οικογένεια είναι προετοιμασμένη γι' αυτήν, μέσω της προπαρασκευαστικής και επίμονης εργασίας των εργαζομένων στην ανάδοχη οικογένεια.

FORM. Στο εννοιολογικό μας μοντέλο FORM θα περιγράψουμε τα διάφορα στοιχεία και τα υπόβαθρα αυτού του νεότερου οράματος της θεραπευτικής αναδοχής- ο οδηγός πρακτικής θα συγκεκριμενοποιήσει στη συνέχεια αυτές τις πτυχές για χρήση στον εργασιακό χώρο. Η εξειδίκευση του FORM έγκειται στον επαγγελματισμό των αναδόχων, οι οποίοι αποτελούν το δίκτυο υποστήριξης γύρω από μια ανάδοχη οικογένεια, συντονίζοντας την ανάδοχη οικογένεια και τους κοινωνικούς λειτουργούς και τις υπηρεσίες ή άλλους εμπλεκόμενους επαγγελματίες. Περισσότερο από ό,τι στο παρελθόν, η φροντίδα μιας αναδοχής οικογένειας περνά στα χέρια πιο ισχυρά υποστηριζόμενων και εποπτευόμενων αναδόχων, οι οποίοι συμβάλλουν στο να ανοίξει ο δρόμος για την εξειδικευμένη ψυχοθεραπεία. Πέρα και πάνω από αυτή την ψυχοθεραπεία, οι εργαζόμενοι στην ανάδοχη οικογένεια συνεχίζουν να συντονίζουν και να διατηρούν τη φροντίδα της αναδοχής οικογένειας από το δίκτυο, σε μια πιο μακροπρόθεσμη προοπτική.

Ως εκ τούτου, μια κεντρική πτυχή αυτής της δικτυακής προοπτικής για την αναδοχή είναι η κατάρτιση ή ο επαγγελματισμός του προσωπικού της αναδοχής σχετικά με τα ζητήματα ψυχικής υγείας που σχετίζονται με την εξορία των ασυνόδευτων ανηλίκων που αντιμετωπίζουν μεγάλες δυσκολίες ή αποτυγχάνουν να προσκολληθούν στο νέο πλαίσιο της αναδοχής (πώς να εργαστούν με το παιδί και τους γονείς με τρόπο που να προωθεί την προσκόλληση στο νέο πλαίσιο της αναδοχής, λαμβάνοντας υπόψη τις διασπάσεις των σχέσεων και της εμπιστοσύνης, τις πολλαπλές εμπειρίες απώλειας και το πιθανό τραύμα των νέων σε αυτές τις οικογένειες)

Με αυτόν τον τρόπο, η ενισχυμένη ανάδοχη φροντίδα είναι μια ευρύτερη δικτυακή προσέγγιση που συγκλίνει με τις πραγματικές εξελίξεις στο πλαίσιο της υγειονομικής περίθαλψης σε μια προσέγγιση προσανατολισμένη στην κοινότητα, οργανώνοντας υποστηρικτικά και συνεργατικά δίκτυα γύρω από ευάλωτα παιδιά και τις οικογένειές τους, καθώς και γύρω από τους εργαζόμενους και τις υπηρεσίες (ανάδοχης) φροντίδας που έρχονται αντιμέτωποι με πολύ σύνθετα ζητήματα αυτών των αναδοχών οικογενειών ή με πολύ σύνθετες περιπτώσεις γενικότερα (Bevington et al., 2013). Στο πλαίσιο αυτού του δικτύου, ο εργαζόμενος στην ανάδοχη οικογένεια έχει κεντρική θέση: ο εργαζόμενος στην ανάδοχη οικογένεια διαμεσολαβεί (προσφέρει διαμεσολάβηση) προκειμένου να επιλύσει κρίσεις και δημιουργεί ευκαιρίες για "στιγμές συνάντησης" (Stern) που είναι επίσης στιγμές επαναπροσέγγισης στο πλαίσιο της αναδοχής οικογένειας που θα οδηγήσουν σε περισσότερες ευκαιρίες ή ευκαιρίες για όλους τους εμπλεκόμενους. Υποστηρίζει την οικογένεια σε δύσκολες στιγμές και εργάζεται για την (επανα)οικοδόμηση σχέσεων εντός της αναδοχής οικογένειας και μεταξύ της αναδοχής οικογένειας και εξωτερικών οργανισμών, οι οποίες είναι σημαντικές για τους ανάδοχους γονείς προκειμένου να εκπληρώσουν τον γονεϊκό τους ρόλο με τον ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα.

Αυτή η προσέγγιση της δημιουργίας δικτύων έχει εκπονηθεί, για παράδειγμα, από την ερευνητική ομάδα του University College του Λονδίνου γύρω από τον Peter Fonagy. Στην ψυχοδυναμική βιβλιογραφία αυτή η προσέγγιση υποδηλώνεται με τη συντομογραφία

"AMBIT" - *Adolescent Mentalization Based Integrative Treatment*, που ονομάζεται επίσης *Adaptive Mentalization Based Integrative Treatment* (Bevington *et al.*, 2013). Αυτή η δικτυακή προσέγγιση μετατοπίζει το κέντρο της θεραπευτικής αναδοχής από τον ψυχοθεραπευτή, ο οποίος παρέχει μια συγκεκριμένη πρόσθετη παρέμβαση, στον ανάδοχο, ο οποίος μεσολαβεί εντός της ανάδοχης οικογένειας και συγκρατεί το υποστηρικτικό δίκτυο γύρω από αυτήν. Αυτό είναι το πρώτο έργο που πρέπει να επιτελεστεί- μόνο τότε μπορεί να τεθεί το ερώτημα αν μπορούν να επιτευχθούν περαιτέρω αποτελέσματα για ορισμένους ανάδοχους γονείς και τα ανάδοχα παιδιά τους από την πρόσθετη προσφορά ψυχοθεραπείας. Θα πρέπει επίσης να γίνει σαφές ότι δεν είναι τόσο ο ειδικός ψυχοθεραπευτής που βρίσκεται στο επίκεντρο της θεραπείας του ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα, όσο ο εργαζόμενος στην ανάδοχη οικογένεια, ο οποίος, ως υπάλληλος της υπηρεσίας αναδοχής, κρατά ενωμένους την οικογένεια, τον ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα και τις διάφορες οργανώσεις γύρω τους. Εξαιτίας αυτής της πολύ πιο κεντρικής θέσης του εργαζόμενου στην αναδοχή σε αυτό το νέο μοντέλο θεραπευτικής αναδοχής, είναι επίσης απαραίτητο να παρέχεται περισσότερη κατάρτιση, καθοδήγηση, υποστήριξη και παρέμβαση/εποπτεία για τους εργαζόμενους στην αναδοχή. Και αυτό θα αποτελέσει σημαντικό μέρος του μοντέλου μας FORM, όπως θα ξεκαθαρίσουμε αργότερα σε αυτό το κείμενο.

2.4. Η ανάγκη κατάρτισης των εργαζομένων σε ανάδοχες οικογένειες

Η ιδέα της δικτυακής προσέγγισης στο πλαίσιο των ανάδοχων οικογενειών που αντιμετωπίζουν προβλήματα στη σχέση τους με τον ανάδοχο ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα αφορά δύο επίπεδα: αφενός, τις ανάδοχες οικογένειες που βοηθούνται από τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες και τις υπηρεσίες αναδοχής, στη διατήρηση μιας νοητικής και συγκρατητικής γονικής στάσης απέναντι στα συμπεριφορικά και συναισθηματικά συμπτώματα του ανάδοχου παιδιού που τροφοδοτούνται από τις σχεσιακές αλλαγές που σχετίζονται με την εξορία, τις απώλειες και το ενδεχόμενο τραύμα- αφετέρου, τις οργανώσεις αναδοχής και τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες που έχουν ανάγκη από υποστήριξη και κατάρτιση προκειμένου να συνεχίσουν να εργάζονται με τους ανάδοχους γονείς και τους νέους, ιδίως σε περιόδους κρίσης.

Η κατάρτιση για τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες μπορούν να βοηθήσουν τους ανάδοχους γονείς να επανακτήσουν μια υποστηρικτική και νοητική στάση απέναντι στο ανάδοχο παιδί πρόσφυγα, όταν εμφανιστούν οι πρώτες εντάσεις ή απειλητικές ρήξεις στη σχέση ανάδοχου γονέα και ανάδοχου παιδιού. Ειδικότερα, υπό την πίεση του τραύματος ή της αφόρητης απώλειας της συναισθηματικής διαθεσιμότητας των γονέων που έχουν παραμείνει στη χώρα καταγωγής, η σχέση μεταξύ ανάδοχων γονέων και ανάδοχων παιδιών ή εφήβων μπορεί να γίνει προβληματική.

Κατά τη διάρκεια του παρόντος εγγράφου, θα περιγράψουμε τα κύρια στοιχεία για αυτού του είδους τη δικτυακή προσέγγιση γύρω από τις ανάδοχες οικογένειες με ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες. Σε αυτή τη δικτυακή προσέγγιση οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες υποστηρίζονται από εκπαιδευτικές ενότητες που αφορούν την προοπτική των εργαζομένων σε ανάδοχες οικογένειες, οι οποίοι αποτελούν το κεντρικό μέρος του δικτύου γύρω από τις ανάδοχες οικογένειες με ΑΑΠ και οι οποίοι εργάζονται σκληρά για να διασφαλίσουν τη συνοχή και το δέσιμο εντός της ανάδοχης οικογένειας .

Το περιεχόμενο αυτής της κατάρτισης βασίζεται σε πρόσφατα ευρήματα σχετικά με την ιδιαιτερότητα των πληγών και των τραυμάτων που εμποδίζουν ορισμένους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες ανάπτυξης που προσφέρονται στις ανάδοχες οικογένειές τους (Bamford et al., 2021). Αυτά τα πρόσφατα ευρήματα που προέρχονται από έρευνες σχετικά με παιδιά που υποφέρουν από τη διάσπαση των πρωτογενών σχέσεων προσκόλλησης (Mugisha, 2006- Sleijpen et al., 2022), πρέπει να συμπληρωθούν με προοπτικές σχετικά με την ιδιαιτερότητα της διάσπασης της βασικής εμπιστοσύνης και της αίσθησης του ανήκειν (Briggs, 2015), την ιδιαιτερότητα επίσης των επιπτώσεων των εμπειριών απανθρωπισμού σε ένα πλαίσιο εξορίας (Meurs et al., 2022).

Τέλος, άλλα ειδικά στοιχεία της κατάρτισης αφορούν (1) τις ιδιαιτερότητες της αναπτυξιακής φάσης (οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες είναι έφηβοι που μεταφράζουν την εσωτερική

τους αναταραχή που σχετίζεται με την εξορία σε συγκεκριμένα συμπτώματα της αναπτυξιακής φάσης, όπως, για παράδειγμα, ανησυχίες για την αυτοεικόνα και σύγχυση ταυτότητας, κατάθλιψη λόγω της ταλαιπωρίας από τη μοίρα της ζωής, αισθήματα αποξένωσης (εν μέρει λόγω πολιτισμικού σοκ), εκνευρισμός και υπερκινητικότητα ή επιθετικά ξεσπάσματα), (2) ιδιαιτερότητες της αλλαγής κουλτούρας (οι επιπτώσεις του πολιτισμικού σοκ και της ανάγκης να γίνουν μέρος πολιτισμικών περιβαλλόντων που ήταν άγνωστα στους νέους πριν), (3) ιδιαιτερότητες της συγγένειας (οι ασυνόδευτοι πρόσφυγες, σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες τουλάχιστον, συχνά ανατρέφονται μέσα σε οικογένειες που έχουν διακριτικά διαφορετική δυναμική, σε σύγκριση με τις οικογένειες των βορειοδυτικών Καυκάσιων: οι συγγενικές ανάδοχες οικογένειες αποτελούνται από ένα διευρυμένο οικογενειακό σύστημα με διαπροσωπική ταυτότητα που συναντάται στους μη δυτικούς πολιτισμούς, σε σύγκριση με τις πυρηνικές οικογένειες με εξατομικευμένη ή αυτόνομη ταυτότητα στα βορειοδυτικά οικογενειακά συστήματα- εάν η ανάδοχη φροντίδα οργανώνεται σε ένα διευρυμένο οικογενειακό πλαίσιο, οι ανάδοχοι γονείς ανήκουν στην ευρύτερη οικογένεια των βιολογικών γονέων του ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα), συμπληρώνεται από (4) τοπικές/περιφερειακές ιδιαιτερότητες (το ευρωπαϊκό μας σχέδιο πρέπει να εφαρμοστεί σε (ενδεχομένως διαφορετικά) συστήματα αναδοχής σε διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες) και, τελικά, στο πλαίσιο των ομαδικών ιδιαιτεροτήτων. Ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο είναι σημαντικό να καταστήσουμε το μοντέλο² που προωθείται από το έργο FORM, προσιτό στους διάφορους επαγγελματίες που εργάζονται με ανάδοχες οικογένειες σε ευρωπαϊκή προοπτική: όχι μόνο ψυχολόγους, παιδαγωγούς ή ψυχοθεραπευτές, αλλά και κοινωνικούς λειτουργούς, εκπαιδευτικούς, παιδαγωγικούς βοηθούς, οικογενειακούς λειτουργούς, νοσηλευτές, δασκάλους κ.λπ.

2.5. Καθορισμός της ομάδας-στόχου του έργου FORM-Project

Η θεραπευτική (ή ενισχυμένη, θεραπευτική) ανάδοχη φροντίδα αναφέρεται σε ένα σύνολο υποστηρικτικών υπηρεσιών και παρεμβάσεων που απευθύνονται σε οικογένειες, πιο συγκεκριμένα σε ανάδοχους γονείς και στα ανάδοχα παιδιά τους, ηλικίας μεταξύ 0 και 18 ετών, με ειδικές συναισθηματικές, συμπεριφορικές ή ιατρικές ανάγκες. Στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού μας έργου FORM, θέλουμε να ενδυναμώσουμε τις ανάδοχες οικογένειες που φροντίζουν για τις αναπτυξιακές και εκπαιδευτικές ανάγκες των ανάδοχων παιδιών και των νέων με ιστορικό εξορίας. Αυτό το επιτυγχάνουμε δίνοντας στους αναδόχους μια κεντρική

² Ένα μοντέλο που βασίζεται στην ψυχολογική έρευνα για το τραύμα και σε ψυχοδυναμικά μοντέλα παρέμβασης με βάση τη νοητικοποίηση, καθώς και στη διαπολιτισμική διαμεσολάβηση.

θέση στη θεραπευτική αναδοχή και βοηθώντας τους να αποκτήσουν τις δεξιότητες (ή να ενισχύσουν τις υπάρχουσες δεξιότητές τους) που απαιτούνται για την εκπλήρωση αυτού του ρόλου. Το εννοιολογικό υπόβαθρο που περιγράφεται σε αυτό το έργο FORM (της ευαίσθητοποιημένης προς το τραύμα και πολιτισμικά ευαίσθητης εργασίας με ασυνόδευτους ανήλικους), οι συναφείς δεξιότητες και μέθοδοι (της εργασίας με επίκεντρο τη νοητικοποίηση και τη δυναμική που σχετίζεται με τη φυγή ή την εξορία) και οι ενότητες της ενδοϋπηρεσιακής κατάρτισης για τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες δεν είναι σημαντικές μόνο τη στιγμή όταν μια τοποθέτηση κινδυνεύει να καταρρεύσει ή όταν μια ανάδοχη οικογένεια βρίσκεται σε κρίση- είναι ενισχυτικές για όλη την εργασία στην ανάδοχη φροντίδα. Υπό αυτή την έννοια, οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες αποτελούν την πρώτη και άμεση ομάδα-στόχο του σχεδίου FORM- γι' αυτούς γράφτηκαν το εννοιολογικό μοντέλο και ο πρακτικός οδηγός. Αυτό τους επιτρέπει να παρεμβαίνουν και να προσφέρουν καθοδήγηση αποτελεσματικότερα στις ανάδοχες οικογένειες γενικά και στις ανάδοχες οικογένειες με ασυνόδευτους ανήλικους, καθιστώντας τις ανάδοχες οικογένειες την έμμεση ομάδα-στόχο του έργου FORM.

2.6. Ένα εννοιολογικό μοντέλο θεραπευτικής αναδοχής

Αυτό το εννοιολογικό μοντέλο βασίζεται σε τεκμηριωμένα ευρήματα στην έρευνα για το τραύμα (van der Kolk, 2014), στην ψυχολογία που σχετίζεται με την εξορία και την πολιτισμική ευαισθησία, στην ψυχοδυναμική και διαδραστική θεραπεία, καθώς και στην αναπτυξιακή ψυχολογία.

Ο πρωταρχικός στόχος του έργου μας είναι να ενισχύσουμε τους επαγγελματίες που εργάζονται στην αναδοχή, προσφέροντάς τους ένα εννοιολογικό μοντέλο καθώς και ορισμένες προοπτικές και τεχνικές παρέμβασης στο πλαίσιο ενός *πρακτικού οδηγού* που θα τους επιτρέψει να προσαρμόσουν και να βελτιστοποιήσουν την καθοδήγηση που προσφέρουν στους ανάδοχους γονείς γενικά, στους ανάδοχους γονείς ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων ειδικότερα, καθώς και στους ανάδοχους γονείς των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων που υποφέρουν από την τραυματική διάσπαση των σχέσεων προσκόλλησης και της βασικής εμπιστοσύνης. Αυτή η τραυματική κατάρρευση της βασικής εμπιστοσύνης και της αίσθησης του ανήκειν σε βαθιά ριζωμένες σχέσεις προσκόλλησης (Briggs, 2015) εννοιολογείται με διάφορους τρόπους στη σημερινή ψυχολογική/ψυχοθεραπευτική βιβλιογραφία: (πολλαπλό) σύνθετο (σχεσιακό) τραύμα (Herman, 1992- Solomon & Heide, 1999), αναπτυξιακό τραύμα (van der Kolk, 2006) ή τραύμα προσκόλλησης (Osofsky, 2004).

Ο στόχος του έργου μας, λοιπόν, είναι να βελτιστοποιήσουμε τη βοήθεια που λαμβάνουν οι ανάδοχες οικογένειες ή οι ανάδοχοι γονείς από τους επαγγελματίες και τους οργανισμούς ανάδοχης φροντίδας, ενισχύοντας την ανάδοχη φροντίδα. Επιδιώκουμε να το επιτύχουμε αυτό-βελτιώνοντας την αναδοχή μέσω της εις βάθος γνώσης (1) των *αναπτυξιακών*

επιπτώσεων της διαταραχής της προσκόλλησης στους βιολογικούς γονείς και της απώλειας της εμπιστοσύνης στη συμπόνια και την ανθρωπιά που βιώνουν ορισμένοι από αυτούς τους νέους που βρίσκονται σε φυγή, (2) της δύναμης των παρεμβάσεων νοητικοποίησης και του ανάδοχου φροντιστή ως κεντρικής φροντιστικής φιγούρας στην εργασία με και στο δίκτυο θεραπείας γύρω από αυτές τις ανάδοχες οικογένειες (είναι πρωτίστως οι επαγγελματίες στην αναδοχή που παρέχουν την "ενισχυμένη" πτυχή της αναδοχής), (3) τις ειδικές διαπολιτισμικές πτυχές της διαμεσολάβησης σε αυτές τις ανάδοχες οικογένειες, και (4) άλλες ειδικές πτυχές αυτής της φροντίδας, όπως η εργασία με ανάδοχους γονείς που μερικές φορές αποτελούν μέρος της διευρυμένης οικογένειας των ανάδοχων, ή όπως η εργασία με τη δυναμική των εφήβων (όπως η αναζήτηση ταυτότητας ή το παράδοξο αναπτυξιακό έργο του αναγκαστικού αποχωρισμού από τους ενήλικες, ενώ ταυτόχρονα πρέπει να επανασυνδεθεί με τους ανάδοχους γονείς, κ.λπ.). Έτσι, θέλουμε να επιτύχουμε αυτόν τον στόχο προσφέροντας στους εργαζόμενους στην αναδοχή συγκεκριμένες εννοιολογικές προοπτικές και πρακτικά εργαλεία: πρόσθετα στοιχεία στην υπάρχουσα αναδοχή και πρόσθετες προοπτικές που δημιουργούν μια νέα κατανόηση της ενισχυμένης αναδοχής.

Δεν είναι τόσο ο πρόσθετος ψυχοθεραπευτής με ευαισθησία προς το τραύμα που είναι ζωτικής σημασίας σε αυτή τη μορφή "ενισχυμένης" αναδοχής, αλλά μάλλον ο επαγγελματίας στην αναδοχή που, με μια πιο συγκεκριμένη κατανόηση των προβλημάτων αυτών των , παρέχει διαμεσολάβηση ή καθοδήγηση σε αυτές τις ανάδοχες οικογένειες και ο οποίος ηγείται ενός δικτύου εργαζομένων στην αναδοχή και άλλων επαγγελματιών, στο οποίο μπορεί να συμμετέχει και ένας ψυχοθεραπευτής με ευαισθησία στο τραύμα. Φυσικά, λόγω του κεντρικού ρόλου που αυτό δίνει στον εργαζόμενο σε ανάδοχη οικογένεια, ο εν λόγω εργαζόμενος σε ανάδοχη οικογένεια πρέπει επίσης να εκπαιδευτεί (εννοιολογικό μοντέλο), να υποστηριχθεί (παρέμβαση/εποπτεία) και να εκπαιδευτεί στις ειδικές δεξιότητες (ο πρακτικός οδηγός) που απαιτούνται για την εφαρμογή των κεντρικών πτυχών αυτού του μοντέλου στην πράξη. Ως εκ τούτου, τα κύρια ερωτήματα αυτού του σχεδίου είναι:

- πώς μπορεί να εμπλουτιστεί η υπάρχουσα θεραπευτική αναδοχή, ιδίως για τους ανάδοχους γονείς που αντιμετωπίζουν απροσδόκητα δύσκολες συνθήκες λόγω συγκεκριμένων και επώδυνων απωλειών καθώς και τραυμάτων που σχετίζονται με την εξορία και τα οποία έχουν υποστεί οι ανάδοχοι ανήλικοι πρόσφυγες;
- ποιες συγκεκριμένες προοπτικές και εργαλεία πρέπει να εξεταστούν ως πρόσθετα στοιχεία για την ενίσχυση της ανάδοχης φροντίδας σε αυτές τις οικογένειες;
- ποια συγκεκριμένα στοιχεία πρέπει να εισαχθούν στα υφιστάμενα συστήματα ανάδοχης φροντίδας προκειμένου να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον εργασίας, μια βάση γνώσεων και μια κατάρτιση σε συγκεκριμένες ικανότητες από τις οποίες μπορούν να επωφεληθούν οι επαγγελματίες εργαζόμενοι στην ανάδοχη φροντίδα;

2.7. Μια προοπτική βασισμένη στην έρευνα των προβλημάτων στο πλαίσιο της αναδοχής ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων

Περίπου το ένα τρίτο των ανάδοχων εφήβων (δηλαδή γενικά των ανάδοχων παιδιών, άρα όχι ειδικά των ανάδοχων εφήβων με ιστορικό εξορίας) αναπτύσσουν δυσκολίες εντός της ανάδοχης οικογένειας λόγω των μακροπρόθεσμων συνεπειών της διάσπασης των σχέσεων προσκόλλησης με τα αρχικά τους γονικά πρόσωπα (βιολογικοί γονείς, η αρχική οικογένεια στην οποία μεγάλωσαν, ακολουθούμενη τελικά από περαιτέρω διάσπαση των σχέσεων προσκόλλησης σε πρώην ανάδοχες οικογένειες, θετές οικογένειες) (βλ.: Ensink, 2017). Η σώρευση των απωλειών των προσώπων προσκόλλησης μπορεί να κατανοηθεί ως μια τραυματική εμπειρία που δεν μπορεί να πενθήσει ή να επιλυθεί. Η κατάσταση αυτή οδηγεί σε διαδικασίες τραυματικού πένθους ή απώλειας (Barlé et al., 2017), που χαρακτηρίζονται από μια απειλή για την ικανότητα να εμπιστευτεί και να δεθεί ποτέ ξανά μετά την απώλεια ή την απομάκρυνση από τη σχέση με τους κύριους φροντιστές

Οι αδιανόητες και δυσβάσταχτες απώλειες ή διαρροές στις σχέσεις προσκόλλησης (καθώς και οι συνέπειες αυτών των εμπειριών στη λειτουργικότητα και την ψυχολογική δομή αυτών των νέων) οδηγούν σε σοβαρά εμπόδια στην αξιοποίηση των νέων ευκαιριών ανάπτυξης και προσκόλλησης που προσφέρονται μέσα στην ανάδοχη οικογένεια. Η κατάρρευση της εμπιστοσύνης, του ανήκειν και της προσκόλλησης έχει διαμορφώσει μια βαθιά ριζωμένη εσωτερική αναπαράσταση (ένα σχήμα ή σενάριο για τον εαυτό σε σχέση με τους άλλους) - με όρους των θεωριών προσκόλλησης θα μπορούσε κανείς να πει ένα εσωτερικό μοντέλο εργασίας - που είναι αφόρητη στον εσωτερικό κόσμο του ανάδοχου παιδιού και απειλεί να καταστρέψει το παιδί εκ των έσω (Briggs, 2015). Κατά συνέπεια, η αφόρητη εσωτερική αναπαράσταση ή το μοντέλο εργασίας της προσκόλλησης πρέπει να εξωτερικευτεί προκειμένου να επιβιώσει ψυχολογικά (δύσκολα μπορεί κανείς να επιβιώσει μόνο με εικόνες απώλειας, οδυνηρής λαχτάρας, ανέφικτου, αποανθρωπισμού κ.λπ.) Ο νέος πρέπει στη συνέχεια να απαλλαγεί από αυτόν τον εσωτερικό τρόπο και το κάνει αυτό μέσω αναπαραστάσεων, συγκρούσεων και της απειλής της αποχώρησης, που εκφράζεται στο πλαίσιο της σχέσης με τους ανάδοχους γονείς.

Μέσω των αναπαραστάσεων του ανάδοχου παιδιού οι ανάδοχοι γονείς έρχονται αντιμέτωποι με προβλήματα που ουσιαστικά δεν αποτελούν μέρος της σχέσης μεταξύ αυτών και του ανάδοχου παιδιού τους. Τα προβλήματα του ανάδοχου παιδιού έχουν τις ρίζες τους σε προηγούμενες, πολύ επώδυνες απώλειες του δεσμού και της βασικής εμπιστοσύνης ή στην εμπειρία αφόρητων ενοχών επειδή άφησε πίσω του τους κύριους φροντιστές σε μια κατάσταση που απειλούσε τη ζωή του (ενοχή του επιζώντος). Ωστόσο, το νέο οικογενειακό πλαίσιο της ανάδοχης οικογένειας είναι ο τόπος όπου αυτές οι αβάσταχτες πληγές και τα αδιανόητα τραύματα προσκόλλησης ή πολέμου, καθώς και η έλλειψη επιστημικής εμπιστοσύνης που συνδέεται με αυτές τις απώλειες και τα τραύματα, προκαλούν τον όλεθρο.

Χωρίς θεραπευτική αναδοχή για αυτούς τους ανάδοχους γονείς, ενδεχομένως συμπληρωμένη από εξειδικευμένη θεραπευτική φροντίδα εξορίας και τραύματος για τον ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα που αναλαμβάνουν, η σχέση μεταξύ των ανάδοχων γονέων και του ανάδοχου παιδιού σε ορισμένες περιπτώσεις δεν μπορεί να απαλλαγεί από το βάρος των προηγούμενων πληγών, απωλειών και καταρρεύσεων στη ζωή αυτού του παιδιού. Σε αυτό το έργο δεν θα ασχοληθούμε με το στοιχείο της ψυχοθεραπείας για νέους με τραύματα ως αποτέλεσμα αποανθρωπιστικών εμπειριών που χαρακτηρίζουν την εξορία. Θα περιγράψουμε κυρίως τον τρόπο με τον οποίο οι εργαζόμενοι στην αναδοχή μπορούν να εκπαιδευτούν για να βοηθήσουν την ανάδοχη οικογένεια με την οποία συνεργάζονται.

Με βάση τη διαμεσολάβηση που είναι πολιτισμικά και τραυματικά ευαίσθητη ως κεντρικό στοιχείο της θεραπευτικής αναδοχής για τους ανάδοχους γονείς, οι γονείς αυτοί μπορούν να αρχίσουν να αντιλαμβάνονται και να σκέφτονται τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν με διαφορετικό τρόπο: μπορούν να κατανοήσουν τα προβλήματα του ανάδοχου παιδιού από την οπτική γωνία της εσωτερικής αναταραχής του ή του εσωτερικού κόσμου του που κυριαρχείται από την απώλεια και το τραύμα- μπορούν να αρχίσουν να κατανοούν τα προβλήματα μέσα στην οικογένεια με διαφορετικό τρόπο από το να σκέφτονται ότι τα προβλήματα αυτά είναι σκόπιμα ή αποτέλεσμα της κακής θέλησης ή της έλλειψης ευγνωμοσύνης του παιδιού. Αυτή η νοησιαρχική στάση εκ μέρους των γονέων αναφέρεται στη βιβλιογραφία και ως γονική Αναστοχαστική λειτουργία (Stuhrmann *et al.*, 2022), μια πτυχή που έχει αποδειχθεί αποτελεσματική στο πλαίσιο πολύπλοκων κλινικών περιπτώσεων. Η αναστοχαστική λειτουργία των γονέων αντιπροσωπεύει την ικανότητα των γονέων να αναστοχάζονται σχετικά με τις ψυχικές καταστάσεις των ίδιων και του παιδιού τους και με το πώς αυτές οι ψυχικές καταστάσεις μπορεί να επηρεάζουν τη συμπεριφορά. Ο Rutherford και οι συνεργάτες του (2013) έχουν δείξει ότι τα προβλήματα των γονέων στη διατήρηση μιας αναστοχαστικής στάσης είναι συγκεκριμένα για τη σχέση, στην προκειμένη περίπτωση συγκεκριμένα για έναν ανάδοχο γονέα σε σχέση με ένα ανάδοχο παιδί με ιστορικό εξορίας.

Οι ιστορίες ζωής των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων μπορούν να συγκριθούν με εκείνες των άλλων παιδιών, αλλά παρουσιάζουν και ορισμένες διαφορές. Οι συνέπειες του τραύματος προσκόλλησής τους μπορεί να είναι αρκετά συγκρίσιμες, αν και μπορεί να είναι ενδιαφέρον να κατανοήσουμε ορισμένες από τις διαφορετικές διαδρομές που οδήγησαν σε αυτά τα συγκρίσιμα αναπτυξιακά αποτελέσματα. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες δεν έχουν πρωτίστως ή αναγκαστικά ένα υπόβαθρο κατάρρευσης των σχέσεων προσκόλλησης (αυτές οι πρωτογενείς σχέσεις προσκόλλησης μπορούν να παραμείνουν πολύ ισχυρές ακόμη και σε απόσταση), αλλά μάλλον είναι θύματα ή άμεσοι μάρτυρες ταπείνωσης και κατάρρευσης της εμπιστοσύνης στις ανθρώπινες σχέσεις ως συνέπεια της κακουχίας και της μοναξιάς του να είσαι ασυνόδευτος ανήλικος και να μένεις μόνος κατά τη διάρκεια της φυγής χωρίς μέλη της οικογένειας για προστασία. Διαβιώνουν αυτές τις εμπειρίες σε ένα αναπτυξιακό στάδιο όπου οι νέοι συνήθως προσπαθούν να αποχωριστούν τους γονικούς

τους φροντιστές και ταυτόχρονα χρειάζονται την υποστήριξή τους για να κάνουν τα πρώτα βήματα προς μια νέα αίσθηση ταυτότητας.

Το βασικό άγχος που προκύπτει από μια πρώιμη κατάρρευση των πρωτογενών σχέσεων προσκόλλησης, όπως βλέπουμε σε ανάδοχα ή υιοθετημένα παιδιά χωρίς ιστορικό εξορίας, ή από μια μεταγενέστερη μαζική κατάρρευση της βασικής εμπιστοσύνης στην καλοσύνη της ζωής και την απώλεια της αξιοπιστίας των ανθρώπων και της ανθρωπότητας εν γένει, όπως βλέπουμε σε ανάδοχους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες, είναι το ίδιο: ο φόβος της εγκατάλειψης, ο φόβος ότι δεν ανήκουν πλέον σε μια οικογένεια (ο φόβος της απώλειας της αίσθησης του ανήκειν), η αίσθηση ότι βρίσκονται πέρα από κάθε είδους ανθρώπινη σύνδεση. Αυτός ο φόβος της εγκατάλειψης δεν προκαλεί αντίστοιχη ζημία σε όλα τα ανάδοχα παιδιά, ούτε σε όλους τους ασυνόδευτους ανήλικους που βρίσκονται υπό φροντίδα. Ωστόσο, για ορισμένα ανάδοχα παιδιά, καθώς και για ορισμένους ασυνόδευτους ανήλικους, αυτός ο φόβος της εγκατάλειψης και της απώλειας του ανήκειν γίνεται σχεδόν το μοναδικό παράθυρο για νέες σχεσιακές εμπειρίες. Οι νέες ευκαιρίες ανάπτυξης στην ανάδοχη οικογένεια επισκιάζονται στη συνέχεια από τα τραύματα του παρελθόντος και τις σωρευτικές απώλειες με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπα. Με αυτούς τους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες και τους ανάδοχους γονείς τους οι εργαζόμενοι στην ανάδοχη οικογένεια θα βιώσουν τη μεγαλύτερη πολυπλοκότητα. Ειδικά σε αυτές τις περιπτώσεις, υπάρχει ανάγκη για ένα τεκμηριωμένο μοντέλο (το εννοιολογικό μοντέλο) και υποστήριξη των εργαζομένων στην αναδοχή με τη μορφή παρέμβασης/επίβλεψης και κατάρτισης σε ειδικές δεξιότητες για την αντιμετώπιση αυτής της πολυπλοκότητας. Το έργο FORM στοχεύει στην αντιμετώπιση αυτών των αναγκών των εργαζομένων σε ανάδοχες οικογένειες. Με αυτό το εννοιολογικό υπόβαθρο και την πρακτική κατάρτιση σε πιο δύσκολες περιπτώσεις, οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες κερδίζουν επίσης πολλά για την εργασία τους με τις ανάδοχες οικογένειες γενικά.

2.8. Προς μια(ν) ειδική για το τραύμα της εξορίας ανάδοχη φροντίδα και εκπαίδευση για τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες

Για έναν ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα, η ενηλικίωση στο πλαίσιο μιας ανάδοχης οικογένειας προσφέρει πολλές νέες ευκαιρίες για περαιτέρω ανάπτυξη, αλλά μπορεί επίσης να οδηγήσει σε σύνθετα προβλήματα συμπεριφοράς, ψυχικής υγείας και ανάπτυξης ως αποτέλεσμα παλαιότερων τραυμάτων, συσσωρευμένων απωλειών ή καταχρήσεων. Μέχρι στιγμής, η έρευνα δεν δείχνει τον ακριβή αριθμό των προβληματικών αναπτυξιακών διαδρομών των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων. Συνήθως το μαθαίνουμε μόνο από συζητήσεις περιπτώσεων με τους ίδιους τους επαγγελματίες. Είναι μια πραγματικότητα που υπάρχει στην αναδοχή, ένα πρόβλημα που δεν είναι σπάνιο, αλλά προς το παρόν παραμένουμε κάπως αβέβαιοι για τα ποσοστά αυτών των προβλημάτων στην αναδοχή

ασυνόδευτων ανηλίκων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, απαιτείται μια ειδική προσέγγιση της ανάδοχης φροντίδας. Όχι μόνο πρέπει να αρθούν ορισμένα από τα εμπόδια για νέες σχέσεις προσκόλλησης (π.χ.: διχασμός αφοσίωσης που νιώθει ο ανάδοχος έφηβος μεταξύ των βιολογικών γονέων και των ανάδοχων γονέων (Dansey *et al.*, 2018), αλλά πρέπει να γίνει και μια πιο δύσκολη δουλειά, κυρίως σχετικά με τα ελαττώματα στην ικανότητα να εμπιστευτεί ποτέ ξανά ή στην ικανότητα να γίνει μέρος ενός δικτύου πιο στενών οικογενειακών σχέσεων. Αυτή η ανικανότητα προκαλείται από την τραυματική απώλεια και τα συναισθήματα ενοχής για την αρχική οικογένεια ή από την προδοσία και την απανθρωπιά κατά την εμπειρία της φυγής. Ακόμη και με τις καλύτερες προθέσεις και με αρκετά καλές γονικές δεξιότητες, οι ανάδοχοι γονείς μπορεί να συγκρουστούν με το ανάδοχο παιδί τους, με την έννοια ότι - σε ορισμένες περιπτώσεις - θα νιώσουν ένα ανυπέρβλητο τείχος για να προσεγγίσουν το ανάδοχο παιδί τους, σε άλλες περιπτώσεις θα γίνουν μάρτυρες της ενεργητικής επανάληψης της κατάρρευσης των ανθρώπινων σχέσεων προσκόλλησης μεταξύ αυτών και του ανάδοχου παιδιού τους, σε ένα είδος σκηνικής αναπαραγωγής όσων έχει βιώσει στο παρελθόν το παιδί στη θέση του ανίσχυρου θύματος. Σε αυτή τη δυναμική, το ανάδοχο παιδί αρχίζει να αποσύρεται συναισθηματικά από την ανάδοχη οικογένεια και γίνεται απρόσιτο ή προκαλεί και δοκιμάζει τους ανάδοχους γονείς για να αποδείξει ότι οι γονείς αυτοί μπορούν να επιμείνουν και δεν θα τα παρατήσουν. Αυτό το τελευταίο μοτίβο μπορεί μερικές φορές να φτάσει πολύ μακριά, σε σημείο που οι ανάδοχοι γονείς να βρίσκονται κοντά στην απελπισία. Στις ανάδοχες οικογένειες που ανήκουν στο ευρύτερο οικογενειακό δίκτυο του νέου, υπάρχει επίσης το γεγονός ότι η αποτυχία στην αναδοχή αποτελεί ταμπού, επειδή οι ανάδοχοι γονείς αισθάνονται την υποχρέωση απέναντι στους βιολογικούς γονείς του νέου να επιτύχουν στην αναδοχή. Μπορεί επίσης να είναι ταμπού για το νεαρό άτομο να μιλήσει για την κατάσταση αυτή λόγω των συναισθημάτων ενοχής προς τους γονείς που έμειναν πίσω και προς τους ανάδοχους γονείς στους οποίους οι γονείς εμπιστεύτηκαν τη φροντίδα του παιδιού τους.

Σε ορισμένες περιπτώσεις ανάδοχων παιδιών με ιστορικό εξορίας, το παιδί είναι πολύ πληγωμένο και χρειάζεται καθοδήγηση ή θεραπεία ειδικά για την ανάδοχη οικογένεια και την εξορία για να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες ανάπτυξης που προσφέρουν οι ανάδοχοι γονείς. Όπως έχει ήδη περιγραφεί στην αρχή αυτού του κειμένου, δεν αντιλαμβανόμαστε αυτή την ειδική καθοδήγηση ή θεραπεία στο πλαίσιο του έργου FORM μόνο ως μια πρόσθετη προσφορά εξειδικευμένων ατομικών ή συστημικών θεραπειών στο ανάδοχο παιδί και/ή στην ανάδοχη οικογένεια, αλλά στη δημιουργία ενός συνεργατικού (ευαισθητοποιημένου προς το τραύμα και τη νοημοσύνη) δικτύου γύρω από αυτές τις οικογένειες. Σε αυτό το δίκτυο οι εργαζόμενοι στην ανάδοχη οικογένεια έχουν καθοριστικό ρόλο στο να βοηθήσουν τους ανάδοχους γονείς να αναπτύξουν πιο στοχαστική λειτουργία, νοηματοδοτώντας έτσι την ειδική για την εξορία, την ειδική για την αναπτυξιακή φάση, το τραύμα και την αλλαγή

κουλτούρας ψυχοδυναμική που εμποδίζει το ανάδοχο παιδί να επωφεληθεί από τις ευκαιρίες στην ανάδοχη οικογένεια.

Οι γονείς που έχουν ξεκινήσει το έργο της αναδοχής με τις καλύτερες προθέσεις, αρχικά δεν θα καταλάβουν τι εμποδίζει τον ανάδοχο έφηβο να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες στο νέο του περιβάλλον. Και αυτοί, ως ανάδοχοι γονείς, χρειάζονται ειδική καθοδήγηση σχετικά με τις μακροπρόθεσμες συνέπειες της αδιανόητης απώλειας της παρουσίας των βιολογικών γονέων του ανάδοχου παιδιού τους, σχετικά με τις παρατεταμένες συνέπειες μιας βαθιάς και απερίγραπτης τραυματικής κατάρρευσης της ανθρωπότητας, που ενδεχομένως περιπλέκεται από στοιχεία όπως η ενοχή του επιζώντος, η σύγχυση ταυτότητας λόγω των πολλαπλών πολιτισμικών αναφορών του νέου, καθώς και άλλες εμπειρίες όπως ο ρατσισμός ή οι δυσκολίες έκφρασης σε μια διαφορετική και άγνωστη γλώσσα.

Αυτές οι πτυχές και εμπειρίες έχουν αντίκτυπο σε κρίσιμους αναπτυξιακούς τομείς των εφήβων, όπως η ικανότητα αυτορρύθμισης, η αφηγηματική αίσθηση του εαυτού, η ικανότητα προσκόλλησης, η ικανότητα νοητικοποίησης και η αναζήτηση ταυτότητας. Η κατάρτιση των επαγγελματιών πρέπει να εστιάζει σε αυτά τα στοιχεία και τις διαδικασίες. Επομένως, το έργο FORM πρέπει να διευκρινίσει πώς αυτές οι εστίες μπορούν να εκπαιδευτούν με τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες και πώς αυτοί με τη σειρά τους μπορούν να εργαστούν με αυτές τις εστίες στο πλαίσιο μιας ανάδοχης οικογένειας.

2.9. Ειδικά θέματα σχετικά με το τραύμα, την εξορία, την αναπτυξιακή φάση και τη συγγενική οικογένεια στο πλαίσιο ενός προγράμματος κατάρτισης για εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες

Κατά τη βιβλιογραφική μας έρευνα σχετικά με τις γενικότερες αρχές της θεραπευτικής αναδοχής, ανακαλύψαμε ότι υπάρχουν ήδη αρκετά ενδιαφέροντα μοντέλα, κυρίως στην αγγλοσαξονική βιβλιογραφία, εδώ και περίπου 10-15 χρόνια. Η ιδέα αυτού του ειδικού τύπου αναδοχής αναπτύχθηκε για να βρεθούν απαντήσεις για τις ανάδοχες οικογένειες που είχαν δυσκολίες να προσεγγίσουν το ανάδοχο παιδί τους και να προσφέρουν στα παιδιά αυτά το υποστηρικτικό οικογενειακό περιβάλλον που χρειάζονται για την περαιτέρω ανάπτυξή τους. Ορισμένα από αυτά τα ανάδοχα παιδιά ήταν φανερό ότι υπέφεραν από τις ξαφνικές αλλαγές και τις καταρρεύσεις μέσα στις πρώτες σχέσεις προσκόλλησης, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να αξιοποιήσουν τη νέα υποστήριξη που λάμβαναν στην ανάδοχη ή την θετή οικογένεια. Την τελευταία δεκαετία αυτά τα παιδιά έχουν περιγραφεί ως παιδιά με ιστορικό τραύματος, καθιστώντας την αναδοχή ή την υιοθεσία μια δυνητικά πολύ συγκρουσιακή κατάσταση, όχι σπάνια πέρα από τις δυνατότητες των "κανονικών μέσων" ανάδοχων γονέων.

Στη βιβλιογραφία του τραύματος υπήρξε περαιτέρω διαφοροποίηση στην περιγραφή των τύπων τραύματος. Έκτοτε, έχει αναπτυχθεί ολοένα και περισσότερη βιβλιογραφία σχετικά με το σύνθετο σχεσιακό τραύμα στο πλαίσιο των πρώιμων (και ενίοτε διαλυμένων) σχέσεων προσκόλλησης ή στο πλαίσιο των ανθρώπινων σχέσεων από τις οποίες εξαρτάται κανείς σε μεγάλο βαθμό καθ' οδόν προς την εξορία (π.χ. η σχέση με τους διακινητές από τους οποίους εξαρτώνται αυτοί οι νέοι για να συνεχίσουν το ταξίδι τους προς την Ευρώπη, σχέσεις που είναι πολύ χειριστικές και καθόλου αξιόπιστες- ή η κακοποίηση και η επιθετικότητα που αντιμετωπίζουν αυτοί οι νέοι σε συνθήκες απλής επιβίωσης, χωρίς να έχουν γύρω τους κανένα πρόσωπο προσκόλλησης ή φροντίδας). Αυτά τα τραύματα έχουν περιγραφεί ως σύνθετα σχεσιακά τραύματα που είναι ανθρωπογενή και όχι σπάνια βιώνονται επανειλημμένα στο πλαίσιο των σχέσεων από τις οποίες εξαρτάται η επιβίωση. Αυτά τα ανθρωπογενή τραύματα δεν είναι συνήθως μεμονωμένα γεγονότα- συμβαίνουν περισσότερες από μία φορές στα εμπλεκόμενα ανάδοχα παιδιά και εσωτερικεύονται στην αυτοεικόνα αυτών των παιδιών και των νέων. Αυτά τα παιδιά και οι νέοι δεν δημιουργούν πλέον εικόνες σχέσεων αγάπης και εμπιστοσύνης ή εξακολουθούν να έχουν αυτές τις εικόνες αλλά δεν μπορούν να τις χρησιμοποιήσουν επειδή αυτές οι θετικές εικόνες έχουν θαφτεί κάτω από τις ωμές εικόνες σχέσεων που έχουν πλέον απορροφήσει.

Η γνώση του σύνθετου τραύματος ή του τραύματος προσκόλλησης αποτελεί βασικό στοιχείο για το περιβάλλον του ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα (τους ανάδοχους γονείς και τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες) ώστε να κατανοήσουν τα πολύ συγκρουσιακά πρότυπα προσκόλλησης με τα οποία παλεύουν αυτοί οι νέοι. Επιπλέον, η γνώση αυτή υποδεικνύει επίσης τρόπους καθοδήγησης των ανάδοχων γονέων και ένα πλαίσιο για την παροχή υπηρεσιών και ομάδων υποστήριξης αυτών των ανάδοχων οικογενειών. Αυτή η γνώση πρέπει να διαμοιραστεί στο πλαίσιο ενός συνεχούς δικτύου συμβουλευτικής και θεραπευτικής φροντίδας για αυτά τα παιδιά και τους ανάδοχους γονείς τους.

Στο πλαίσιο του σημερινού έργου FORM, πρέπει να πάρουμε αυτή τη γνώση για το σύνθετο τραύμα προσκόλλησης (γνώση για τα ανάδοχα και υιοθετημένα παιδιά γενικά) και να την εφαρμόσουμε στην περίπτωση που το ανάδοχο παιδί είναι ασυνόδευτος ανήλικος, ένα στοιχείο που προσθέτει πολυπλοκότητα στην κατάσταση της αναδοχής. Έτσι, δεν είναι σημαντική μόνο η γνώση του σύνθετου σχεσιακού τραύματος ή τραύματος προσκόλλησης και των επιπτώσεών του στην ανάπτυξη του παιδιού και στις σχεσιακές του ικανότητες εντός της ανάδοχης οικογένειας, αλλά και η ιστορία της εξορίας και οι ειδικές για την εξορία ευπάθειες που βιώνουν οι νέοι πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη φυγή. Εκτός από την ειδική για το τραύμα πτυχή, υπάρχει επίσης η ειδική για την εξορία πτυχή και, επιπλέον, η ειδική για την αναπτυξιακή φάση πτυχή του να είσαι έφηβος: όσο κι αν χρειάζονται νέες δυνατότητες προσκόλλησης, αυτοί οι νέοι είναι επίσης έφηβοι με μια αναπτυξιακά ριζωμένη αντίθεση στη συμπεριφορά τους: χρειάζονται την υποστήριξη των ανάδοχων γονέων, αλλά ταυτόχρονα θέλουν να αποστασιοποιηθούν για να μην χάσουν την αυτονομία τους. Για τους

νέους που έχουν διαφύγει, αυτό επιτείνεται από την αίσθηση της απώλειας της αυτονομίας. Δεν θέλουν να εγκαταλείψουν την αυτονομία που βίωσαν όταν φτάνουν στην ανάδοχη οικογένεια, οπότε θα θελήσουν να προστατεύσουν όσο το δυνατόν περισσότερο αυτή τη νέα αίσθηση αυτονομίας μέσα στην ανάδοχη οικογένειά τους. Αυτό μπορεί να είναι δύσκολο για τους ανάδοχους γονείς. Το υπόβαθρο της τήρησης αποστάσεων και της προστασίας της αυτονομίας όσο το δυνατόν περισσότερο από αυτούς τους ανήλικους πρέπει τότε να συζητηθεί στη γονική καθοδήγηση, όπως θα διευκρινίσουμε επίσης στον οδηγό πρακτικής, μεταξύ πολλών άλλων πτυχών

Για να συνοψίσουμε μερικά από τα βασικά στοιχεία που έχουμε συζητήσει μέχρι τώρα, μπορούμε να πούμε τα εξής: με τον όρο θεραπευτική αναδοχή στο παρόν σχέδιο FORM, εννοούμε κυρίως ότι οι επαγγελματίες εκπαιδεύονται και καθοδηγούνται σε συγκεκριμένα στοιχεία και δεξιότητες που προσδίδουν στην εργασία τους με αυτές τις οικογένειες και τους νέους μια θεραπευτική - και υπό αυτή την έννοια θεραπευτική - ποιότητα, μπροστά σε μια σύνθετη εκπαιδευτική και αναπτυξιακή κατάσταση. Πιο συγκεκριμένα, αυτό το σχέδιο FORM περιλαμβάνει ένα είδος συμβουλευτικής που δίνει ιδιαίτερη προσοχή

- (α) στον αντίκτυπο των σύνθετων τραυμάτων και των ανεπίλυτων διεργασιών θλίψης λόγω οικογενειακών χωρισμών, σωρευτικών απωλειών και ανθρωπογενών τραυμάτων,
- (β) στην πίστη στα μέλη της οικογένειας που παρέμειναν εκεί,
- (γ) στην πολύπλοκη σχέση με τα μέλη της οικογένειας που μπορεί να αναλάβουν την αναδοχή του παιδιού στην Ευρώπη, ή
- (δ) στην εκ νέου βίωση ιδιαίτερα απειλητικών έως απάνθρωπων εμπειριών που συνέβησαν πριν ή κατά τη διάρκεια της φυγής, οι οποίες μπορεί να επανενεργοποιηθούν από εμπειρίες διακρίσεων και ρατσισμού μετά την φυγή.
- (ε) Ένας κρίκος που λείπει από την εκπαίδευση των εργαζομένων σε ανάδοχες οικογένειες σε αυτό το έργο FORM μέχρι σήμερα είναι η εστίαση στην πολιτισμική ευαισθησία σε αυτό το είδος θεραπευτικής αναδοχής. Η πολιτισμικά ευαίσθητη πρακτική στη θεραπευτική αναδοχή μπορεί να τονιστεί με διάφορους τρόπους και περιλαμβάνει τα ακόλουθα σημεία: πολιτισμικά ευαίσθητες πτυχές της συμβουλευτικής με βάση το τραύμα- πολιτισμικά μοντέλα κανονικότητας και παθολογίας- το να εργάζεσαι πολιτισμικά ευαίσθητα σημαίνει επίσης να έχεις επίγνωση της διατομικότητας- κατανόηση ότι τα καθολικά στοιχεία (όπως οι γονεϊκές προκλήσεις και τα αναπτυξιακά καθήκοντα των παιδιών) μπορούν να είναι πολιτισμικά χρωματισμένα- η επιθυμία να παραμείνει κανείς συνδεδεμένος με τον πολιτισμικό κόσμο καταγωγής παράλληλα με τον προσανατολισμό προς την ενσωμάτωση- επίγνωση των πτυχών της δυναμικής εξουσίας μεταξύ πλειοψηφίας και μειονότητας στη σχέση με μια ανάδοχη οικογένεια.

Θεραπευτική ανάδοχη φροντίδα για ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες (FORM): ένα εννοιολογικό μοντέλο για την ενίσχυση των εργαζομένων στην ανάδοχη φροντίδα

3. Από τις γενικές αρχές της ενισχυμένης αναδοχής στις προδιαγραφές του μοντέλου θεραπευτικής αναδοχής FORM

Το ερώτημα είναι, πρώτον, τι έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο της θεραπευτικής αναδοχής γενικά τα τελευταία 15 περίπου χρόνια- δεύτερον, τι χρειάζεται να ενσωματώσει αυτή η παράδοση από τη βιβλιογραφία για το σύνθετο τραύμα προσκόλλησης σε ανάδοχα ή/και υιοθετημένα παιδιά- και τρίτον, πώς χρειάζεται να ενσωματώσουμε τις ιδιαιτερότητες της προοπτικής της εξορίας/προσφυγιάς, της αναπτυξιακής προοπτικής και του στοιχείου της συγγενικής οικογένειας στην εκπαίδευση των ανάδοχων οικογενειών και των υπηρεσιών αναδοχής και των ανάδοχων φροντιστών τους;

Και, ίσως ως ένα είδος πρόσθετου στοιχείου της ερευνητικής μας προσπάθειας, πώς να ενσωματώσουμε την ιδιαιτερότητα της υποστήριξης της αναδοχής για τη μικρότερη ομάδα των ασυνόδευτων εφήβων προσφύγων³ στη γνώση των υπηρεσιών αναδοχής γενικά και στη γνώση των UMR (unaccompanied adolescent refugees), η πλειοψηφία των οποίων δεν ζει καν σε οικογενειακό πλαίσιο (μάλλον ζει σε κοινοτικά κέντρα υποδοχής ή σε σπίτια); Πώς μπορούν τα ευρήματά μας να ενσωματωθούν, μέσω ενός βρόχου ανατροφοδότησης, στη βιβλιογραφία σχετικά με τους UMR που ζουν σε ιδρύματα και κοινοτικά σπίτια ή/και ζουν μόνοι τους, με την καθοδήγηση ενός κοινωνικού λειτουργού ή εκπαιδευτικού; Με άλλα λόγια, οι εμπειρίες (και όσα μαθαίνουμε από αυτές τις εμπειρίες) με τους ανάδοχους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες μπορούν να μας δώσουν μια πρόσθετη προοπτική για ορισμένες από τις δυσκολίες της αναδοχής γενικά και για ορισμένες από τις δυσκολίες της διαχείρισης των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων γενικά.

Κάποια από την πρώιμη βιβλιογραφία σχετικά με τη θεραπευτική ανάδοχη φροντίδα αντανακλά την ιδέα ότι για την επιτυχή τοποθέτηση παιδιών που έχουν βιώσει στο παρελθόν σχεσιακό τραύμα, η ανάδοχη οικογένεια χρειάζεται περισσότερη υποστήριξη: (α) για το παιδί η οικογένεια πρέπει να είναι ένα πιο υποστηρικτικό αλλά και δομημένο σπίτι στο οποίο μπορεί να ζήσει ο ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας, (β) φροντίδα και επίβλεψη 24 ώρες την ημέρα, 7 ημέρες την εβδομάδα, (γ) μακροπρόθεσμη υποστήριξη ή καθοδήγηση του παιδιού σε καταστάσεις καθημερινής ζωής, προκειμένου να λειτουργήσει με προσαρμοστικό

³ Περίπου 1 στους 7 εφήβους πρόσφυγες είναι ασυνόδευτος, ωστόσο, ο κύριος όγκος της βιβλιογραφίας για τους πρόσφυγες-παιδιά και εφήβους αφορά αυτή τη μικρότερη ομάδα. Οι έρευνες και τα προγράμματα δεν αφορούν ως επί το πλείστον την πλειονότητα των συνοδευόμενων ανήλικων προσφύγων.

τρόπο στην κοινότητα (κυρίως καθοδήγηση εντός της οικογένειας και στο σχολείο, μερικές φορές επίσης σε λέσχες χόμπι, ομάδες συνομηλίκων κ.λπ.), και (δ) ειδική ψυχοθεραπεία, πέραν της καθημερινής ζωής στην ανάδοχη οικογένεια (ψυχοθεραπεία παιδιών ή εφήβων για αυτά τα ανάδοχα παιδιά και γονική καθοδήγηση για τους ανάδοχους γονείς). Η βασική ιδέα ήταν ότι τα προβλήματα αυτών των οικογενειών θα μπορούσαν να επιλυθούν με την εντατικοποίηση της γενικής αναδοχής, δηλαδή με περισσότερη από την ίδια προσφορά που λαμβάνουν άλλες ανάδοχες οικογένειες ή με την ίδια προσφορά συν πρόσθετη θεραπεία που μπορούν να λάβουν άλλα παιδιά και οι γονείς τους.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, εδώ και αρκετά χρόνια υπάρχει σαφής αναγνώριση του γεγονότος ότι ορισμένα ανάδοχα ή φροντιζόμενα παιδιά - κυρίως τα ανάδοχα παιδιά με ιστορικό τραύματος στη ζωή τους - χρειάζονται ένα άλλο είδος αναδοχής, που ονομάζεται θεραπευτική αναδοχή. Η θεραπευτική αναδοχή μπορεί να θεωρηθεί ως ένα εξειδικευμένο είδος αναδοχής, σχεδιασμένο για την υποστήριξη παιδιών και νέων που έχουν βιώσει τραύμα πριν από την τοποθέτησή τους σε ανάδοχη οικογένεια.

(<https://ispfostering.org.uk/about-fostering/therapeutic-fostering/>)

Τα τελευταία χρόνια έχουμε δει να δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στο περιεχόμενο των θεμάτων που πρέπει να αντιμετωπιστούν σε αυτό το συγκεκριμένο είδος αναδοχής φροντίδας: ορισμένα κέντρα θεραπευτικής αναδοχής φροντίδας δίνουν έμφαση και αντιμετωπίζουν θέματα προσκόλλησης και νοητικοποίησης (π.χ. προσφέροντας οικογενειακή θεραπεία βασισμένη στη προσκόλληση ή δυναμική διαδραστική θεραπεία νοητικοποίησης), άλλα δίνουν έμφαση στη γνώση της ανάπτυξης του παιδιού μετά από απώλεια και τραύμα (π.χ. προσφέροντας προσεγγίσεις ευαίσθητες στο τραύμα).

Αυτές οι πρόσφατες αλλαγές στην έμφαση της βιβλιογραφίας για τη θεραπευτική αναδοχή καθιστούν δυνατή τη δημιουργία γεφυρών με τις τρέχουσες δημοσιεύσεις στη βιβλιογραφία για το τραύμα, μια γέφυρα που είναι απολύτως απαραίτητη λόγω της αναγνώρισης της σχέσης μεταξύ της ανάγκης για θεραπευτική αναδοχή και του τραυματικού ιστορικού των εμπλεκόμενων νέων. Αυτό που διακυβεύεται είναι ο τρόπος με τον οποίο (1) το σύνθετο σχεσιακό τραύμα, (2) η ειδική για την εξορία απώλεια της βασικής σχεσιακής εμπιστοσύνης, (3) οι δυσκολίες με την αφοσίωση και την ανάθεση ρόλων και καθηκόντων στο πλαίσιο ενός διευρυμένου οικογενειακού δικτύου και, (4) η σύγχυση ταυτότητας των εξόριστων εφήβων μπορεί να εμποδίσει την πιο επιτυχή έκβαση των τοποθετήσεων σε ανάδοχες οικογένειες.

Έτσι, στην πιο πρόσφατη βιβλιογραφία και σε αυτό το FORM-Project, υποστηρίζεται μια ποιοτικά διαφορετική προσέγγιση στο πλαίσιο της αναδοχής φροντίδας, κατά την οποία η υποστήριξη που λαμβάνει η ανάδοχη οικογένεια δεν είναι τόσο "περισσότερα από τα ίδια", αλλά "επιπλέον ειδική υποστήριξη". Αυτή η πρόσθετη υποστήριξη αφορούσε κυρίως το ψυχικά τραυματισμένο από τη φυγή παιδί, κάτι που εξακολουθεί να είναι εφικτό στο τρέχον

μοντέλο FORM, αλλά εξακολουθούν να είναι κυρίως οι εργαζόμενοι στην ανάδοχη οικογένεια που τοποθετούνται περισσότερο στο επίκεντρο αυτού του μοντέλου FORM. Ενισχύονται με την επικαιροποίηση των γνώσεών τους και την εκπαίδευσή τους σε ειδικές δεξιότητες για να εργάζονται με δυναμικές που σχετίζονται με δυναμικές της φυγής στις ανάδοχες οικογένειες. Θα δούμε ότι αυτή η ειδική υποστήριξη για τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες οργανώνεται γύρω από διάφορα θέματα στο πλαίσιο ενότητων. Αυτά τα θέματα, στη συνέχεια, πρέπει να συγκεκριμενοποιηθούν ή να μεταφραστούν σε ένα πρόγραμμα κατάρτισης ή σε ενότητες κατάρτισης. Η περιγραφή των ειδικών θεμάτων και η συγκεκριμενοποίησή τους, είναι ο κεντρικός στόχος αυτού του ευρωπαϊκού προγράμματος για τη θεραπευτική ανάδοχη φροντίδα για οικογένειες με ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες.

3.1. Βοήθεια στο ανάδοχο παιδί και την ανάδοχη οικογένεια στο πλαίσιο ενός μοντέλου παρέμβασης τριών κατευθύνσεων

Αυτό που χρειάζεται, λοιπόν, είναι μια τριμερής θεραπευτική προσέγγιση της αναδοχής: εργασία με το μεμονωμένο ανάδοχο παιδί, εργασία με τους ανάδοχους γονείς και εργασία στο πλαίσιο ενός δικτύου υπηρεσιών αναδοχής και άλλων υπηρεσιών υποστήριξης.

Στο παρελθόν, οι κλινικοί γιατροί και οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες πίστευαν ότι μια πρόσθετη εξατομικευμένη, εξειδικευμένη θεραπευτική προσέγγιση θα μπορούσε να προσφέρει επαρκή κίνηση στην εύθραυστη αναπτυξιακή πορεία ενός τραυματισμένου ανάδοχου παιδιού. Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, η ερευνητική βιβλιογραφία και η πρακτική της ανάδοχης φροντίδας έχουν δείξει σταθερά ότι, ενώ αυτό το ατομικό μοντέλο παρέμβασης μπορεί να είναι σημαντικό για την αντιμετώπιση ορισμένων από τα ρυθμιστικά ζητήματα και τα ζητήματα προσκόλλησης αυτών των παιδιών, δεν είναι επαρκές για αυτά τα παιδιά και ότι η συνεργασία με το άμεσο και το ευρύτερο περιβάλλον του παιδιού είναι απαραίτητη για τη θεραπευτική αποτελεσματικότητα. Σε αυτό το δίκτυο συνεργασίας, ο εργαζόμενος στην ανάδοχη οικογένεια έχει κεντρικό και ηγετικό ρόλο.

Η συμμετοχή του δικτύου των υπηρεσιών αναδοχής, των αναδόχων και των εκπαιδευτικών υπηρεσιών (σχολείο) είναι πολύ σημαντική, καθώς η συμπεριφορά αυτών των παιδιών προκαλεί προβλήματα σε διάφορα πλαίσια. Για παράδειγμα, οι τακτικές συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης με τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες παρέχουν ένα φόρουμ προβληματισμού σχετικά με το πώς μπορεί να παρασχεθεί στο παιδί ένα υποστηρικτικό περιβάλλον στο οποίο η ευάλωτη ανάπτυξη μπορεί να τεθεί και να διατηρηθεί στην πιο εποικοδομητική τροχιά. Είναι σημαντικό να δημιουργηθεί ένα "κοινό σχέδιο" με την καλύτερη δυνατή ευθυγράμμιση και συντονισμό όλων των σχετικών μερών και οργανισμών. Η αφρικανική ρήση "χρειάζεται ένα χωριό για να μεγαλώσεις ένα παιδί" ισχύει για όλα τα παιδιά, αλλά ακόμη περισσότερο για τα ευάλωτα παιδιά. Είναι σημαντικό για τους ανάδοχους γονείς το συμφωνημένο σχέδιο θεραπείας που προκύπτει να είναι ένα

ελπιδοφόρο σχέδιο στο οποίο οι ανησυχίες τους για τα σαφή σημάδια αναπτυξιακού κινδύνου του παιδιού τους ακούγονται προσεκτικά και αναγνωρίζονται από τους φορείς αναδοχής και τα άλλα άτομα του δικτύου αναδοχής, υγείας και εκπαιδευτικής υποστήριξης.

3.2. Ο αντίκτυπος της ενοχής των επιζώντων, της μοναξιάς και της ανθρωποποίησης στους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες

Τα τραύματα των ανάδοχων παιδιών που έχουν ανάγκη θεραπευτικής αναδοχής, έχουν κατανοηθεί, πρώτα απ' όλα, ως προερχόμενα από δύσκολα ξεκινήματα στη ζωή. Πολλά παιδιά που βρίσκονται σε ανάδοχη οικογένεια έχουν βιώσει κακοποίηση, παραμέληση ή σοβαρή διαταραχή των πρωτογενών σχέσεων δεσμών, γεγονός που οδηγεί σε αναπτυξιακά προβλήματα που μπορεί να επιδεινωθούν στην εφηβεία, οδηγώντας τελικά σε αναπτυξιακές διαταραχές (Laufer & Laufer, 1984) μέσα σε αυτή την περίοδο της ζωής. Οι ανάδοχοι γονείς σε αυτές τις περιπτώσεις βιώνουν ένα είδος αδυναμίας, λόγω της αδυναμίας τους να προσφέρουν αρκετά καλή ανατροφή στα παιδιά αυτά. Αυτοί οι ανάδοχοι γονείς ήλπιζαν ότι μια κανονική δέσμευση και ένα σπίτι αγάπης θα μπορούσαν να βοηθήσουν πολύ, αλλά βίωναν ότι ορισμένα παιδιά που φροντίζονταν χρειάζονταν επιπλέον -δηλαδή: ειδική-φροντίδα.

Στη βιβλιογραφία για τη θεραπευτική αναδοχή, κυρίως στη βιβλιογραφία ή στους δικτυακούς τόπους των οργανισμών αναδοχής, αυτή η πρόσθετη φροντίδα έχει αρχικά μεταφραστεί σε πιο γενικές δηλώσεις με τις οποίες όλοι στον τομέα της αναδοχής μπορούν να συμφωνήσουν, δηλώσεις που αποτελούν γενικές αρχές αλλά δεν είναι αρκετά συγκεκριμένες όσον αφορά τη θεραπευτική αναδοχή που είναι απαραίτητη για τις οικογένειες με ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες.

Ως παράδειγμα αυτών των γενικότερων αρχών, στον ιστότοπο της ISP Therapeutic Fostering (του οργανισμού που ίδρυσε τη θεραπευτική αναδοχή το 1987) βρίσκουμε μια έμφαση στη σημασία του έργου της αναδοχής για τη διαμόρφωση της ταυτότητας, τη ρύθμιση των συναισθημάτων και την ωριμότητα, καθώς και για τις δεξιότητες σχέσεων (προσκόλληση):

"Πιστεύουμε ότι η θεραπευτική ανάδοχη φροντίδα πρέπει να επιτρέπει στα παιδιά και τους νέους να γνωρίσουν ποιοι είναι, ώστε να μπορούν να αναπτυχθούν και να αξιοποιήσουν τις συναισθηματικές, κοινωνικές και εκπαιδευτικές δυνατότητές τους και να ζήσουν σε αρμονία με τον εαυτό τους και τους άλλους".

Το επιτυγχάνουμε αυτό με:

- Τοποθετώντας το παιδί ή το νεαρό άτομο στο επίκεντρο του μοντέλου ανάδοχης φροντίδας και προσαρμόζοντας τα σχέδια φροντίδας και θεραπείας στις ιδιαίτερες ανάγκες τους.
- Τα περιβάλλει με μια ολοκληρωμένη ομάδα ενηλίκων, που περιλαμβάνει ανάδοχους γονείς, θεραπευτές, κοινωνικούς λειτουργούς και εκπαιδευτικούς εμπειρογνώμονες.
- Συνεργασία για να διασφαλιστεί ότι το παιδί λαμβάνει τη σωστή θεραπεία για την υποστήριξη της ψυχολογικής, συναισθηματικής και συμπεριφορικής του ανάπτυξης.

Αυτό το ενισχυμένο επίπεδο θεραπευτικής **υποστήριξης για τα παιδιά που βρίσκονται υπό φροντίδα** δίνει σε κάθε νέο την ευκαιρία να ζήσει μια υγιή και ευτυχισμένη ζωή.

[Θεραπευτική αναδοχή - Τι είναι η θεραπευτική αναδοχή; \(κατεβασμένο από: <https://ispfostering.org.uk/about-fostering/therapeutic-fostering>\)](https://ispfostering.org.uk/about-fostering/therapeutic-fostering)

Η δήλωση αυτή είναι αληθινή, αλλά δεν είναι αρκετά συγκεκριμένη και δεν παρέχει αρκετή υποστήριξη ή λαβή για τις πολύ συγκεκριμένες ανάγκες των πολύπλοκα τραυματισμένων παιδιών με επιπρόσθετο υπόβαθρο την εξορία. Φυσικά, ελπίζουμε σε υγιείς, ακμάζουσες και ευτυχισμένες ζωές για αυτά τα παιδιά, αλλά ο δρόμος που έχουν μπροστά τους οι ανάδοχοι γονείς τους στην προσπάθεια να δημιουργήσουν λίγο πιο βέλτιστες ευκαιρίες ανάπτυξης είναι μακρύς και κακοτράχαλος. Αυτό που χρειάζονται οι ανάδοχοι γονείς είναι μια καλή και συγκεκριμένη καθοδήγηση που θα τους βοηθήσει να μην χάσουν την ελπίδα τους και να καθοδηγήσουν τον ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα στην οικογένειά τους σε αυτόν τον κακοτράχαλο και συχνά συγκρουσιακό δρόμο.

Το παραπάνω απόσπασμα από τον Οργανισμό Θεραπευτικής Αναδοχής ISP δίνει κάποιες ενδείξεις για την ειδική βοήθεια που απαιτείται για την εξουδετέρωση των συγκεκριμένων πληγών και ευπαθειών αυτών των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων: ένα δίκτυο επαγγελματιών γύρω από αυτούς και τις ανάδοχες οικογένειές τους που θα τους βοηθήσει (τους UMR) να ανακαλύψουν ποιοι είναι (το έργο της διαμόρφωσης ταυτότητας στην εφηβεία), να αναπτυχθούν προς τη συναισθηματική ωριμότητα (και έτσι να συνειδητοποιήσουν το συναισθηματικό δυναμικό που έχουν μέσα τους), να αναπτύξουν πιο αρμονικά πρότυπα σχέσεων (βοηθώντας τους να ξεπεράσουν την εμπειρία της προδοσίας στις σχέσεις και την αρνητικότητα που διεισδύει στην ελπίδα τους).

Η ανάπτυξη στο επίπεδο των σχέσεων προσκόλλησης, η ρύθμιση των συναισθημάτων και η ωριμότητα, καθώς και η αίσθηση της ταυτότητας αναγνωρίζονται ως κρίσιμες εξελίξεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ανάδοχοι γονείς. Σε επόμενο μέρος αυτού του κειμένου θα εξετάσουμε λεπτομερέστερα τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να επιτευχθούν αυτές οι πτυχές.

Μια άλλη τάση στη βιβλιογραφία για τη θεραπευτική αναδοχή είναι ο ισχυρισμός ότι τα παιδιά που δεν τα πάνε καλά στην αναδοχή πρέπει να αξιολογούνται και να αντιμετωπίζονται ψυχολογικά, ως πρόσθετη ρύθμιση, παράλληλα ή παράλληλα με την κανονική αναδοχή που λαμβάνουν. Αυτό που θα προσπαθήσουμε να κάνουμε σε αυτό το έργο FORM είναι να υπερβούμε την ιδέα του "περισσότερο από τα ίδια" ή "μια εξειδικευμένη παρέμβαση επιπλέον της συνήθους αναδοχής". Και πάλι, μια πρόσθετη ψυχοθεραπευτική προσφορά μπορεί να είναι μια καλή και επαρκής παρέμβαση, αλλά αυτό που χρειαζόμαστε πρώτα απ' όλα είναι μια συγκεκριμένη μετάφραση των γνώσεών μας σχετικά με το σύνθετο τραύμα και τις πολιτισμικές αλλαγές και τα προβλήματα που σχετίζονται με την εξορία στην ανάδοχη

οικογένεια, και ίσως ακόμη νωρίτερα στο επαγγελματικό δίκτυο γύρω από την ανάδοχη οικογένεια.

Να παραμείνει αρκετά συγκεκριμένο: Οι υπηρεσίες αναδοχής που προσφέρουν τη συμβουλευτική τους στις ανάδοχες οικογένειες μπορούν να απευθύνονται σε ψυχοθεραπευτές, αλλά αυτό που χρειάζεται πάνω απ' όλα είναι μια υπηρεσία αναδοχής που να είναι καλά ενημερωμένη για την ιδιαιτερότητα του σύνθετου τραύματος στο πλαίσιο της εξορίας, για τις αναπτυξιακές συνέπειες του σύνθετου τραύματος και για την ευαλωτότητα που σχετίζεται με την εξορία και τις αναπτυξιακές της εκφράσεις, σε αυτόν τον κατάλογο θεμάτων, μια υπηρεσία αναδοχής μπορεί να βρει τα βασικά στοιχεία για τη θεραπευτική αναδοχή ασυνόδευτων ανηλίκων και για την εκπαίδευση που προσφέρει η υπηρεσία αναδοχής σε οργανώσεις-εταίρους στο δίκτυο των οργανώσεων αναδοχής και άλλων φορέων γύρω από αυτές τις οικογένειες και τους ανηλίκους⁴.

Σε αυτές τις πτυχές, οι ανάδοχοι γονείς θα είναι σε θέση όχι μόνο να εκπαιδεύσουν τους εκπαιδευτές (δηλαδή να καθοδηγήσουν τους συναδέλφους τους), αλλά και να παρέχουν πιο ολοκληρωμένη καθοδήγηση στους ανάδοχους γονείς που παλεύουν με το τραύμα και την εξορία, καθώς και με τις αναπτυξιακές προκλήσεις και τις προκλήσεις του οικογενειακού δικτύου που αντιμετωπίζουν.

Εάν, σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, η ψυχοθεραπεία εφήβων ενσωματωθεί ή προστεθεί στη θεραπευτική αναδοχή, θα πρέπει να αντιμετωπιστούν οι βαθιά πληγωμένες εσωτερικές αναπαραστάσεις προσκόλλησης αυτών των παιδιών που τα εμποδίζουν να σχηματίσουν νέες προσκολλήσεις. Στα τραυματισμένα παιδιά αυτό μπορεί να είναι οι εσωτερικές εικόνες των επιθετικών, κακοποιητικών, παραμελητικών και χειριστικών φροντιστών. Στα εξόριστα παιδιά υπάρχουν διαφορετικά είδη αναπαραστάσεων. Κατά τη διάρκεια της φυγής τους, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι έχουν δημιουργήσει εσωτερικές αναπαραστάσεις σχέσεων προσκόλλησης που έχουν χάσει τη χρησιμότητα ή την εγκυρότητά τους λόγω των σκληρών συνθηκών της φυγής μόνοι τους, χωρίς τη δυνατότητα να στραφούν σε μορφές προσκόλλησης ως δίκτυ ασφαλείας στο παρασκήνιο. Οι αναπαραστάσεις προσκόλλησης που δημιούργησαν σε σχέση με τους γονείς τους πριν από τη φυγή υπάρχουν ακόμη, αλλά δεν μπορούν να ενεργοποιηθούν ή να ανακληθούν στο νέο πλαίσιο στο οποίο ζουν, σε ένα εντελώς διαφορετικό μέρος του κόσμου και μετά από μια απάνθρωπη εμπειρία πριν και κατά τη διάρκεια (και μερικές φορές ακόμη και μετά) της φυγής.

⁴ Η κατάρτιση στη θεραπευτική αναδοχή είναι αφιερωμένη σε εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες που μπορούν να διανείμουν την εμπειρία και τις γνώσεις τους σε γονείς, εκπαιδευτικούς, εργαζόμενους στη φροντίδα νέων, κοινωνικούς λειτουργούς, άλλους συναδέλφους σε ανάδοχες οικογένειες κ.λπ.

Αυτές οι προσεγγίσεις που προσανατολίζονται στην προσκόλληση θα είναι πολύ χρήσιμες για τους ανάδοχους γονείς που προσπαθούν απεγνωσμένα να συνδεθούν ή να παραμείνουν σε επαφή με τους ασυνόδευτους ανήλικους που έχουν υπό τη φροντίδα τους. Μια πρόσθετη ψυχοδυναμική προσέγγιση θα στοχεύσει στις εσωτερικές συγκρούσεις και αμφιθυμίες σχετικά με τις νέες προσκολλήσεις και τις αφοσιώσεις αυτών των νέων, αυτά τα υποκείμενα στοιχεία που παραμένουν κρυμμένα για αρκετό καιρό, αλλά που είναι πολύ σημαντικά για να μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε γιατί αυτά τα παιδιά εμποδίζονται να ευδοκιμήσουν και να επενδύσουν νέες προσκολλήσεις στις νέες συνθήκες διαβίωσής τους. Οι πιο πρόσφατες θεραπείες που προσανατολίζονται στη νοητικοποίηση θα στοχεύουν: στις διαδικασίες ταυτότητας στον τρόπο που βλέπουν και κατανοούν τον εαυτό τους, στην ικανότητα να κατασκευάζουν αφηγήσεις για τον εαυτό τους σε σχέση με τους άλλους, στις στρατηγικές ρύθμισης των συναισθημάτων, στις δεξιότητες σχέσεων, προκειμένου να μην παγιδευτούν στη συναισθηματική απόσυρση και το "κλείδωμα" που κάποιοι από αυτούς τους νέους χρειάστηκαν για να επιβιώσουν στο δρόμο, στο ταξίδι τους προς την Ευρώπη, ή κατά την άφιξή τους, προκειμένου να μη νιώσουν το συναισθηματικό πόνο, τη ντροπή και την ενοχή ότι άφησαν πίσω, στη χώρα καταγωγής, αγαπημένα πρόσωπα και συγγενείς σε κίνδυνο.

3.3. Επίτευξη των βασικών αναπτυξιακών τομέων που έχουν καταστεί προβληματικοί μετά το τραύμα της εξορίας που σχετίζεται με την απανθρωποποίηση και τη βαθιά μοναξιά.

Τα παιδιά με σύνθετο ιστορικό τραύματος έχουν μια σειρά από μοναδικές, δύσκολες και αλληλεπικαλυπτόμενες καταστάσεις που επηρεάζουν την καθημερινή τους ζωή. Αυτές περιλαμβάνουν μαθησιακές δυσκολίες, αισθητηριακές αναπηρίες, σωματικές αναπηρίες, ιατρικά προβλήματα ή/και προβλήματα ψυχικής υγείας. Χρειάζονται πολλή πρόσθετη ή εξειδικευμένη υποστήριξη για να ζήσουν μια υγιή, ικανοποιητική ζωή.

Δυστυχώς, πολλά φιλοξενούμενα παιδιά με σύνθετες ανάγκες έχουν προβλήματα συμπεριφοράς και συναισθηματικά προβλήματα που παρεξηγούνται: συχνά παραβλέπεται ότι είναι η υποκείμενη ανοιχτή πληγή στον τομέα της συναισθηματικής ρύθμισης, της επικοινωνίας και της νοητικοποίησης που τα εμποδίζει να κατανοήσουν τον εαυτό τους ή/και να εκφράσουν με σαφήνεια τις ανάγκες τους. (βλέπε: <https://thefosternet.org>)

Σε αυτή την περιγραφή από το Δίκτυο Foster βρίσκουμε μια πρώτη ένδειξη των αναπτυξιακών τομέων που αγγίζει το τραύμα προσκόλλησης και εξορίας: την ανάπτυξη της αυτορρύθμισης και της ρύθμισης των συναισθημάτων, την ανάπτυξη ενός αφηγηματικού εαυτού και, κατά συνέπεια, της ταυτότητας. Αυτή η προοπτική μας δίνει μια σαφή ένδειξη των συγκεκριμένων τομέων στους οποίους πρέπει να στοχεύσουμε με προσαρμοσμένες παρεμβάσεις: την ικανότητα να δημιουργούμε σχέσεις προσκόλλησης, την ικανότητα να μιλάμε για τον εαυτό με αφηγηματική μορφή, την ικανότητα να νοηματοδοτούμε και να

ρυθμίζουμε. Αυτό θα αποτελέσει, επομένως, ένα σημείο εστίασης της κατάρτισης των εργαζομένων στην αναδοχή που θα έρθουν σε επαφή με αυτές τις οικογένειες και τα ανάδοχα παιδιά τους.

3.4. Ένα σακίδιο γεμάτο με συγκλονιστικές εμπειρίες

Η βέλτιστη ανάπτυξη απαιτεί μια κατάλληλη ρυθμιστική προσέγγιση εκ μέρους των φροντιστών, η οποία να είναι προσαρμοσμένη στις ιδιαιτερότητες των ρυθμιστικών ικανοτήτων του έφηβου ασυνόδευτου πρόσφυγα. Οι φροντιστές (ανάδοχοι γονείς) μπορούν να λειτουργήσουν ως η πιο ισχυρή άμυνα κατά του επιβλαβούς στρες στη ζωή αυτών των ανάδοχων παιδιών. Κανονικά, ένα μοτίβο αλληλεπίδρασης ταύτισης, αναντιστοιχίας και επιδιόρθωσης (κατανόηση, παρεξηγήσεις και εξεύρεση τρόπων για να κατανοήσει ο ένας τον άλλον ξανά- επαφή, απώλεια επαφής και επανάκτηση επαφής) θα αναπτυχθεί μεταξύ των ανάδοχων γονέων και του ανάδοχου παιδιού. Οι αναντιστοιχίες και οι παρεξηγήσεις μπορούν να επιδιορθωθούν σχεδόν αυτόματα με επακόλουθες διορθωτικές εμπειρίες. Η καλή φροντίδα μέσα σε μια ανάδοχη οικογένεια μπορεί να αντισταθμίσει τα προηγούμενα τραύματα που βίωσε το παιδί. Ωστόσο, παρόμοια με ορισμένα παιδιά σε ανάδοχη οικογένεια με ιστορικό ζωής πρώιμου σχεσιακού τραύματος, ορισμένοι ασυνόδευτοι ανήλικοι, μετά από μια απάνθρωπη εμπειρία, αρχίζουν να αναπτύσσουν πρότυπα προσδοκιών που αποτελούν ένα είδος σχεδίου για τις επόμενες νέες σχέσεις. Αυτό είναι το "σακίδιο" που κουβαλούν μαζί τους αυτά τα παιδιά και οι νέοι. Είναι πιθανό ότι οι νέοι αυτοί είχαν ήδη αναπτύξει πιο θετικά εσωτερικά λειτουργικά μοντέλα σχέσεων φροντίδας νωρίτερα στη ζωή τους, αλλά οι απάνθρωπες εμπειρίες πριν και κατά τη διάρκεια της φυγής είχαν τέτοιο αντίκτυπο που αυτά τα προηγούμενα πιο θετικά μοντέλα δεν μπορούν πλέον να ενεργοποιηθούν από το νεαρό ανάδοχο άτομο. Αυτό δεν σημαίνει ότι η επιστροφή σε μια πιο επικοδομητική ή υγιή αναπτυξιακή πορεία είναι αδύνατη, αλλά η εμπειρία της εξορίας έχει σαφώς αυξήσει την ευαλωτότητα και τον αναπτυξιακό κίνδυνο. Ως αποτέλεσμα του εν εξελίξει τραύματος και της τεράστιας μοναξιάς και απομόνωσης κατά και μετά την άφιξη, υπάρχει μια εσωτερική αναπαράσταση των σχέσεων στην οποία η ανάκτηση της επαφής και της κατανόησης και η επανασύνδεση με τους άλλους δεν είναι πλέον διακύβευμα.

Στη φυσιολογική ανάπτυξη, κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής τους, τα παιδιά δημιουργούν μια εσωτερική αναπαράσταση του πώς είναι οι φροντιστές. Η διαδοχή και η επανάληψη αμέτρητων εμπειριών φροντίδας οδηγεί σε εσωτερικές αναπαραστάσεις των ενήλικων φροντιστών ως διαθέσιμων και φροντιστικών προσώπων. Ωστόσο, μπορεί να υπάρξουν περιστάσεις στην αρχή της ζωής όπου οι φυσιολογικές αλλά κρίσιμες εμπειρίες λείπουν. Τότε το παιδί αναπτύσσει μια διαφορετική εικόνα των ενηλίκων που το φροντίζουν. Το σύνθετο τραύμα έχει αναμφισβήτητα τεράστιο αντίκτυπο στην προσκόλληση και την επακόλουθη ανάπτυξη της προσωπικότητας, σε τέτοιο βαθμό που ορισμένοι συγγραφείς μιλούν για "τραύμα προσκόλλησης". Αυτό το τραύμα δεν επιλύεται εύκολα για τα μικρότερα παιδιά σε ανάδοχη οικογένεια μετά από πρώιμο σχεσιακό τραύμα, ούτε για τον ασυνόδευτο ανήλικο

πρόσφυγα σε ανάδοχη οικογένεια μετά από μια τραυματική καταστροφή της βασικής εμπιστοσύνης και της αίσθησης της καλοσύνης της ζωής που σχετίζεται με την εξορία. Αν το παιδί βιώσει νωρίς στη ζωή του ότι οι δεσμοί προσκόλλησης που δημιουργεί σπάνε πολύ σύντομα ή, αν μεγαλώσει με ενήλικες που είναι απασχολημένοι με τις δικές τους ανησυχίες και προβλήματα, το παιδί θα δημιουργήσει προβληματικές εσωτερικές αναπαραστάσεις για τους φροντιστές. Το ίδιο συμβαίνει αν ένας νέος έχει την εμπειρία να βρίσκεται στο δρόμο χωρίς ένα πραγματικά αξιόπιστο πρόσωπο στο οποίο να μπορεί να απευθυνθεί, ή αν έρχεται αντιμέτωπος με χειραγωγούς, εγωκεντρικούς ενήλικες που δεν ενδιαφέρονται πραγματικά για το παιδί. Ως αποτέλεσμα αυτού, ένας ασυνόδευτος ανήλικος μπορεί να αρχίσει να αναπτύσσει κάποια πρότυπα και εσωτερικά μοντέλα εργασίας ανασφαλούς προσκόλλησης.

Μετά από τέτοια ανθρωπογενή τραύματα, τα παιδιά και οι νέοι μπορεί να αρχίσουν να αναπτύσσουν τους δικούς τους μηχανισμούς για να επιβιώσουν από αυτές τις κακουχίες, μηχανισμούς που παίζουν ρόλο στην ανάπτυξη ανασφαλούς (ή ακόμη και αποδιοργανωμένης) προσκόλλησης. Αυτά τα ανασφαλή στυλ προσκόλλησης καθιστούν σαφές ότι το παιδί θέλει οι ανάδοχοι γονείς του να είναι "πάντα κοντά στο παιδί" (με προσκολλητικό, απαιτητικό τρόπο, με συχνά έντονες συναισθηματικές αντιδράσεις όταν το παιδί φοβάται ένα νέο αποχωρισμό από τη φιγούρα προσκόλλησης) ή "να είναι μάλλον κοντά στο παιδί αλλά ταυτόχρονα με μεγάλη ή αρκετή απόσταση" (η εγγύτητα ως ένδειξη ότι ο άλλος μπορεί να γίνει ξανά απειλητικός για το ευάλωτο παιδί- ο φόβος ότι χάνεται από τον άλλο). Άλλα τραυματισμένα παιδιά δεν έχουν καμία απολύτως ιδέα για το πόσο κοντά θέλουν να είναι οι ανάδοχοι γονείς τους- ζουν χωρίς μια υγιή αίσθηση εγγύτητας και απόστασης. Λόγω αυτού του προβλήματος, αυτά τα παιδιά και οι νέοι μπορούν να αντιδράσουν με απρόβλεπτους τρόπους. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες που έχουν βιώσει τραυματικές εμπειρίες μπορεί να υποφέρουν από αυτή τη δυναμική: πολύ απαιτητικοί/κολλητικοί, πολύ απόμακροι ή πολύ απρόβλεπτοι και αποδιοργανωμένοι.

Στην απομόνωση της σχέσης προσκόλλησης με έναν νέο ανάδοχο γονέα, αυτές οι πολύ τραυματισμένες και αποδιοργανωμένες δυναμικές συμπεριφοράς μπορεί να αναδύονται κατά καιρούς. Οι ανάδοχοι γονείς συχνά ελπίζουν ότι αυτά τα ανασφαλή και προκλητικά μοτίβα προσκόλλησης θα περάσουν στο παρασκήνιο με την πάροδο ενός χρονικού διαστήματος. Όμως για ορισμένα ανάδοχα παιδιά, ειδικά αν βρίσκονται σε ανάδοχη οικογένεια για αρκετό καιρό και αρχίζουν να αναπτύσσουν μια νέα σχέση προσκόλλησης με τους ανάδοχους γονείς, αυτό το σχετιζόμενο με το τραύμα πρότυπο θα βγει στην επιφάνεια με μεγάλη ένταση και μπορεί να προκαλέσει προβλήματα στην ανάδοχη οικογένεια σε σημείο που να αμφισβητείται η τοποθέτηση σε ανάδοχη οικογένεια. Το μοτίβο που οφείλεται στο τραύμα επισκιάζει την αρχόμενη νέα σχέση προσκόλλησης από φόβο μήπως εγκαταλειφθεί ξανά έτσι κι αλλιώς.

Αυτό που χρειάζεται αυτή τη στιγμή είναι ένα αναστοχαστικό δίκτυο υπηρεσιών αναδοχής που μπορεί να βοηθήσει τους γονείς να σκεφτούν για το ανάδοχο παιδί τους, με την ελπίδα ότι θα μπορέσουν να αποκτήσουν μια διαφορετική οπτική για το παιδί τους, η οποία μπορεί

να του προσφέρει νέες ευκαιρίες. Αυτό που πρέπει να κάνουν οι εργαζόμενοι στην αναδοχή σε αυτές τις περιπτώσεις είναι να βοηθήσουν τον ανάδοχο γονέα να προβληματιστεί σχετικά με το υπόβαθρο των προβλημάτων: τα προβλήματα προκύπτουν στο πλαίσιο της σχέσης μεταξύ του ανάδοχου γονέα και του ανάδοχου παιδιού, αλλά δεν προέρχονται από αυτή τη σχέση ούτε ανήκουν σε αυτήν. Έχουν την προέλευσή τους στις απειλές και τα ανθρωπογενή τραύματα που προηγήθηκαν ή συνέβησαν κατά τη διάρκεια της φυγής του. Εκφράζονται όμως στο πλαίσιο των νέων ευκαιριών για προσκόλληση στην ανάδοχη οικογένεια.

Η αίσθηση του εαυτού του παιδιού αναπτύσσεται μέσα από την κατανόηση και τις αντανακλαστικές αντιδράσεις των φροντιστών. Αυτές οι γονεϊκές αντιδράσεις περιγράφονται ως κοινωνική βιοανάδραση, βοηθώντας το παιδί να κατανοήσει τι συμβαίνει μέσα του και δίνοντας λέξεις ή άλλες εκφράσεις στον εσωτερικό κόσμο του παιδιού. Με αυτόν τον τρόπο γίνεται σαφές στο παιδί ότι αυτές οι εσωτερικές εμπειρίες μπορούν να επικοινωνηθούν ή να συμβολιστούν και να γίνουν κατανοητές. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες, τα παιδιά μαθαίνουν να αναγνωρίζουν και να βιώνουν τα δικά τους συναισθήματα και αισθήσεις, μαθαίνουν να τα ρυθμίζουν και μαθαίνουν να διακρίνουν τα δικά τους εσωτερικά συναισθήματα (π.χ. φόβο) από τον εξωτερικό κόσμο. Το να γίνεσαι κατανοητός είναι σαν να κρατάς έναν καθρέφτη μπροστά στο παιδί ώστε να καταλάβει ποιο είναι.

Εάν τα παιδιά δεν βιώσουν την επιρροή σοφότερων και ωριμότερων ενηλίκων νωρίς στη ζωή τους, αυτό θα επηρεάσει την ανάπτυξη της προσκόλλησης, την ανάπτυξη των δεξιοτήτων νοητικοποίησης και ρύθμισης και την ανάπτυξη μιας συνεκτικής αίσθησης του εαυτού (ως βάση για την ταυτότητα). Τα παιδιά αυτά θα είναι επίσης πιο δύσκολο να κατανοήσουν ή να διαβάσουν συναισθηματικά οι γονείς και οι άλλοι φροντιστές τους. Παραμένει ασαφές το τι βιώνουν στην εσωτερική τους ζωή: δεν είχαν ή έχουν χάσει την εμπειρία ενός φροντιστή για να δώσουν λέξεις στην εσωτερική τους ζωή, παραμένουν σε ένα σταθερά υψηλό επίπεδο στρες στην εσωτερική τους ζωή και μπορεί να χάσουν την περιέργειά τους για την ψυχική ζωή επειδή δεν θέλουν να έρθουν αντιμέτωπα με την τρομερή ψυχική ζωή των καταχρηστικών, εγωκεντρικών και χειριστικών ενηλίκων γύρω τους. Αυτό που έχουν βιώσει σε επαφή με τους άλλους είναι κάτι που δεν θέλουν να σκεφτούν, πόσο μάλλον να κατανοήσουν.

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες, οι οποίοι πιθανώς είχαν καλύτερο ξεκίνημα στη ζωή από άλλα ανάδοχα παιδιά, μπορούν επίσης να αντισταθούν στην νοητικοπίηση. Κατά την πορεία προς την εξορία, έπρεπε να υπερ-νοητικοποιήσουν προκειμένου να επιβιώσουν. Στη συνέχεια, στην ανάδοχη φροντίδα μετά την εξορία, δεν είναι πλέον σε θέση να νοητικοποιήσουν, επειδή η ικανότητα αυτή έχει διακυβευτεί στο δρόμο προς την Ευρώπη. Ζουν με εντελώς ανεπεξέργαστες ή αδιανόητες εμπειρίες που ξεπερνούν κατά πολύ τις δυσκολίες που έμαθαν να νοητικοποιούν πριν, στη σχέση μεταξύ αυτών και των βιολογικών τους γονέων. Οι πιο τραυματικές εμπειρίες συνέβησαν κατά τη διάρκεια του χρόνου που ήταν μόνοι τους στο δρόμο- οι βιολογικοί τους γονείς δεν μπορούσαν να προετοιμαστούν για

το είδος του απάνθρωπου τραύματος της διαδρομής, οι ανάδοχοι γονείς δεν μπορούν να φανταστούν ή δεν θέλουν να ακούσουν για το τι συνέβη κατά τη διαδρομή.

Η πτυχή της αδυναμίας επεξεργασίας του πόνου της εξορίας καθώς και η εμπειρία ότι νέες πληγές μπορεί να δημιουργηθούν στην εξορία (π.χ. λόγω ρατσισμού, διακρίσεων, δυσκολιών προσαρμογής ή απλώς του γεγονότος ότι οι ανάδοχοι γονείς έχουν επίσης ανεπίλυτες πληγές λόγω της δικής τους ανομολόγητης εμπειρίας της εξορίας) έχει ως συνέπεια ότι χωρίς εξειδικευμένη βοήθεια κάποιοι από αυτούς τους νέους δεν θα μπορέσουν να φτάσουν τις νοητικές και ρυθμιστικές ικανότητες που είχαν πριν. Κατά συνέπεια, αυτοί οι ασυνόδευτοι ανήλικοι έχουν λιγότερη αντανakλαστική ικανότητα για να σκεφτούν ποιοι είναι και τι βιώνουν. Για τους γύρω τους (π.χ. τους ανάδοχους γονείς τους) είναι πιο δύσκολο να τους καταλάβουν, για τους ίδιους βιώνουν συναισθηματικά σκαμπανεβάσματα. Ενώ τα παιδιά που μεγαλώνουν σε φυσιολογικές συνθήκες γίνονται σχετικά ρυθμιζόμενα καθώς εξελίσσονται, οι γονείς παιδιών που έχουν βιώσει σύνθετα τραύματα αντιμετωπίζουν πολύ μεγαλύτερη και πιο έντονη δυσλειτουργία και απρόβλεπτη συμπεριφορά.

Ενώ στο παρελθόν θεωρούνταν ότι η δύσκολη ανάπτυξη του δεσμού μπορούσε να αντισταθμιστεί με την παροχή στο παιδί επαρκών "συναισθηματικά διορθωτικών εμπειριών" για να αναπληρώσει αυτό που προηγουμένως του έλειπε, η έμφαση έχει μετατοπιστεί όλο και περισσότερο στη σημασία των δεξιοτήτων αναστοχαστικής γονικής λειτουργίας ως ζωτικής σημασίας για την ανατροφή παιδιών που έχουν βιώσει σύνθετα τραύματα: Η αναστοχαστική γονική λειτουργία και η νοηματοδότηση είναι χρήσιμες για την αποκατάσταση μιας εποικοδομητικής σχέσης μεταξύ του ανάδοχου παιδιού και των ανάδοχων γονέων, καθώς και μεταξύ του ανάδοχου παιδιού και του περιβάλλοντος και της εξωτερικής πραγματικότητας στην οποία ζει το παιδί (σχολείο, δάσκαλοι, ομάδα συνομηλίκων κ.λπ.).

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες μπορεί να απαιτούν κάτι περισσότερο από μια καλή ανατροφή: ένα ιδιαίτερο είδος ευαισθησίας και ανταπόκρισης στις ανάγκες τους. Όταν πρόκειται για ένα παιδί που έχει βιώσει σύνθετο τραύμα, το θέμα είναι μόνο εν μέρει να "καλύψει ό,τι έχασε". Πρόκειται πολύ πιο ρητά για τη δημιουργία ευκαιριών που θα βοηθήσουν στην κατανόηση των βαθιά ριζωμένων μοτίβων που τα βοήθησαν να επιβιώσουν κατά την περίοδο της ανεπαρκούς φροντίδας, προκειμένου να αναπτύξουν πιο επικοινωνιακά και εποικοδομητικά μοτίβα σχέσεων μέσα στην ανάδοχη οικογένεια. Με άλλα λόγια, πρόκειται για τη δημιουργία χώρου για να τολμήσουν να δοκιμάσουν νέους τρόπους προσέγγισης της φροντίδας και της εξάρτησης, της απόστασης και της εγγύτητας, καθώς και να βρουν άλλους τρόπους διαχείρισης των συναισθηματικών και σχεσιακών προκλήσεων.

Ενώ στο παρελθόν πίστευαν ότι η δύσκολη ανάπτυξη του δεσμού μπορούσε να αντισταθμιστεί με την παροχή στο παιδί επαρκών "συναισθηματικά διορθωτικών εμπειριών" για να αναπληρώσει αυτό που προηγουμένως έλειπε, η έμφαση έχει μετατοπιστεί όλο και περισσότερο στη σημασία των δεξιοτήτων αναστοχασμού ως ζωτικής σημασίας για την

ανατροφή παιδιών που έχουν βιώσει σύνθετα τραύματα: Η αναστοχαστική λειτουργία και νοητικοποίηση των γονέων είναι χρήσιμη για την αποκατάσταση μιας εποικοδομητικής σχέσης μεταξύ του ανάδοχου παιδιού και των ανάδοχων γονέων, καθώς και μεταξύ του ανάδοχου παιδιού και του περιβάλλοντος και της πραγματικότητας στην οποία ζει (σχολείο, δάσκαλοι, ομάδα συνομηλίκων κ.λπ.)

Ωστόσο, αυτό δεν θα είναι εφικτό χωρίς οι ανάδοχοι γονείς να εμπλακούν στο συναισθηματικό και σχεσιακό τρενάκι του ανάδοχου παιδιού τους, το οποίο μπορεί να βρίσκεται σε υπερδιέγερση ή να είναι συναισθηματικά απόμακρο. Το ακραίο άγχος που βιώνει ο ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας εξαπλώνεται και επηρεάζει τους ίδιους τους ανάδοχους γονείς. Λόγω του απρόβλεπτου ή της αστάθειας, η αλληλεπίδραση με τον ασυνόδευτο ανήλικο μπορεί μερικές φορές να μοιάζει με ναρκοπέδιο, όπου ένα φαινομενικά μικρό επίπεδο απογοήτευσης μπορεί να οδηγήσει σε έντονη σύγκρουση. Ως αποτέλεσμα, οι ανάδοχοι γονείς σε αυτές τις στιγμές κινδυνεύουν από χρόνιο στρες. Παρ' όλα αυτά, ο δρόμος προς την ανάκαμψη για το παιδί και μια βιώσιμη ισορροπία για την ανάδοχη οικογένεια βρίσκεται πάνω απ' όλα στην ατελείωτη ανακάλυψη και ανάκτηση των ψυχικών ικανοτήτων των γονέων. Αυτό όμως δεν είναι έργο μόνο των γονέων, και σε αυτό το σημείο έρχεται το δίκτυο των εργαζομένων και των υπηρεσιών αναδοχής, προκειμένου να βοηθήσει τους ανάδοχους γονείς σε αυτή την πολυπλοκότητα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, στις στιγμές της κρίσης.

3.4.1. Προκλήσεις ειδικά για τη συγγένεια

Μια άλλη πτυχή που μπορεί να περιπλέξει την κατάσταση είναι το γεγονός ότι σε ορισμένες χώρες αυτοί οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες μπορούν να αναδοχούνται μέσα στο ευρύτερο οικογενειακό τους δίκτυο. Σε πολλές περιπτώσεις, ένα μέλος της οικογένειας των βιολογικών γονέων αυτού του νέου θα αναλάβει τη φροντίδα και τη γονική ευθύνη αυτού του νέου στην Ευρώπη. Στο πλαίσιο ευρύτερων ή εκτεταμένων οικογενειακών δεσμών, οι οποίοι διαφέρουν από τον πυρήνα των οικογενειών της βορειοδυτικής Ευρώπης, οι οικογενειακοί αυτοί δεσμοί συνεπάγονται ορισμένα καθήκοντα και αφοσίωση: ο ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας ανατίθεται να αναζητήσει καλύτερες ευκαιρίες στην Ευρώπη και τελικά να βοηθήσει άλλα μέλη της οικογένειας να στραφούν προς την Ευρώπη. Συχνά έχουν καθήκον να επιτύχουν (π.χ. μέσω της εκπαίδευσης) καθώς και ένα υποκείμενο καθήκον να καταστήσουν δυνατή την οικογενειακή επανένωση. Το μέρος της οικογένειας που ζει ήδη στην Ευρώπη και φροντίζει τον ασυνόδευτο ανήλικο έχει καθήκον να παρέχει τις καλύτερες δυνατές ευκαιρίες ανάπτυξης στο μέλος της οικογένειας που φροντίζει. Ενώ το κοινό υπόβαθρο - τόσο οικογενειακό όσο και πολιτισμικό - μπορεί να βοηθήσει το παιδί ή το νεαρό άτομο να νιώσει ότι συνδέεται και ότι τον καταλαβαίνουν, οι ιδιαιτερότητες της συγγενικής φροντίδας μπορούν επίσης να οδηγήσουν σε διαφορετικές προκλήσεις για τον ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα και τον/τους ανάδοχο/ους γονέα/ες. Για ορισμένους νέους υπάρχει ο φόβος να χάσουν την αυτονομία τους στην Ευρώπη μπροστά στις προσδοκίες των θετών ή/και βιολογικών γονέων ή άλλων συγγενών (όπως αδέρφια) που έχουν παραμείνει

στη χώρα καταγωγής. Και στις δύο πλευρές, τον ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα και τους ανάδοχους γονείς, η εμφάνιση αναπτυξιακών προβλημάτων μπορεί να προκαλέσει πολύ άγχος, ενοχές και άλλα δύσκολα συναισθήματα. Ως αποτέλεσμα, μπορεί να είναι αρκετά δύσκολο να αναγνωρίσουν ότι έχει προκύψει κάποιο πρόβλημα, να μιλήσουν ή να σκεφτούν γι' αυτό και να αναζητήσουν και να δεχτούν βοήθεια.

Οι δυσκολίες του να είσαι ασυνόδευτος ανήλικος μπορεί επίσης να επαναφέρουν προηγούμενες τραυματικές εμπειρίες και εμπειρίες που σχετίζονται με την εξορία των ανάδοχων γονέων που έφυγαν πριν από μερικά χρόνια. Πρόκειται για εμπειρίες με τις οποίες κατάφεραν να ζήσουν, αλλά οι οποίες μπορεί να επανενεργοποιηθούν με οδυνηρό τρόπο από την απλή παρουσία του ασυνόδευτου ανηλίκου στην οικογένειά τους. Από την άλλη πλευρά, ένα μη συγγενικό περιβάλλον αναδοχής μπορεί να κάνει το παιδί να αισθάνεται "ξένος" μέσα στην ανάδοχη οικογένεια λόγω της διαφορετικής γλώσσας και κουλτούρας (π.χ. διαφορετική θρησκεία). Αυτές οι ειδικές δομές ανάδοχης οικογένειας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες όταν προβληματίζονται σχετικά με τις ανάγκες και τα τρωτά σημεία μιας δυναμικής ανάδοχης οικογένειας και όταν παρέχουν καθοδήγηση.

3.5. Η ανάγκη για ένα ευαισθητοποιημένο στο τραύμα δίκτυο γύρω από τους ανάδοχους γονείς ή τη συγγενική ανάδοχη οικογένεια

Ένα παιδί ή ένας ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας που έχει βιώσει σύνθετα τραύματα χρειάζεται πολύ περισσότερα από τη συνήθη ανάδοχη φροντίδα από τους ανάδοχους γονείς του. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, οι φροντιστές ενός τραυματισμένου ανάδοχου παιδιού αξίζουν ένα δίκτυο υποστήριξης με ευαισθησία στο τραύμα. Το δίκτυο αυτό περιλαμβάνει τόσο το άτυπο πλαίσιο (οικογένεια και φίλοι) όσο και τους εμπλεκόμενους επαγγελματικούς φορείς (σχολείο, υπηρεσίες αναδοχής) καθώς και τους παρόχους φροντίδας (ανάδοχους, θεραπευτές, θεσμοθετημένες υπηρεσίες φροντίδας νέων, τους κοινωνικούς λειτουργούς τους κ.λπ.) Όταν λαμβάνεται υπόψη η αντανakλαστική ικανότητα των ανάδοχων γονέων, λαμβάνονται υπόψη και τα ίδια τα παιδιά. Περισσότερο απ' ό,τι σε άλλες περιπτώσεις, οι γονείς που φροντίζουν ένα νέο άτομο που έχει βιώσει σύνθετο και σχετιζόμενο με την εξορία τραύμα θα πρέπει να είναι σε θέση να βασίζονται σε ένα υποστηρικτικό δίκτυο οικογένειας, φίλων, καθώς και υπηρεσιών ανάδοχης φροντίδας, εκπαιδευτικών και άλλων ομάδων και παρόχων υπηρεσιών ψυχικής υγείας.

Εκτός από την αυξημένη ανάγκη για υποστήριξη από το άτυπο δίκτυο της οικογένειας και των φίλων, οι ανάδοχοι γονείς ενός τραυματισμένου παιδιού έρχονται συχνότερα σε επαφή με επαγγελματίες που ασχολούνται με το παιδί τους (στο σχολείο, σε οργανισμούς ανάδοχων οικογενειών, σε ψυχιατρικούς θαλάμους κέντρων ψυχικής υγείας κ.λπ.). Υπάρχει σημαντική ανάγκη για ψυχιατρική περίθαλψη με ευαισθησία στο τραύμα για τους πολλούς λόγους που

αναφέρθηκαν παραπάνω. Για παράδειγμα, είναι σημαντικό τα προβλήματα του σύνθετου τραύματος να αναγνωρίζονται από τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας και από το προσωπικό της ανάδοχης οικογένειας, ώστε τα παιδιά να μην αντιμετωπίζονται για το ένα παράπονο και σύμπτωμα/πρόβλημα μετά το άλλο, καθώς ακριβώς η αστάθεια της συμπεριφοράς τους και η πολλαπλότητα των συμπτωμάτων και των προβλημάτων είναι τόσο χαρακτηριστική του τρόπου λειτουργίας τους. Οι γονείς αισθάνονται αυτή την ανάγκη ακόμη πιο έντονα όταν ο τραυματισμένος έφηβος τους εκφράζει τη σύγχυσή του σχετικά με την ταυτότητα και το "κάπου ανήκω" με έντονο, ανεξέλεγκτο και δραματικό τρόπο (π.χ. με φυγή από το σπίτι ή με άλλη συμπεριφορά acting-out, με την έκφραση αμφιβολιών για την ταυτότητα φύλου ή επιθυμιών τρανσέξουαλ κ.λπ.) Οι ανάδοχοι γονείς εκφράζουν ότι βιώνουν έλλειψη κατανόησης για τη συμπεριφορά του τραυματισμένου παιδιού τους σε τέτοιες ευάλωτες ή ενίοτε τρομακτικές στιγμές. Αισθάνονται επίσης ότι μένουν μόνοι τους, ότι κρίνονται ή ακόμη και ότι ματαιώνονται όταν πρόκειται να συζητήσουν τη γονική τους συμπεριφορά ή τις αμφιβολίες για τις γονικές τους ικανότητες.

3.6. Όταν οι εμπειρίες που σχετίζονται με την εξορία είναι πολύ έντονες και επαναλαμβάνονται πολύ συχνά για να συγκρατηθούν και να ενσωματωθούν σε μια αφηγηματική ροή

Στην καθημερινή ζωή αναζητούμε λέξεις και εικόνες για τις σκέψεις και τα συναισθήματα που βιώνουμε. Η ανάγκη για λέξεις μπορεί να είναι μεγάλη, ειδικά όταν η εμπειρία είναι συναισθηματικά έντονη. Όταν πρόκειται για καλά νέα, μερικές φορές ανυπομονούμε να μιλήσουμε γι' αυτά. Με τις αρνητικές εμπειρίες, οι λέξεις χρειάζονται μερικές φορές απεγνωσμένα για να δώσουμε σε αυτές τις εμπειρίες μια θέση- συχνά λέμε την ιστορία αρκετές φορές πριν νιώσουμε τον ενθουσιασμό να διαλύεται. 'Η αφήγηση θεραπεύει'...

Ωστόσο, δεν αποθηκεύονται όλες οι εμπειρίες στη συνειδητή λεκτική μνήμη ως "αφηγηματικές εμπειρίες". Ορισμένες εμπειρίες είναι τόσο συγκλονιστικές που αφήνουν το άτομο άφωνο και αναζητά λέξεις, οι οποίες βιώνονται ως απελπιστικά ανεπαρκείς. Αυτό ισχύει για τους ενήλικες, αλλά ακόμη περισσότερο για τα μικρά παιδιά, των οποίων η λεκτική και αφηγηματική ανάπτυξη βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη, ή για τους νέους που βίωσαν το φόβο της μοναξιάς, την απειλή της αποξένωσης και την επαναλαμβανόμενη απειλή της ταπείνωσης και της μεγάλης αβεβαιότητας κατά τη φυγή τους στην Ευρώπη. Πιθανότατα δεν υπάρχουν λόγια για ορισμένες από τις εμπειρίες που βίωσαν στο ταξίδι τους προς την Ευρώπη.

Ένα τραύμα εξορίας που είναι πολύ έντονο για να το αντέξει κανείς δεν θα γίνει μέρος μιας αφηγηματικής ροής και θα παραμείνει παρόν στο σώμα και το μυαλό ενός ατόμου ως πηγή διαταραχής που μπορεί να εμφανιστεί ξαφνικά: "αναδυόμενες παρεμβολές" που έρχονται αντιμέτωπες σε ένα όνειρο ή εφιάλτη, σε μια σωματική ή αισθητηριακή αίσθηση ή σε μια

ξαφνική ενοχλητική πράξη. Προκειμένου να ενσωματώσουν σωστά τις τραυματικές εμπειρίες σε μια ιστορία ζωής ή σε μια αφήγηση του εαυτού τους, οι νέοι αυτοί χρειάζονται ενήλικες φροντιστές οι οποίοι γνωρίζουν τη φύση αυτών των τραυμάτων που σχετίζονται με την εξορία και οι οποίοι είναι σε θέση να δώσουν λέξεις σε αυτές τις "pop-up" εμπειρίες, έτσι ώστε να αποκτήσουν σταδιακά μια θέση στην αφήγηση. Οι νέοι που έχουν υποστεί σύνθετα τραύματα που σχετίζονται με την εξορία έχουν μια υπερχείλιση από έντονες, αρνητικές εμπειρίες, οι οποίες συνήθως απαιτούν ιδιαίτερα καλές αφηγηματικές δεξιότητες προκειμένου να ενσωματωθούν οι τραυματικές εμπειρίες στη ροή της ιστορίας. Με τέτοια συντριπτικά τραύματα εξορίας, οι νέοι αυτοί παραμένουν με στρεσαρισμένο μυαλό και σε μια δυσρυθμισμένη κατάσταση στην οποία η στοχαστική σκέψη είναι πολύ δύσκολο έργο. Ακριβώς επειδή τέτοιες εμπειρίες δεν μπορούν να συγκρατηθούν σε λέξεις και εικόνες (ψυχικές αναπαραστάσεις), θα ελέγχουν τη συμπεριφορά και θα επισκιάζουν τις σχέσεις. Οι καθημερινές εμπειρίες που είναι "συνηθισμένες" στα μάτια του παρατηρητή -όπως το να βρεθεί κανείς αντιμέτωπος με τα όρια που θέτουν οι ανάδοχοι γονείς ή απλώς να είναι παρών σε μια οικογενειακή συγκέντρωση- μπορεί να έχουν ένα ενοχλητικό νόημα στο μυαλό του παιδιού, ενεργοποιώντας κάθε είδους μηχανισμούς επιβίωσης, όπως το να παραμένει κανείς υπερ-επιφυλακτικός σε μια μικρή μορφή κριτικής ή να συμπεριφέρεται σαν να έχει εγκαταλειφθεί ξανά. Ξαφνικά και απροσδόκητα, επώδυνες και τραυματικές εμπειρίες διαπερνούν την προστατευτική ασπίδα: ο ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας βρίσκεται σε μια αναδρομή ή αναπαράσταση. Αν αιφνιδιαστεί για μια στιγμή, μπορεί ξαφνικά να εκφράσει κάτι από αυτό που απεγνωσμένα προσπαθεί να κρατήσει σε ένα κλειστό κουτί. Αυτές οι στιγμές μπορεί να πυροδοτηθούν από μια απλή αισθητηριακή εμπειρία (μια μυρωδιά, ένα θέαμα ή ένα βλέμμα που τους θυμίζει φρικτές μυρωδιές ή βλέμματα). Χωρίς να είναι σε θέση να εντοπίσουν τι ακριβώς συμβαίνει στο ανάδοχο παιδί τους, οι ανάδοχοι γονείς αισθάνονται ότι κάτι "ασυνήθιστο" συμβαίνει σε τέτοιες στιγμές. Ο ψυχολογικός μηχανισμός του ανάδοχου παιδιού υπερφορτώνεται εκείνη τη στιγμή, οδηγώντας σε πλήρες βραχυκύκλωμα.

Αυτό που πρέπει να μάθουν οι ανάδοχοι γονείς είναι ότι τα παιδιά αυτά τείνουν να κρατούν τους άλλους σε απόσταση ή ότι αναπαριστούν τραυματικές εμπειρίες σχέσεων, συχνά συνοδευόμενες από απροσπέλαστη ή δύσκολη συμπεριφορά απέναντι στις νέες φιγούρες φροντίδας, τους ανάδοχους γονείς.

Τα παιδιά και οι νέοι που έχουν βιώσει σύνθετα τραύματα συχνά παλεύουν επί μακρόν και σκληρά με θέματα ρύθμισης- ακόμη και το ήπιο στρες μπορεί να προκαλέσει σοβαρή αντιδραστικότητα και δυσλειτουργία αργότερα στη ζωή τους. Συχνά δεν ξέρουν τι να κάνουν με τα συναισθήματά τους και νιώθουν στο έλεος των έντονων συναισθηματικών διακυμάνσεων: ο εσωτερικός τους κόσμος μοιάζει με ένα απρόβλεπτο συναισθηματικό τρενάκι του λούνα παρκ. Με έναν τόσο πολύπλοκο εσωτερικό κόσμο, είναι πολύ δύσκολο για ένα παιδί να διατηρήσει την ψυχραιμία του και να συμπεριφερθεί ως ένα ήρεμο και σκεπτόμενο άτομο που μπορεί να περιγράψει με ακρίβεια τι συμβαίνει ή να ζητήσει αυτό που χρειάζεται. Αυτό καθιστά αυτούς τους νέους απρόβλεπτους για τους γύρω τους.

Κατά την εκπαίδευση με τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες, είναι σημαντικό οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες να αποκτήσουν εικόνα για το πως να κατανοήσουν το συναισθηματικό οδοστρωτήρα του ανάδοχου παιδιού τους, πως να βοηθήσουν το παιδί να αναγνωρίσει, να βιώσει, να ανεχθεί και να ρυθμίσει τα σήματα και τα συναισθήματα του στρες και πως να βοηθήσουν το παιδί να βρει νόημα ώστε να μπορέσει να διαχειριστεί τα έντονα συναισθήματα, να τους βοηθήσουν να βρουν νόημα ώστε τα έντονα συναισθήματα και τα υψηλά επίπεδα στρες στην ανάδοχη οικογένεια και στο ανάδοχο παιδί να απορροφηθούν σε μια ουσιαστική αφήγηση και ιστορία ζωής που ενσωματώνει τις τραυματικές εμπειρίες που σχετίζονται με την εξορία, δημιουργώντας έτσι μια αίσθηση συνοχής στην ανάδοχη οικογένεια και μια αίσθηση ταυτότητας και ανήκειν στο ανάδοχο παιδί.

Τα τραυματισμένα παιδιά συχνά θεωρούν τους εαυτούς τους "τρελούς" ή "άτακτους" επειδή η συμπεριφορά τους δεν μπορεί πάντα να εξηγηθεί λογικά, επειδή η ένταση των αντιδράσεών τους - στα μάτια των άλλων - δεν είναι πάντα κατάλληλη για το πλαίσιο.

Το γεγονός ότι η συναισθηματική ισορροπία των τραυματισμένων παιδιών διαταράσσεται τόσο γρήγορα και ότι η δυσλειτουργία δεν είναι ποτέ μακριά, έχει να κάνει με προηγούμενες εμπειρίες ζωής που έχουν κάνει το σύστημά τους υπερευαίσθητο στο στρες. Οι ενοχλητικές και συγκλονιστικές εμπειρίες που σχετίζονται με την εξορία είχαν αφόρητη ένταση για τον ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα και προκάλεσαν συντριπτικούς και απειλητικούς φόβους. Το να είναι ένας έφηβος μόνος του σε αυτές τις συνθήκες οδήγησε σε υπερεπαγρύπνηση για να είναι προετοιμασμένος για το χειρότερο, τα μάτια και τα αυτιά να σαρώνουν συνεχώς την ατμόσφαιρα στο ανάδοχο σπίτι για το χειρότερο, σε ετοιμότητα αντίδρασης σε απροσδόκητες ενοχλητικές εμπειρίες, που οδηγεί σε αντιδράσεις μάχης, φυγής ή πάγωμα και σε γενικευμένη αντίδραση φόβου.

Αυτή η επαγρύπνηση για τον κίνδυνο, η οποία ήταν πολύ προσαρμοστική στην κατάσταση πριν και κατά τη διάρκεια της φυγής, έχει γίνει περιττή στις αλλαγμένες συνθήκες της νέας οικογένειας. Έχει αποκτήσει τη δική της ζωή. Υπονομεύει την ικανότητα να μαθαίνει από τις νέες εμπειρίες που μπορεί να έχει ο νέος στην ανάδοχη οικογένεια. Όσο ο ασυνόδευτος νέος πρέπει να επενδύει όλη του την ενέργεια για να επιβιώσει από τη συνεχή απειλή της απορρύθμισης, δεν υπάρχει πολύς χώρος για διαδικασίες μάθησης και ανάπτυξης.

Η αυξημένη επαγρύπνηση κάνει το παιδί πιο πιθανό να μεταβεί σε επιθετική κατάσταση. Πάντα σε επιφυλακή για σημάδια πιθανού κινδύνου, αντιδρούν εύκολα υπερβολικά και γενικεύουν, προκαλώντας ξεσπάσματα, για τα οποία τα παιδιά αυτά συχνά παραπέμπονται σε υπηρεσίες υγείας και ανάδοχες οικογένειες. Όλα αυτά περιπλέκουν τις σχέσεις με τους ανάδοχους γονείς, οι οποίοι πρέπει να γνωρίζουν τις έντονες ρυθμιστικές δυσκολίες που τους παρουσιάζει ένα τραυματισμένο παιδί.

Τα ανεξέλεγκτα ξεσπάσματα θυμού, που μερικές φορές ακολουθούνται από περιόδους συναισθηματικής απόσυρσης, έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην ανάπτυξη της αίσθησης του εαυτού του παιδιού. Στη συνέχεια, οι νέοι αυτοί μπορεί να αισθάνονται καταβεβλημένοι από αφόρητα συναισθήματα ντροπής και ενοχής, τα οποία με τη σειρά τους δημιουργούν πρόσθετη αναταραχή σε έναν ήδη ταραγμένο συναισθηματικό εσωτερικό κόσμο και τους εμποδίζουν να παραδεχτούν ότι έκαναν κάτι που δεν ήταν αποδεκτό.

Τα αναπτυξιακά καθήκοντα της εφηβείας - όπως η δημιουργία και διατήρηση φιλικών σχέσεων ή η εκμάθηση νέων πραγμάτων (για παράδειγμα, στο πλαίσιο της αναδυόμενης σεξουαλικότητας και της διαμόρφωσης ταυτότητας) - οδηγούν σε ένα νέο κουβάρι αζεδιάλυτων συναισθημάτων.

Αυτά τα παιδιά μπορεί να παγιδευτούν σε μια "βιοψυχοκοινωνική παγίδα": το βιολογικά εδραιωμένο σύστημα υπερβολικού στρες και η υπερ-επιφυλακτικότητα οδηγούν σε ψυχολογικές και κοινωνικές δυσκολίες, οι οποίες με τη σειρά τους οδηγούν σε περισσότερο άγχος, στρες και υπερ-επιφυλακτικότητα. Ο φαύλος κύκλος ολοκληρώνεται (Calhoun et al., 2022).

3.7. Το τραύμα οδηγεί σε δυσλειτουργία

Το να βοηθηθούν αυτοί οι ασυνόδευτοι νέοι να ρυθμίσουν και να διατηρήσουν έτσι τη σχέση τους είναι ο πρώτος στόχος με τον οποίο οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες πρέπει να βοηθήσουν τους ανάδοχους γονείς. Η απορρύθμιση επιβαρύνει τόσο πολύ όλους τους άλλους τομείς της ανάπτυξης και των σχέσεων, ώστε αποτελεί πάντα προτεραιότητα στη συμβουλευτική μας εργασία. Η ανάκτηση της ρύθμισης και κατ' επέκταση η αποκατάσταση της σχέσης έχει προτεραιότητα έναντι της εμβάθυνσης του περιεχομένου ή των θεμάτων για τα οποία μιλούν αυτά τα παιδιά εν μέσω κρίσης. Η ρύθμιση έχει πάντα προτεραιότητα, διότι μόνο στη βάση της ανάκτησης ενός ελάχιστου επιπέδου ηρεμίας και ρύθμισης μπορούμε να αρχίσουμε να δουλεύουμε πάνω σε θέματα σχέσεων (και να αποκαταστήσουμε την επαφή με αυτούς τους νέους) και στη συνέχεια να συζητήσουμε και να προβληματιστούμε για το τι συμβαίνει στη ζωή του ανάδοχου παιδιού. Η αρχή λοιπόν είναι η εξής: *πρώτα ρυθμίζουμε, μετά σχετίζουμε και τέλος αιτιολογούμε* (= αιτιολογούμε σημαίνει "αρχίζουμε να συζητάμε τα πράγματα, να επεξεργαζόμαστε δύσκολα ζητήματα, να αποκτούμε ιδέες κ.λπ.") (Perry, 2009- βλ. επίσης: Vliegen και συνεργάτες, 2017 και 2023). Αλλά πρώτα: βοηθήστε να ρυθμίσετε! Ένα υπερ-ευέξαπτο ή υπερ-διεγερμένο παιδί χρειάζεται πάνω απ' όλα έναν ενήλικα που μπορεί να το βοηθήσει να ηρεμήσει (να κατεβάσει τη ρύθμιση). Μια τέτοια συν-ρύθμιση απαιτεί έναν φροντιστή ο οποίος, σε μια στιγμή πλήρους απορρύθμισης, καταφέρνει να παραμείνει "μεγαλύτερος, σοφότερος και πιο λογικός"- ένα άτομο που δεν πανικοβάλλεται ούτε περνά σε αυξημένη διέγερση- ένα άτομο που δεν αντιδρά με υποτιμητικό ή σαδιστικό τρόπο και που συνεχίζει να βοηθά το παιδί να ηρεμήσει με αισθητό και επίμονο τρόπο- και που ξέρει πώς να "ηρεμήσει τα πράγματα εν θερμώ".

Η συζήτηση για αυτό που μόλις συνέβη, η αναζήτηση ή η επιμονή σε λύσεις, η σκέψη για τρόπους αποκατάστασης, μια δομημένη παρέμβαση ή μια στιγμή συζήτησης για τον καθορισμό ορίων ή ακόμη και για μια τιμωρία ή μια επανορθωτική ενέργεια: όλα αυτά είναι για την επόμενη φάση, όταν το επίπεδο άγχους θα έχει πέσει σε ένα διαχειρίσιμο επίπεδο. Οποιαδήποτε αμφισβήτηση σε κατάσταση αυξημένου στρες θα οδηγήσει μόνο σε περισσότερους διαπληκτισμούς ή περισσότερο στρες και διέγερση στο παιδί ή/και νέες συγκρούσεις. Το να βοηθήσετε το παιδί να αναγνωρίσει ότι είναι αναστατωμένο (πώς είναι) είναι πολύ πιο σημαντικό από το να ρωτάτε τι συμβαίνει (γιατί είναι). Για να μπορέσει να βοηθήσει το ανάδοχο παιδί, (ο ανάδοχος γονέας) πρέπει πρώτα να είναι σε θέση να ηρεμήσει ο ίδιος και να διατηρήσει την ψυχραιμία του, πέρα από την απογοήτευσή του ότι το παιδί συμπεριφέρεται πάλι άσχημα, πέρα από το φόβο του ότι πρόκειται να κάνει κάτι πραγματικά ανόητο, και πέρα από το θυμό του ότι τα όρια έχουν ξεπεραστεί. Από αυτή την άποψη, τα παιδιά που έχουν βιώσει σύνθετα τραύματα χρειάζονται εξαιρετικούς φροντιστές που όχι μόνο είναι σε θέση να παραμείνουν ήρεμοι και να βρουν χώρο για προβληματισμό, αλλά και που είναι πρόθυμοι να ανεχθούν το άγχος και την αγωνία που αναπόφευκτα τους "γίνεται". Ένα παιδί που βιώνει πολύ άγχος και στρες κινδυνεύει αναπόφευκτα να "μολύνει" τους γύρω του με πολύ άγχος και στρες. Όταν αλληλεπιδρούν με αυτό το παιδί σε πολύ αγχωτικές στιγμές, οι ίδιοι οι φροντιστές (ανάδοχοι γονείς) δέχονται συνήθως ένα "ντους άγχους": μια βύθιση στο άγχος στο οποίο το παιδί -όπως συμβαίνει συχνά- έχει βυθιστεί εκείνη τη στιγμή. Αυτό το "ντους" έχει συχνά τοξική επίδραση στο περιβάλλον του παιδιού: πρόκειται για ένα επώδυνο και απειλητικό κύμα άγχους το οποίο ο φροντιστής -στην προκειμένη περίπτωση ο ανάδοχος γονέας- βιώνει από πρώτο χέρι και το οποίο μπορεί να αφήσει ακόμη και τους ισορροπημένους φροντιστές άσχημα επηρεασμένους και ανισόρροπους.

Με όλα αυτά τα πράγματα, οι ανάδοχοι γονείς μπορεί να χρειάζονται βοήθεια από τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες- το ερώτημα αυτού του έργου FORM είναι πώς μπορούμε να εκπαιδεύσουμε τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες να βοηθήσουν τους ανάδοχους γονείς με αυτά τα στοιχεία που αφορούν το τραύμα και την εξορία στο ανάδοχο παιδί τους.

Σε μια ανάδοχη οικογένεια που αποτελεί μέρος του οικογενειακού δικτύου συγγένειας του παιδιού, η αφοσίωση που αισθάνονται οι ανάδοχοι γονείς προς τους βιολογικούς γονείς του ανάδοχου παιδιού και ο τρόπος με τον οποίο αισθάνονται ότι τους ανατίθεται να επιτύχουν στο έργο τους ως ανάδοχοι γονείς καθιστά ακόμη πιο δύσκολη την αντιμετώπιση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων και των ρυθμιστικών δυσκολιών του ανάδοχου παιδιού τους.

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες που βρίσκονται υπό την επίδραση του τραύματος της μοναξιάς και της εγκατάλειψης ή της κακοποίησης θα βιώσουν πόσο πολύ τους κρατάει ο αγώνας τους με ένα βαθιά ριζωμένο τραύμα. Θα δοκιμάσουν τη σχέση με τους ανάδοχους γονείς τους για να δουν αν είναι αρκετά ισχυρή ώστε να μην έχουν να φοβούνται ότι θα αποχωριστούν ξανά από αυτές τις νέες γονικές φιγούρες. Είτε παραμένουν σε απόσταση από

τους νέους θετούς γονείς, προσπαθώντας να μην αφήσουν τη σχέση αυτή να γίνει σημαντική και να αποφύγουν έτσι τον φόβο ότι θα μείνουν πάλι μόνοι ή θα απογοητευτούν.

Για τους τυχερούς ανάμεσά μας, η εγκατάλειψη είναι ένας φυσιολογικός παιδικός φόβος που κάθε παιδί βιώνει μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις, από καιρό σε καιρό. Δεν είναι τυχαίο ότι η παιδική εμπειρία της εγκατάλειψης και της απομάκρυνσης είναι ένα κοινό θέμα στα παραμύθια και τις ιστορίες, καθώς και στην παιδική λογοτεχνία που παίρνει στα σοβαρά τον εσωτερικό κόσμο των παιδιών. Όπως εύστοχα το έθεσε ο Bettelheim (1976, αναδημοσίευση 1991), "δεν υπάρχει μεγαλύτερη απειλή στη ζωή από εκείνη της εγκατάλειψης, του να μείνει μόνος/η του/ης. (...)". Είναι αυτός ο φόβος που είναι επίσης κεντρικός στον εσωτερικό κόσμο των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων, ο φόβος του να μείνει κανείς μόνος του σε ένα στάδιο ανάπτυξης που χρειάζεται ακόμη την παρουσία μιας γονικής φιγούρας, ο φόβος της μοναξιάς που βίωσαν στο δύσκολο ταξίδι προς την Ευρώπη. Αυτός ο επίμονος φόβος κατά τη διάρκεια της φυγής μπορεί να είναι απορρυθμιστικός και να μεταφερθεί στη σχέση με τους ανάδοχους γονείς, οι οποίοι δεν μπορούν να καταλάβουν γιατί το παιδί βιώνει αυτόν τον φόβο. Χωρίς τη βοήθεια των εργαζομένων στην αναδοχή, οι ανάδοχοι γονείς δεν θα μπορέσουν να προβληματιστούν σχετικά με το υπόβαθρο του άγχους του ανάδοχου παιδιού τους.

Για τα παιδιά που έχουν βιώσει σύνθετα τραύματα, ωστόσο, η εμπειρία της εγκατάλειψης παραμένει πολύ πιο παρεμβατική και πραγματική, ως κάτι που θα μπορούσε να ξανασυμβεί. Για τα παιδιά αυτά, ο φόβος αυτός δεν μπορεί απλώς να "αποθηκευτεί", ακόμη και με τις διαβεβαιώσεις των ανάδοχων γονέων ότι δεν θα αφήσουν ποτέ το παιδί.

Οι εφιάλτες σχετικά με τη μόνιμη απώλεια της αίσθησης του ανήκειν στοιχειώνουν συχνά τους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες. Συνεπώς, τα παιδιά που έχουν βιώσει σύνθετα τραύματα δοκιμάζουν την αντοχή των γεφυρών σχέσεων με τους νέους φροντιστές για μεγάλο χρονικό διάστημα. Εάν το παιδί έχει βιώσει στη ζωή του ότι ο τόπος όπου ζει δεν είναι ασφαλής ή συνδέεται με κινδύνους που απειλούν τη ζωή του, μαθαίνει ότι δεν είναι καλή ιδέα να βασίζεται σε κανέναν για αυτή την εμπειρία του ανήκειν και της προσκόλλησης. Ο ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας ζει με έναν εσωτερικό κόσμο στον οποίο έχει βιώσει ότι οι γέφυρες μεταξύ των ανθρώπων μπορεί να καταρρεύσουν κάτω από τα πόδια του...

3.7.1. Η "ώρα των μαγισσών"

Η "ώρα των μαγισσών" αναφέρεται στη στιγμή που απροσδόκητες και απρόβλεπτες σκοτεινές σκέψεις εισέρχονται ξαφνικά στο μυαλό του ανάδοχου παιδιού (Vliegen et al., 2017 και 2023). Δύο είδη εμπειριών στη ζωή φέρνουν τον καθένα μας πίσω στο πώς βιώσαμε τη στερεότητα ή την ευαλωτότητα των πρώτων μας σχέσεων. Πρόκειται για στιγμές αποχωρισμού και στιγμές έντονου στρες που ενεργοποιούν το σύστημα προσκόλλησής μας. Αυτό σημαίνει, για παράδειγμα, ότι σε περίπτωση ατυχήματος, όσο μικρό κι αν είναι, συνήθως στρεφόμαστε πρώτα τις πιο κοντινές μας φιγούρες προσκόλλησης. Η φωνή τους, η

φυσική τους παρουσία ή τα λόγια τους συχνά μας φέρνουν την εσωτερική γαλήνη που χρειαζόμαστε για να σκεφτούμε. Για τα παιδιά που έχουν βιώσει σύνθετο τραύμα που σχετίζεται με την εξορία, αυτές οι στιγμές αποχωρισμού, άγχους ή απειλής στο πλαίσιο της ανάδοχης οικογένειας, όπως η προσπάθεια να βρουν ένα νέο είδος αυτονομίας και αποχωρισμού από τους ανάδοχους γονείς ή να αντιμετωπίσουν τις διακρίσεις και τον ρατσισμό χωρίς να έχουν την αίσθηση ότι έχουν να απευθυνθούν σε κάποιον, επαναφέρουν τις προηγούμενες εμπειρίες απρόβλεπτης ή απύσυχας φροντίδας κατά τη διάρκεια της φυγής: νιώθουν και πάλι εντελώς μόνα τους.

Όσο πιο σοβαρές είναι οι πληγές και οι απειλές πριν και κατά τη διάρκεια της φυγής, τόσο πιο έντονος είναι ο φόβος ότι δεν θα μπορέσει ποτέ ξανά να εμπιστευτεί κανέναν. Ως εκ τούτου, για τα παιδιά που έχουν βιώσει σύνθετα τραύματα που συνδέονται με την εξορία, αυτοί οι πολύ ισχυροί φόβοι του να μην ανήκουν κάποτε αισθάνονται για μεγάλο χρονικό διάστημα ακόμη και κατά τη διάρκεια της ανάδοχης φροντίδας. Ακόμη πιο εκπληκτικό για τους γύρω τους, ακόμη και μια "άνετη" κατάσταση σε ανάδοχη οικογένεια μπορεί να προκαλέσει στο παιδί το άγχος για το αν πραγματικά ανήκει εκεί. Με άλλα λόγια, αυτό που φαίνεται να είναι μια ωραία και ευχάριστη στιγμή στην ανάδοχη οικογένεια μπορεί να είναι μια στιγμή άγχους για ένα παιδί που έχει βιώσει σύνθετο τραύμα σχετιζόμενο με την εξορία, βάζοντάς το σε μια κατάσταση όπου οι "μάγισσες" ξαφνικά γεμίζουν το μυαλό του, οι μάγισσες είναι οι πολύ αρνητικές εμπειρίες και τα εσωτερικά λειτουργικά μοντέλα προσκόλλησης που μπορεί να προκύψουν μετά την καταστροφή των θετικών προσδοκιών και της πίστης στις ανθρώπινες σχέσεις λόγω των εμπειριών που σχετίζονται με την εξορία.

Ανεξάρτητα από το πόσο στοργικοί είναι στην πραγματικότητα οι νέοι ανάδοχοι γονείς, τα παιδιά που έχουν βιώσει σύνθετα τραύματα (που σχετίζονται με την εξορία) τους βιώνουν μερικές φορές - "ξαφνικά" - ως ανθρώπους που υπολείπονται, που είναι σκληροί και αντιπαθητικοί, και μερικές φορές ακόμη και ως παραμελητές και κακοποιητικοί. Ο ξαφνικός και απροσδόκητος τρόπος με τον οποίο διαταράσσεται η αλληλουχία των πιο "συνηθισμένων" καθημερινών εμπειριών είναι συχνά πολύ ενοχλητικός τόσο για το παιδί όσο και για τον ανάδοχο γονέα: όταν κάτι ξαφνικά θυμίζει στο παιδί αυτές τις εμπειρίες του παρελθόντος ή, αντίθετα, όταν ξαφνικά συνειδητοποιεί ότι του φέρονται ασυνήθιστα καλά και - λόγω της ενοχής του επιζώντος - μπορεί να μην το "άξιζε". Όχι μόνο το παιδί, αλλά και οι γύρω του πρέπει να βρουν έναν τρόπο να αντιμετωπίσουν τις εικόνες που μπορεί να διακόψουν απροσδόκητα τη φυσιολογική ροή της καθημερινής ζωής. Μερικές φορές ένας φαινομενικά μικρός λόγος είναι αρκετός για να μετατρέψει την αλληλεπίδραση που υπήρχε μεταξύ ενός παιδιού που έχει βιώσει σύνθετο τραύμα και των ανάδοχων γονέων σε αντιπαιχνίδι, σε αγώνα. Αυτή η αρνητική εικόνα επικαλύπτει την εμπειρία και γίνεται ο φακός μέσα από τον οποίο η πραγματική εμπειρία αποκτά αρνητικό νόημα. Αυτό το πρόβλημα ξεθωριάζει αργά και μερικές φορές φουντώνει με πλήρη ισχύ σε μια απροσπάτευτη στιγμή, όπως ακριβώς μπορούν να κάνουν οι μάγισσες ή οι εικόνες φαντασμάτων. Ενώ αυτές οι εικόνες φαντασμάτων προκαλούν μερικές φορές απόγνωση στον ανάδοχο γονέα, είναι

πάντα η οδυνηρή και απελπισμένη προσπάθεια του παιδιού να αναδείξει και να επικοινωνήσει κάτι για το οποίο δεν έχει ιδέα πώς να το αντιμετωπίσει εσωτερικά.

Μόνο στο επαρκώς ασφαλές περιβάλλον μιας ανάδοχης οικογένειας - ενδεχομένως με το πρόσθετο ασφαλές καταφύγιο της ψυχοθεραπείας για το παιδί και την υποστήριξη ενός επαγγελματία για τους ανάδοχους γονείς - ένα παιδί μπορεί να αρχίσει να βλέπει αυτές τις παράξενες σκιές ως κάτι από το οποίο μπορεί να πάρει κάποια απόσταση και το οποίο μπορεί να αντιμετωπίσει. Προκειμένου να διατηρηθεί το ασφαλές περιβάλλον της ανάδοχης οικογένειας, οι ανάδοχοι γονείς, οι οποίοι έχουν γίνει οι πρώτοι στόχοι των συμπεριφορικών εκρήξεων, των αναπτυξιακών και συναισθηματικών προβλημάτων του ανάδοχου παιδιού, χρειάζονται εξειδικευμένη καθοδήγηση από τις υπηρεσίες αναδοχής και τους εργαζόμενους στην αναδοχή που γνωρίζουν αυτές τις δυναμικές και έχουν τις τεχνικές να εκπαιδεύσουν τους ανάδοχους γονείς στο πώς να διαχειρίζονται αυτές τις δύσκολες στιγμές μέσα στην οικογένειά τους.

3.7.2. Θυμός (οργή) και συναισθηματική απόσυρση (υποχώρηση): καμουφλάρισμα του φόβου και των τραυματικών πληγών

Οι επιπτώσεις των χωρισμών, των απωλειών και των τραυμάτων που σχετίζονται με την εξορία, βαραίνουν τρομερά στους πολύ νεαρούς ώμους αυτών των παιδιών, και ορισμένα από αυτά το επιλύουν κλείνοντας βίαια τον ανήσυχο εσωτερικό τους κόσμο και αποτραβιούνται σε ένα τσιμεντένιο καταφύγιο, μακριά από τους ανάδοχους γονείς τους. Τα παιδιά αυτά προστατεύουν τον εαυτό τους από την απογοήτευση και τον πόνο, αλλά κινδυνεύουν επίσης να καταλήξουν σε ένα μοναχικό και απομονωμένο μέρος. Μερικές φορές τα παιδιά όχι μόνο εγκλωβίζουν αυτά τα βαριά συναισθήματα φόβου και μοναξιάς, αλλά τυλίγουν επίσης το εύθραυστο και φοβισμένο εσωτερικό τους σε ένα θυμωμένο και βαριά οπλισμένο εξωτερικό.

Τα καλά νέα είναι ότι αυτά τα ξεσπάσματα συμπεριφοράς ή οι απελπισμένες συναισθηματικές αποσύρσεις είναι σημάδια ελπίδας. Αν οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες και οι ανάδοχοι γονείς βοηθηθούν να κατανοήσουν τα συναισθήματα ανασφάλειας, (αποχωρισμού) άγχους, στέρησης και απειλής, αυτές οι εμπειρίες μπορούν σταδιακά να βρουν μια θέση και το παιδί να γίνει λίγο λιγότερο στο έλεός τους. Τους δίνεται η ιδιότητα των συναισθημάτων και των σκέψεων που επιτρέπεται να υπάρχουν ως τέτοιες - δεν είναι πλέον η φοβισμένη πραγματικότητα στην ανάδοχη οικογένεια που μπορεί να συμβεί στο ανάδοχο παιδί ξανά και ξανά. Αυτό δίνει στο παιδί την αίσθηση ότι έχει τον έλεγχο όταν έρχονται αυτά τα συναισθήματα.

3.8. Πολύπλοκο τραύμα και ανάπτυξη της ταυτότητας: σε έναν λαβύρινθο εμπειριών που είναι πολύ δύσκολες, μπορεί κανείς να χάσει και τον εαυτό του.

Το να αισθάνεστε ότι είστε ζωντανοί, το να γνωρίζετε τι είναι σημαντικό για εσάς στη ζωή, το να βιώνετε τι σας κουράζει και τι σας δίνει δύναμη και ενέργεια - αυτές είναι εμπειρίες με τις οποίες είμαστε εξοικειωμένοι στη ζωή μας.

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες που έχουν βιώσει σύνθετο τραύμα και που υποφέρουν από αδιανόητες και σωρευτικές απώλειες γνωρίζουν ελάχιστα από αυτή τη θεμελιωδώς ανθρώπινη εμπειρία, επειδή "το τραύμα επηρεάζει την περιοχή του εγκεφάλου που επικοινωνεί τα αισθητηριακά, ενσώματες αισθήσεις του να είσαι ζωντανός" (van der Kolk, 2014). Μερικές φορές γνωρίζουν ελάχιστα ποιοι είναι, τι είναι σημαντικό γι' αυτούς και τι τους ενεργοποιεί. Συχνά έχουν μάθει να προσαρμόζονται σε άγνωστες συνθήκες και, ως αποτέλεσμα, έχουν χάσει την επαφή με τον εαυτό τους, όσο ουσιαστικές και αν ήταν αυτές οι προσαρμογές για την επιβίωση.

Η στάση τους απέναντι στη ζωή είναι συχνά πιο αντιδραστική: αντιδρούν κυρίως στις απειλές (εξωτερικές και εσωτερικές) και γνωρίζουν λιγότερα για την εμπειρία της ευημερίας στις αρκετά καλές συνθήκες της ανάδοχης οικογένειας. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το να μεγαλώνεις σε τραυματικές συνθήκες ή να πρέπει να έχεις επιβιώσει από τραυματικές εμπειρίες στην εφηβεία (μια ευαίσθητη φάση της ζωής) οδηγεί σε υψηλή ευαισθησία στο στρες και σε υπερβολική επαγρύπνηση. Η έντονη εστίαση σε δυνητικά απρόβλεπτες και αρνητικές εμπειρίες συνοδεύεται συχνά από αισθήματα ανούσιας ζωής ("Δεν αξίζω τίποτα", "Η ζωή δεν σημαίνει πολλά για μένα") και έλλειψη ζωτικότητας και συναισθηματικότητας.

Μια συνέπεια αυτού είναι ότι είναι δύσκολο να συνδεθούμε με ζεστά και αγαπημένα συναισθήματα, και από εκεί και πέρα είναι εύκολο να αντιδράσουμε αποσυρόμενοι σε μια αποστασιοποιημένη στάση. Η έλλειψη ζωτικότητας και τα συναφή συναισθήματα περιέργειας, ενδιαφέροντος, ενθουσιασμού, πάθους κ.λπ. μπορεί να οδηγήσουν ορισμένα παιδιά να βιώσουν μια καταπιεστική αίσθηση κενού και ανούσιας ζωής, καθώς και την έλλειψη μιας εσωτερικής πυξίδας που θα τους βοηθήσει να διαμορφώσουν τη ζωή τους. Τέτοια συναισθήματα οδηγούν συχνά σε σκέψεις όπως "ποιος ο λόγος να ζω" ή "θα μπορούσα κάλλιστα να μην είμαι εδώ". Στη θεραπευτική αναδοχή, αναζητούμε τρόπους να βοηθήσουμε ένα παιδί να ανακτήσει εμπειρίες ζωτικότητας ("ζωτικοποιητικές παρεμβάσεις", Alvarez, 1992) και να βοηθήσουμε τους ανάδοχους γονείς να βρουν τρόπους να συμβάλουν σε αυτή τη ζωτικότητα και την ταυτότητα. Η ζωτικότητα μπορεί να βοηθήσει στην ανακάλυψη του ποιο είναι το παιδί τώρα, πώς έγινε το άτομο που είναι τώρα και πώς μπορεί και θέλει να προχωρήσει από εκεί και πέρα.

Το πρόβλημα με το κλείσιμο και το μούδιασμα πάρα πολλών δύσκολων συναισθημάτων είναι ότι είναι αδύνατο να αποκλείσει κανείς μέρος των συναισθημάτων του με αυτόν τον τρόπο χωρίς να χάσει τη σύνδεση με ολόκληρο τον συναισθηματικό κόσμο ή τουλάχιστον να

δημιουργήσει μια σημαντική ανισορροπία στη συναισθηματική ζωή του. Τα παιδιά που αντιμετωπίζουν τα υπερβολικά έντονα και αρνητικά συναισθήματα αγνοώντας και "κλείνοντάς τα" νιώθουν "νεκρά" μέσα τους (van der Kolk, 2014). Μια τέτοια έλλειψη ζωτικότητας σε ένα παιδί που έχει βιώσει σύνθετο τραύμα είναι το βαθύτερο επίπεδο διαταραχής. Όταν ένα παιδί παλεύει κυρίως με συναισθήματα λήθαργου και μουδιάσματος και καταλήγει τακτικά ή σχεδόν χρόνια σε μια απαθή και αποστασιοποιημένη κατάσταση, αυτό συχνά συνοδεύεται από έλλειψη εικόνων φροντίδας. Στην ανάδοχη φροντίδα και στη θεραπεία που μπορεί να αποτελεί μέρος της ανάδοχης φροντίδας, υπάρχουν εμφανώς λίγες ή και καθόλου εικόνες με φιγούρες φροντίδας. Είναι λοιπόν καθήκον του λειτουργού της ανάδοχης φροντίδας και του ανάδοχου γονέα να αναζωογονήσουν τους πιθανούς σπόρους ζωτικότητας και θετικών εικόνων φροντίδας - που μερικές φορές εμφανίζονται από το πουθενά. Ο θεραπευτής και οι ανάδοχοι γονείς αναζητούν σημάδια ή αναλαμπές ζωτικότητας- μικρές εμπειρίες στις οποίες ένα παιδί δείχνει μια αναλαμπή θετικής επίδρασης και ελπίδας.

3.8.1. Όταν κάποιος χάνει τον εαυτό του, χάνει την εσωτερική του πυξίδα.

Η ικανότητα ενός παιδιού να καθορίζει μόνο του τα πράγματα στη ζωή του, να παίρνει τον έλεγχο των πραγμάτων και να τα κατευθύνει προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση αναφέρεται μερικές φορές στην αναπτυξιακή ψυχολογία ως "αυτο-οργανωτικότητα" (Stern, 1995).

Ένα απρόβλεπτο, ανασφαλές ή μη αγαπητικό περιβάλλον οδηγεί σε μια πολύ διαφορετική βάση για την αυτογνωσία. Το παιδί δεν βιώνει τον εαυτό του ως μέρος ενός ουσιαστικού πλαισίου, δεν καταφέρνει να ελέγξει τις αντιδράσεις του με αποτέλεσμα να χάνει την προβλεψιμότητα του εαυτού του και τη συνοχή της αυτογνωσίας του. Δυσκολεύονται να συγκεντρωθούν και να διατηρήσουν μια κατεύθυνση ή εστίαση της προσοχής. Τους λείπει η αίσθηση ότι μπορούν να εργαστούν στο εδώ και τώρα και να χαράξουν πορεία προς έναν στόχο. Ο Van der Kolk (2014) αναφέρεται σε αυτό ως "τραγική προσαρμογή": στην προσπάθειά τους να αποκλείσουν τα τρομακτικά συναισθήματα, οι άνθρωποι αυτοί χάνουν την ικανότητά τους να αισθάνονται πλήρως ζωντανοί (αισθάνονται "μουδιασμένοι").

Αυτό στη συνέχεια επηρεάζει την ικανότητά τους να λαμβάνουν αποφάσεις, καθώς δεν υπάρχει αποτελεσματική `εσωτερική πυξίδα` που να δείχνει αν μια επιλογή `αισθάνεται καλά`, ή αν είναι σύμφωνη με αυτό που πραγματικά θέλει να επιτύχει, κ.λπ.

3.8.2. Συγκρουόμενες ή αναζητούσες συγκρούσεις με τον κόσμο για να (ξανα)ανακαλύψεις την εσωτερική σου πυξίδα

Μόλις παρουσιαστούν νέες ευκαιρίες, για παράδειγμα σε μια ανάδοχη ή θετή οικογένεια, το παιδί θα προσπαθήσει να συνεχίσει αυτή την αυτοανάπτυξη. Το παιδί θα προσπαθήσει να αναπληρώσει τις χαμένες ευκαιρίες ανάπτυξης μιας εφηβείας "στο δρόμο για την ασφάλεια της εξορίας". Αυτή η διαδικασία "προσαρμογής" στο νέο περιβάλλον με τις νέες ευκαιρίες δεν πραγματοποιείται συνήθως ήσυχα και σταδιακά, όπως ελπίζουν ή περιμένουν οι γύρω

του παιδιού, αλλά συχνά συνοδεύεται από μια βίαιη εσωτερική σύγκρουση, με έντονα συναισθήματα και συχνά και με σχετικούς αγώνες.

Χωρίς την "εσωτερική πυξίδα" που χαρακτηρίζει την υγιή πρώιμη αυτοανάπτυξη, το παιδί μπορεί να γνωρίσει και να αναπτύξει τον εαυτό του μόνο συγκρουόμενο με τον εξωτερικό κόσμο. Το παιδί αναζητά τον εαυτό του ανταποκρινόμενο σε έναν εξωτερικό κόσμο, αντί να βρει τον εαυτό του μέσα από μια αυξανόμενη οργάνωση του εσωτερικού κόσμου. Αυτές οι προσπάθειες ενός παιδιού που έχει βιώσει σύνθετα τραύματα να βρει και να ανακαλύψει τον εαυτό του συγκρούονται επομένως με πολλές αντιδράσεις από τον εξωτερικό κόσμο. Με άλλα λόγια, αυτό που αποτελεί μια απελπισμένη προσπάθεια να αρχίσει να αισθάνεται την αίσθηση του εαυτού του σε ένα επαρκώς ασφαλές περιβάλλον καταλήγει μερικές φορές σε σύγκρουση με το περιβάλλον αυτό, μειώνοντας τις πιθανότητες να τεθεί αυτή η αυτοανάπτυξη σε μια υγιέστερη αναπτυξιακή τροχιά.

Οι άνθρωποι γύρω από το παιδί (για παράδειγμα, οι ανάδοχοι γονείς) θα θέσουν τα όρια που είναι απαραίτητα για να καταστεί δυνατή η συμβίωση και να βοηθήσουν το παιδί να νιώσει τον εαυτό του και τα όριά του. Κάποιες φορές, όμως, το παιδί συγκρούεται με το περιβάλλον σε τέτοιο βαθμό ώστε να απωθείται, να τιμωρείται ή να πληγώνεται ή να αυτοτραυματίζεται. Αυτό που ήταν αρχικά μια προσπάθεια ενός τραυματισμένου ψυχικά και σωματικά παιδιού να αποκτήσει τον έλεγχο της αίσθησης του εαυτού του μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω απώλεια του ελέγχου.

3.8.3. Η ανάπτυξη μιας ταυτότητας στο τραύμα και στην εξορία: διαφορετικά κεφάλαια σε διαφορετικές εκδόσεις

Η ικανότητα κατασκευής μιας αυτοβιογραφικής ιστορίας ζωής αποτελεί ουσιαστική πτυχή της ανάπτυξης της ταυτότητας. Οι ιδέες για το πώς μοιάζει η ιστορία της ζωής του ατόμου ξεκινούν από την παιδική και εφηβική ηλικία, όταν το παιδί αρχίζει να αναρωτιέται: "Από πού προέρχομαι;". Πού ήσουν όταν δεν υπήρχα;", ή όταν ένας έφηβος αναρωτιέται: "Σε ποιον μοιάζω και τι θέλω να γίνω;". Οι πρώτες πινελιές αυτής της ιστορίας ζωής, όπως συλλαμβάνεται στο στάδιο του νηπίου, είναι μόνο μια πρώτη εκδοχή μιας ιστορίας που θα χτιστεί, θα εμβαθύνει, θα αποχρωματιστεί, στρώμα προς στρώμα, υπό την επίδραση των μεταβαλλόμενων γνωστικών, συναισθηματικών και σχεσιακών ικανοτήτων. Αργότερα, ερωτήματα όπως: Είναι η θεία Lyne η αδελφή της μαμάς; Η ` Από πού πήρα τα γαλάζια μου μάτια;" και "Γιατί ο θεός Peter δεν έρχεται ποτέ στο πάρτι της γιαγιάς και του παππού;" και ούτω καθεξής. Για τα παιδιά και τους νέους με προσφυγικό υπόβαθρο, ερωτήσεις όπως: ` Γιατί οι γονείς μου δεν είναι μαζί μου;" , ` Γιατί με έστειλαν στην οικογένειά μου στην Ευρώπη, ενώ οι γονείς μου εξακολουθούν να ζουν σε μια επικίνδυνη κατάσταση στη χώρα καταγωγής μου;

Πραγματικά και φανταστικά στοιχεία συνδέονται μεταξύ τους για να σχηματίσουν μια συνεκτική ιστορία σχετικά με το ποιος είναι κάποιος, δίνοντας μια αίσθηση σταθερότητας

στην αίσθηση της ταυτότητας του ατόμου. Ωστόσο, η ιστορία δεν είναι ποτέ "τελειωμένη"-γράφεται και ξαναγράφεται καθώς η ζωή εξελίσσεται, και οι γνωστικές και συναισθηματικές ικανότητες, καθώς και τα γεγονότα της ζωής, δίνουν την αφορμή να ξαναγραφτεί η ιστορία από μια νέα οπτική γωνία. Η επιθυμία να μάθεις και να κατανοήσεις ποιος είσαι, πώς ξεκίνησαν όλα και πώς εξελίχθηκε σε αυτό που είναι τώρα, είναι μέρος της δια βίου διαδικασίας ανάπτυξης της ταυτότητας.

3.8.4. Κενά, άλματα και ασυνέπειες σε μια ιστορία ζωής

Το σύνθετο τραύμα που βιώνει ένας ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας συχνά συμβαδίζει με ασυνέχειες στην ιστορία της ζωής του. Συχνά οι άνθρωποι που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ιστορία της ζωής ενός ατόμου δεν είναι πλέον διαθέσιμοι ή αποδεικνύονται αναξιόπιστοι, όχι μόνο ως φροντιστές αλλά και ως πηγές πληροφοριών για το ποιος είναι και τι έχει περάσει. Πολλοί ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες τείνουν να διατηρούν επαφή με τους γονείς τους και άλλα στενά μέλη της οικογένειάς τους στη χώρα καταγωγής, αλλά αυτά δεν είναι σήμερα διαθέσιμα να τους βοηθήσουν και, ακόμη και αν ήταν, δεν θα είχαν ιδέα για το τι έχει περάσει το παιδί τους. Ακριβώς λόγω των κενών ή των ασυνεπειών στην ιστορία της ζωής ενός ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα, της απουσίας των γονέων του και, σε ορισμένες περιπτώσεις, των απάνθρωπων εμπειριών και της συνακόλουθης απώλειας της βασικής εμπιστοσύνης προς τον άνθρωπο, μερικές φορές εμπλέκεται περισσότερο στην ιστορία της ζωής του ή, αντίθετα, προτιμά να μείνει μακριά από αυτήν. Το φροντισμένο ή ανάδοχο παιδί πρέπει να είναι σε θέση να υπολογίζει την έλλειψη συνέχειας και να την ανέχεται χωρίς να χάνεται στο κενό.

Οι ασυνέχειες στη ζωή των τραυματισμένων παιδιών και η μη διαθεσιμότητα αξιόπιστων πηγών πληροφόρησης τα επιβραδύνουν και τα εμποδίζουν να προσαρμοστούν και να προσαρμόσουν τη ζωή τους με ευελιξία ανάλογα με τις αναπτυξιακές τους ικανότητες. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι κάποιες έμπιστες παιδικές εμπειρίες ή αναμνήσεις ξεθωριάζουν επειδή δεν διατηρούνται ζωντανές μέσω εικόνων και ιστοριών. Οι πληροφορίες μπορεί να χαθούν, να παραβλεφθούν ή να διαστρεβλωθούν. Πραγματικές ή φανταστικές εμπειρίες ή αναμνήσεις δεν πλαισιώνονται επειδή δεν υπάρχει κανείς στη ζωή του ανάδοχου παιδιού που να έχει γνώση εκείνης της εποχής. Οι σκέψεις και οι επιθυμίες σχετικά με το τι κάνουν ή τι περνούν οι γονείς τους δεν προσαρμόζονται σταδιακά.

3.8.5. Η απώλεια ή ο αποχωρισμός από έναν γονέα λόγω φυγής είναι κάτι πολύ περισσότερο από αυτό.

Σε περίπτωση διακοπής ή ασυνέχειας στη ζωή, ένα παιδί ή ένας νέος θα θρηνήσει αναπόφευκτα την απώλεια του γονέα ή των γονέων και/ή του φροντιστή ή των φροντιστών που το φρόντισαν στα πρώτα χρόνια της ζωής του. Ωστόσο, αυτό που αφήνει πίσω του ένας ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας, αφορά πολύ περισσότερα από αυτούς τους έμπιστους και στοργικούς ανθρώπους. Πρόκειται για μια πλήρη ρήξη με όλα όσα θεωρούν δεδομένα: ο

κόσμος τους με τους ρυθμούς, τις μυρωδιές, τα χρώματα και τους ήχους ξαφνικά εξαφανίζεται. Αυτή η ρήξη είναι βαθιά- λίγοι άνθρωποι πρέπει να περάσουν τόσο εκτεταμένα γεγονότα στη ζωή τους.

Αυτή η ασυνέχεια στη ζωή μπορεί να γίνεται έντονα αισθητή στην ύπαρξη του εφήβου, παρόλο που ο έφηβος δεν είναι σε θέση να βρει εικόνες ή λέξεις γι' αυτό- ή μπορεί να οδηγήσει σε μια αίσθηση ότι οι εικόνες και οι λέξεις δεν αντισταθμίζουν τα ανατρεπτικά συναισθήματα που η ζωή προκαλεί. Για παράδειγμα, το παιδί μπορεί να είναι υπερβολικά ευαίσθητο στην απώλεια της φροντίδας, της αγάπης και της έγκρισης από τους άλλους- ή μπορεί να έχει μια βαθιά αίσθηση ότι δεν ανήκει- ή μπορεί να μην ξέρει καθόλου πώς αισθάνεται, αλλά να δείχνει ότι δεν πάει καλά μέσω σοβαρής συμπτωματικής συμπεριφοράς. Επιπλέον, τα συναισθήματα απώλειας και εγκατάλειψης συχνά συμβαδίζουν με την εικόνα του εαυτού τους ως άχρηστου και ανάξιου αγάπης. Επιπλέον, σε πολλές συγγενικές ανάδοχες οικογένειες (= ανάδοχες οικογένειες που φροντίζουν ένα παιδί ή έναν νέο από την ευρύτερη οικογένεια), οι ανάδοχοι γονείς θέλουν να αποδείξουν ότι το ανάδοχο παιδί τους αναπτύσσεται καλά. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι μερικές φορές ακόμη πιο δύσκολο για τον ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα να νιώσει ότι τον καταλαβαίνει το περιβάλλον του, συμπεριλαμβανομένων των ανάδοχων γονέων του.

Οι δύσκολες εσωτερικές εντάσεις είναι πιο πιθανό να επικοινωνούνται με έμμεσους ή ακατανόητους τρόπους, για παράδειγμα, μέσω της υπερβολικής αναζήτησης επιδοκιμασίας, των ατελείωτων δοκιμασιών και προκλήσεων των φροντιστών, της υπερβολικής επιθυμίας για αγάπη και προσοχή ή, αντίθετα, της απώθησης κάθε αγάπης και φροντίδας, ή μέσω συμπτωμάτων όπως η κατάθλιψη ή η επιθετικότητα προς τους άλλους ή, αντίθετα, προς τον εαυτό μας (αυτοτραυματισμός). Ορισμένες φορές οι νέοι φροντιστές (ανάδοχοι γονείς) αντιμετωπίζονται τόσο επιθετικά ώστε να υπάρχει αυξημένος κίνδυνος νέων διαταραχών εάν οι ανάδοχοι γονείς δεν είναι σε θέση να συνεχίσουν την τοποθέτηση.

Οι ευάλωτες πτυχές της αυτονομίας και της αυτοεκτίμησης περνούν σχετικά απαρατήρητες όσο το παιδί βρίσκεται ακόμη στο δημοτικό σχολείο. Μόνο κατά την εφηβεία ή τη μετάβαση στη νεαρή ενηλικίωση -όταν οι προκλήσεις της ανάπτυξης ταυτότητας και της εύρεσης του δικού του δρόμου στη ζωή απαιτούν περισσότερο την αυτονομία και την αυτοεκτίμηση- γίνεται οδυνηρά σαφές πόσο έχει καταπονηθεί η αίσθηση του να είσαι κάποιος στους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες. Προκειμένου να αντιμετωπίσει αυτή την αφόρητη ευαλωτότητα, ένα παιδί μπορεί να κάνει επιλογές που ενισχύουν την αίσθηση της αυτονομίας του, αλλά ταυτόχρονα διαταράσσουν τη νεοσύστατη σχέση προσκόλλησης στη νέα οικογένεια (π.χ. ξαφνική εγκατάλειψη της ανάδοχης οικογένειας). Τέλος, για εκείνους τους εφήβους που σπάνε τους δεσμούς με την ανάδοχη οικογένεια, η αίσθηση της συγγένειας με τους άλλους γίνεται αντιληπτή ως απειλή για την εύθραυστη αίσθηση του εαυτού που είναι πιο ελκυστική στην εφηβεία και τη νεαρή ενηλικίωση.

3.8.6. Αγκαλιάζοντας τα αναπόφευκτα σημάδια που σχετίζονται με την φυγή στην ψυχή του ατόμου ως μέρος του εαυτού του

Οι πιο αδιανόητες ασυνέχειες στη ζωή έχουν αποδιοργανωτική επίδραση σε έναν ασυνόδευτο ανήλικο. Εμπειρίες που ήταν τραυματικές με την έννοια ότι ήταν πολύ συντριπτικές ή/και έλαβαν χώρα χωρίς ένα έμπιστο πρόσωπο στο πλευρό τους αναπαράγονται σε προκλητική συμπεριφορά. Εκφράζονται σε συμπτώματα που αποκαλύπτουν τι είναι δύσκολο να αντιμετωπιστεί.

Η εξεύρεση ενός τρόπου μετατροπής του άγχους που βιώνεται σε εικόνες και λέξεις είναι ζωτικής σημασίας για τη μείωση του κινδύνου αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς και δυσλειτουργίας. Για κάθε παιδί που έχει βιώσει σύνθετο τραύμα, είναι δύσκολο έργο να συμβιβαστεί με την πολύπλοκη ζωή (και την πρώιμη μοίρα) που του έχει παραδοθεί. Όπως εύστοχα αναφέρει ο van der Kolk (2014), "χρειάζεται τεράστια εμπιστοσύνη και θάρρος για να επιτρέψει κανείς στον εαυτό του να θυμηθεί" (σ. 13). Ένα περιβάλλον ανάδοχης οικογένειας που παραμένει όσο το δυνατόν πιο ανέπαφο, πέρα από όλες τις συγκρούσεις, και δεν επιτρέπει στον εαυτό του να παρασυρθεί στη δίνη των δυσκολιών, είναι καθοριστικής σημασίας από αυτή την άποψη ("σχετίζονται"). Μπορεί να είναι ωφέλιμο να συνθέσει τις προσωπικές εμπειρίες της ζωής του -με τα κενά και τις ασυνέχειες, τις στιγμές πόνου και θλίψης, αλλά και σχέσης και ευτυχίας- σε μια προσωπική ιστορία. Είναι πολύ σημαντικό να κρατήσουμε τα διάφορα θραύσματα των εμπειριών αυτών των ανθρώπων μαζί ή να τα συνδέσουμε και να τα κάνουμε να έχουν νόημα. Οι ανάδοχοι γονείς που χάνουν τακτικά την ικανότητα να είναι χρήσιμοι σε αυτό το έργο χρειάζονται τη βοήθεια εκπαιδευμένων αναδόχων (εκπαιδευμένων στις ειδικές για την εξορία, τα τραύματα και τις ηλικιακές ευπάθειες των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων).

4. Κρίσιμες εκτιμήσεις για μια ανάδοχη φροντίδα που σχετίζεται με την εξορία, ειδικά με το τραύμα

4.1. Μπορεί να μη θυμούνται συνειδητά, αλλά το σώμα τους θυμάται!-

Το σύνθετο τραύμα που σχετίζεται με την εξορία έχει τεράστιο αντίκτυπο στην ανάπτυξη ενός ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα. Στο πλαίσιο του ευρέος φάσματος αναπτυξιακών τομέων που επηρεάζονται από το σύνθετο τραύμα που σχετίζεται με την εξορία, τα παιδιά αυτά επηρεάζονται κυρίως στις αφηγηματικές και εκφραστικές τους ικανότητες, στις ρυθμιστικές τους ικανότητες, στις κοινωνικές και σχεσιακές τους ικανότητες και στην αίσθηση του εαυτού και της ταυτότητάς τους.

Η νευροβιολογική ικανότητα αντιμετώπισης του άγχους και της απρόβλεπτης κατάστασης έχει δοκιμαστεί πολύ σκληρά για να χρησιμοποιηθεί με ευελιξία στη συνέχεια (van der Kolk, 2014). Το βασικό αίσθημα εμπιστοσύνης στους άλλους έχει υποστεί σοβαρή βλάβη. Έτσι, υπάρχει λιγότερη ανοχή στην απογοήτευση από τις "φυσιολογικές" καθημερινές δυσκολίες και στις "φυσιολογικές" τριβές στις σχέσεις. Η αυτοανάπτυξη και η προσωπικότητα ενός ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα έχουν προσαρμοστεί σε πολύ ασυνήθιστες συνθήκες. Στις αρκετά καλές συνθήκες μιας μετέπειτα (ανάδοχης ή υιοθετημένης) οικογένειας, το παιδί βρίσκεται ξαφνικά σε μια ασυνήθιστη κατάσταση και δεν ξέρει πάντα πώς να αντιμετωπίσει τις -για τους άλλους ανθρώπους- φυσιολογικές καταστάσεις.

4.2. Μην ρωτάτε ` πόσο διαταραγμένο είναι αυτό το ανάδοχο παιδί;', αλλά ρωτήστε "τι έχει περάσει αυτός ο ανάδοχος έφηβος;"

Οι έφηβοι που έχουν βιώσει το σύνθετο τραύμα της αποανθρωποποίησης και της απώλειας της βασικής εμπιστοσύνης συχνά επιδεικνύουν συμπεριφορά που δεν είναι "λογική" ή κατανοητή με την πρώτη ματιά. Για παράδειγμα, η σφοδρότητα με την οποία αντιδρά το παιδί δεν ταιριάζει με το έναυσμα, ή το συναίσθημα δεν ταιριάζει καθόλου με την κατάσταση. Ωστόσο, αν μια τέτοια συμπεριφορά γίνει κατανοητή ως αντίδραση στο τραύμα, δεν είναι καθόλου ακατανόητη. Το να βοηθήσετε ένα τέτοιο παιδί να αποκτήσει νέες, πιο κατάλληλες λύσεις στα καθημερινά προβλήματα της ζωής δεν γίνεται με το να ρωτάτε: "Γιατί το κάνεις αυτό; Αντίθετα, γίνεται με την υποβολή ερωτήσεων όπως: "Τι έχεις περάσει για να γίνει αυτή η κατάσταση τόσο ανισόρροπη;" και "Τι χρειάζεσαι για να ξαναβρείς την ισορροπία σου;"

4.3. Πρώτες βοήθειες σε περίπτωση απορρύθμισης: "Πρώτα ρυθμίστε, μετά συσχετίστε και μόνο μετά, σκεφτείτε".

Κατά τη διάρκεια της ζωής τους, οι νέοι που έχουν υποστεί τραύμα σχετιζόμενο με την εξορία έχουν βιώσει πολλές στιγμές όπου το άγχος και το συναίσθημα τους καταλαμβάνουν και χάνουν τον έλεγχο της σκέψης, των συναισθημάτων και της συμπεριφοράς τους.

Ακόμα και όταν αυτοί οι ανάδοχοι νέοι κάνουν βήματα προς τα εμπρός στην ανάπτυξή τους, οι γονείς τους λαμβάνουν υπόψη τους ότι μπορεί να υπάρξουν προσωρινά βήματα προς τα πίσω. Η πολύ γρήγορη επίκληση της λογικής και του λόγου δεν αποδίδει ποτέ: "Γιατί συμπεριφερόσουν με τον τρόπο που συμπεριφερόσουν πριν; Στην πραγματικότητα, το άγχος και το συναίσθημα έχουν μόλις απενεργοποιήσει τη λογική. Αυτό που χρειάζονται αυτά τα παιδιά σε αυτές τις στιγμές είναι γονείς (ή άλλοι φροντιστές, όπως ανάδοχοι γονείς) που ανέχονται το γεγονός ότι η απορρύθμιση είναι αναπόφευκτη και που είναι πρόθυμοι να αναλάβουν για λίγο, ξανά και ξανά. Αυτό είναι εφικτό μόνο αν αυτοί οι ανάδοχοι γονείς είναι σε θέση να συνεχίσουν να προβληματίζονται, να διατηρούν την ψυχραιμία τους μετά από αμέτρητες στιγμές υποτροπής, να ανακαλύπτουν τι βοηθά το παιδί να ηρεμήσει ξανά, ή τι βοηθά το παιδί να παραμείνει σε επαφή.

Με βάση τις αμέτρητες στιγμές ρύθμισης (πρώτα ρυθμίζω), ο δεσμός με το παιδί αναπτύσσεται (στη συνέχεια σχετίζομαι). Ορισμένες φορές, μόνο πολύ αργότερα ο γονέας ή ο ανάδοχος φροντιστής μπορεί να ανατρέξει και να μιλήσει για το τι συνέβη: Γιατί άρχισες να ουρλιάζεις τόσο θυμωμένα εκεί πίσω; Τι συνέβη μέσα σου όταν είδες εκείνο το άλλο αγόρι να σε κοιτάζει έτσι; Τις στιγμές που το "κουμπί της λογικής και του λόγου" μπορεί να ενεργοποιηθεί ξανά, η σκέψη και η συζήτηση μπορούν να γίνουν ξανά δυνατές (τότε η λογική).

4.4. Παραμείνετε συμπονετικοί προς εκείνους που παρέχουν φροντίδα (τους ανάδοχους γονείς)

Ζώντας με ένα παιδί που έχει βιώσει σύνθετο τραύμα, πολλοί ευαίσθητοι γονείς έχουν γίνει ειδικοί στη διαχείριση της έντονης απορρύθμισης και στην αποφυγή υπερβολικών συγκρούσεων. Συχνά έχουν μάθει να διαλέγουν τις μάχες τους. Μερικές φορές, χωρίς να το συνειδητοποιούν, παρέχουν ένα θεραπευτικό περιβάλλον για το παιδί. Δεν σχολιάζουν κάθε αρνητικό ξέσπασμα, μερικές φορές υπομένουν πρώτα τις βίαιες αντιδράσεις και τις συζητούν ήρεμα αργότερα ("όταν ηρεμήσουν τα πνεύματά"). Για παράδειγμα, ανέχονται το ανάδοχο παιδί τους να μένει στο δικό του δωμάτιο για ώρες κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψης της οικογένειας και περιστασιακά το ελέγχουν, χωρίς να υποχρεώνουν το παιδί να είναι μαζί με την οικογένεια κατά τη διάρκεια της επίσκεψης.

4.5. Το νόημα των ιστοριών που διηγείται το ανάδοχο παιδί σχετικά με την έλλειψη φροντίδας από την πλευρά των ανάδοχων γονέων

Γίνεται οδυνηρό όταν το παιδί αποδίδει τα προβλήματα του παιδιού στην έλλειψη αγάπης, φροντίδας και προσοχής των νέων γονέων προς το παιδί. Οι αρνητικές αντιλήψεις για τις πρώτες σχέσεις προσκόλλησης που συχνά κουβαλούν μαζί τους τα παιδιά που έχουν βιώσει σύνθετα τραύματα χρωματίζουν και τις σχέσεις τους με τους νέους φροντιστές, τους ανάδοχους γονείς. Δεν είναι ασυνήθιστο για τα παιδιά αυτά να παραμένουν δύσπιστα απέναντι στους νέους φροντιστές τους για μεγάλο χρονικό διάστημα, καθώς πέφτουν θύματα συναισθημάτων αποχωρισμού από τους γονείς τους και συναισθημάτων μειονεξίας, ακόμη και όταν τα φροντίζουν οι ανάδοχοι γονείς τους. Όταν ένας ψυχικά τραυματισμένος νέος με ιστορικό ασυνόδευτης εξορίας παραπονιέται στους γείτονες ή στους δασκάλους ότι δεν έχει λάβει αρκετή προσοχή από τους πραγματικούς ανάδοχους γονείς του, αυτό μπορεί να αντανakλά αυθεντικά κάτι από την εσωτερική του πραγματικότητα, αλλά όχι απαραίτητα τη συγκεκριμένη και πραγματική εξωτερική πραγματικότητα στο πλαίσιο της σχέσης μεταξύ ανάδοχου παιδιού και ανάδοχων γονέων.

4.6. "Το βότσαλο στη λίμνη": το τραύμα δεν επηρεάζει μόνο το ευάλωτο ανάδοχο παιδί, αλλά και τους ανθρώπους γύρω του (τους ανάδοχους γονείς)

Οι γονείς και άλλα άτομα γύρω από το παιδί και την οικογένεια μπορεί να "μολυνθούν" από το άγχος που βιώνει το παιδί τους ή από τη συναισθηματική απόσυρση του παιδιού. Η δευτερογενής ή έμμεση τραυματοποίηση δεν είναι αδιανόητη. Όταν τα προβλήματα του παιδιού έρχονται στο φως, καταλαμβάνουν πολύ χώρο στο περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνει ένα τραυματισμένο παιδί. Υπό αυτή την έννοια, οι ανάδοχοι γονείς και τα άλλα παιδιά της οικογένειας κινδυνεύουν να υποστούν περιστασιακά μια "τοξική βροχή", να παρασυρθούν σε καταστάσεις ή συμπεριφορές που διαφορετικά δεν θα αποτελούσαν μέρος της "κανονικής" οικογενειακής ζωής. Το τραύμα δεν επηρεάζει μόνο όσους εκτίθενται άμεσα σε αυτό, αλλά και τους γύρω τους" (van der Kolk, 2014, σ. 1).

4.7. "Χρειάζεται ένα χωριό για να μεγαλώσεις ένα παιδί...":

Για ορισμένα παιδιά και νέους, δεν αρκεί να έχουν νέους ανάδοχους γονείς- χρειάζεται ένα αντανakλαστικό δίκτυο υπηρεσιών αναδοχής και εργαζομένων σε ανάδοχες οικογένειες για να βοηθήσουν τους ανάδοχους γονείς να αναθρέψουν το ανάδοχο παιδί τους.

Το να συγκρούεται κανείς με τους άλλους, να αναζητά τη σύγκρουση, να διαφωνεί, αλλά και να γίνεται απρόσιτος και να δείχνει συναισθηματική απόσυρση - όπως και στα "κανονικά αναπτυσσόμενα" παιδιά, αυτοί είναι τρόποι εξερεύνησης της ατομικότητας και αρχίζουν να αισθάνονται ποιοι είναι. Ωστόσο, όσο πιο βαθιά είναι η ανασφάλεια για μια θετική και συνεκτική κατά βάση αίσθηση του εαυτού, τόσο πιο σκληρή είναι η σύγκρουση. Αυτή η

σύγκρουση έχει επίσης ένα στοιχείο ελέγχου του κατά πόσον το νέο περιβάλλον της ανάδοχης οικογένειας είναι αρκετά σταθερό για να συγκρατήσει ή να μπορεί να συγκρατήσει τη συναισθηματική αναταραχή που είναι συνέπεια των τραυμάτων που βιώθηκαν προηγουμένως, στη χώρα καταγωγής και στο δρόμο προς την Ευρώπη. Οι ανάδοχοι γονείς είναι ο προτιμώμενος στόχος. Άλλωστε, είναι αυτοί που "μένουν", και μπορείς να ξεσπάσεις μόνο σε ανθρώπους που μένουν. Οι ανάδοχοι γονείς πρέπει συχνά να πληρώσουν το τίμημα μιας δύσκολης ζωής μετά τον τραυματικό διωγμό, με πολύ άγχος, πόνο και θλίψη.

Αυτό σημαίνει ότι για ορισμένα παιδιά που έχουν βιώσει σύνθετα τραύματα, απαιτείται ένα δίκτυο φροντίδας εκτός ή πέρα από την ανάδοχη οικογένεια: δάσκαλοι στο σχολείο, εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες για την υποστήριξη της ανάδοχης οικογένειας. Αυτό το δίκτυο είναι ιδιαίτερα χρήσιμο σε κρίσεις που ξεπερνούν την ικανότητα των γονέων να τις αντιμετωπίσουν εποικοδομητικά. Είναι ζωτικής σημασίας αυτό το δίκτυο υποστηρικτικών προσώπων και υπηρεσιών να βρίσκεται στο ίδιο μήκος κύματος, ώστε να μπορεί να στηρίξει γονείς και παιδιά στην αναζήτηση (σχετικής) ισορροπίας, αντί να επιβαρύνει όλο το σύστημα.

4.8. Προσοχή στις λύσεις γρήγορης διόρθωσης

Το σύνθετο τραύμα περιλαμβάνει βαθιές πληγές σε ένα ευρύ φάσμα αναπτυξιακών τομέων, συχνά κρυφές πληγές που καλύπτονται καλά για να επιβιώσουν. Το παιδί δεν θα επιτρέψει σε έναν νέο φροντιστή ή θεραπευτή να εισέλθει στην πραγματικότητά του από φόβο μήπως έρθει ξανά αντιμέτωπο με τραυματικές εμπειρίες. Η υποστήριξη ενός παιδιού που έχει βιώσει ένα σύνθετο τραύμα που σχετίζεται με την εξορία σημαίνει επίσης ότι πρέπει να αποδεχτούμε ότι το παιδί αυτό θα παρουσιαστεί σε μια ανάδοχη οικογένεια και τελικά στη θεραπεία σε ένα είδος διαδικασίας δοκιμής και λάθους, με πολλές στιγμές παλινδρόμησης, πίσω στην αίσθηση δυσπιστίας που είναι τόσο συνηθισμένη για αυτά τα τραυματισμένα παιδιά. Ο ανθρώπινος χρόνος είναι αργός, η ανθρώπινη μετατραυματική ανάπτυξη και οι διαδικασίες θεμελιώδους αλλαγής απαιτούν υπομονή.

4.9. Ουλές: η κατάρα και η ευλογία

Η μετάβαση από τους τραυματισμούς με τη μορφή ωμών ανοιχτών πληγών σε επουλωμένες ουλές είναι ένα μακρύ ταξίδι. Από τη σκοπιά της αναπτυξιακής ψυχολογίας και της θεραπευτικής αναδοχής, η μετάβαση από τις ωμές πληγές στις επουλωμένες ουλές είναι επίσης ένα μεγάλο βήμα προς τα εμπρός. Από την προσωπική οπτική γωνία του παιδιού (και των γύρω του, π.χ. των ανάδοχων γονέων), τα σημάδια αποτελούν μια -ενίοτε δια βίου- ευπάθεια που μπορεί να ενεργοποιηθεί από κάθε νέα φάση της ζωής ή πρόκληση. Ένας νέος στρεσογόνος παράγοντας στη ζωή, όπως ένας επικριτικός δάσκαλος στο σχολείο, η απώλεια ενός σημαντικού νέου φροντιστή ή ενός αγαπημένου προσώπου, η δυσαρμονία στην ανάδοχη οικογένεια, μπορεί να πιέσει έντονα αυτό το ευάλωτο σημείο και να ανοίξει απροσδόκητα την πληγή. Ακριβώς όπως το δέρμα χάνει την ελαστικότητά του όταν

δημιουργούνται ουλές, έτσι και το παιδί που έχει βιώσει σύνθετο τραύμα αναπτύσσεται λιγότερο ευέλικτα και στιβαρά από ό,τι αν η ανάπτυξη της βασικής εμπιστοσύνης και αυτονομίας δεν είχε ποτέ σπάσει στο πλαίσιο του τραύματος στο ταξίδι στην εξορία.

4.10. Καλλιεργήστε κάθε αχτίδα ελπίδας

Η ζωή για τα παιδιά που έχουν βιώσει σύνθετα τραύματα, καθώς και για τους γονείς τους, μπορεί μερικές φορές να μοιάζει με μια ατελείωτη αλυσίδα προβλημάτων: μόλις λυθεί και αντιμετωπιστεί ένα, εμφανίζεται ένα άλλο. Υπάρχουν πολλές δύσκολες στιγμές που πρέπει να υπομείνουμε, πολλές γέφυρες που πρέπει να διασχίσουμε, πολλές φωτιές που πρέπει να σβήσουμε και κρίσεις που πρέπει να επιβιώσουμε. Εδώ είναι που η ζωή αυτών των παιδιών και των γονέων τους διαφέρει πραγματικά από εκείνη των "μέσων" ή "τυπικά αναπτυσσόμενων" παιδιών. Το έντονο άγχος και η απελπισία που αποτελούν μέρος της ζωής τόσο των τραυματισμένων παιδιών όσο και των γύρω τους δεν είναι της ίδιας τάξης με τις μικρές ανησυχίες και τα άγχη που αντιμετωπίζουν όλες οι οικογένειες.

Κατά καιρούς, χρειάζεται μια ματιά από το μάτι του πουλιού για να δούμε την αλλαγή πορείας που συντελείται στη ζωή του παιδιού μέσα σε τόσες δύσκολες στιγμές.

Πρόκειται για την ενίσχυση της θετικής πτυχής, τη θρέψη και τη σύνδεση με θετικές επιρροές. Καθώς συνοδεύουμε τα παιδιά και τους νέους μέσα από δύσκολες και απαιτητικές στιγμές στη ζωή τους, πρέπει να είμαστε υπομονετικοί και να δημιουργούμε ένα περιβάλλον όπου μπορούμε να βρούμε στιγμές ελπίδας και να μην παραβλέπουμε τις αναλαμπές στιγμών όπου μπορεί να ξαναχτιστεί κάτι που μπορεί αργότερα να εξελιχθεί σε μια σχέση εμπιστοσύνης. Κατά μία έννοια, η αγάπη και η καλοσύνη είναι η βάση για τη δημιουργία ενός δεσμού και μιας αίσθησης του ανήκειν για έναν ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα.

5. Από ένα εννοιολογικό μοντέλο στη συγγραφή ενός πρακτικού οδηγού για όσους εργάζονται στο σύστημα αναδοχής

5.1. Κατάρτιση για εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες και δίκτυα

Η αναδοχή ενός παιδιού σημαίνει ότι γίνεσαι πάντα γονέας ενός παιδιού με σύνθετες ανάγκες. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ωστόσο, υπάρχουν όχι μόνο σύνθετες ανάγκες, αλλά και ανάγκες που σχετίζονται με τραύματα, λόγω της κατάρρευσης ή της απομάκρυνσης από τις σχέσεις προσκόλλησης. (Family Specialist Workers of Westchester- <https://www.fsw.org/our-programs/therapeutic-foster-care/foster-care-success-stories-and-videos/>)

Δεν θα είναι λοιπόν περίεργο, ότι το να γίνεις ανάδοχος γονέας δεν είναι εύκολη υπόθεση. Μπορεί να είναι μια απίστευτα εμπλουτιστική και ανταποδοτική καριέρα, ωστόσο αυτό το σημείο θα επιτευχθεί μόνο μετά από πολύ ασυνήθιστα και μερικές φορές συγκρουσιακά ταξίδια. Αυτή η πραγματικότητα απαιτεί συγκεκριμένη καθοδήγηση, για να μπορέσετε να φτάσετε σε ένα σημείο όπου σύντομα θα συνειδητοποιήσετε ότι τα οφέλη του να γίνετε ανάδοχος γονέας υπερτερούν κατά πολύ των κακοτοπιών του δρόμου. Προηγούμενες εργασίες σχετικά με τη θεραπευτική αναδοχή τείνουν να παρουσιάζουν αυτό το είδος αναδοχής από μια ιδανική οπτική γωνία, όπως βλέπουμε στο ακόλουθο απόσπασμα της προαναφερθείσας Ομάδας Αναδοχής και Κοινωνικών Λειτουργιών του Westchester:

"Ακολουθούν μερικά μόνο από τα απίστευτα οφέλη της αναδοχής ενός παιδιού με σύνθετες ανάγκες:

- Γίνεστε ο μεγαλύτερος συνήγορος και υποστηρικτής τους
- Τα βοηθάτε να γίνουν πιο ανεξάρτητα και με αυτοπεποίθηση
- Τα βοηθάτε να κατανοήσουν καλύτερα τον εαυτό τους και τον κόσμο γύρω τους
- Αποδεικνύετε τι είναι μια σταθερή, ουσιαστική σχέση
- Τους βοηθάτε να ανακαλύψουν τα ενδιαφέροντα και τα πάθη τους
- Παίζετε μεγάλο ρόλο στο να τα βοηθήσετε να θεραπευτούν από τραύματα του παρελθόντος
- Μπορείτε να τα παρακολουθήσετε να φτάνουν σε ορόσημα και να αξιοποιούν πλήρως τις δυνατότητές τους.
- Είστε εκεί για να δείξετε καλοσύνη, αγάπη και συμπόνια όταν το χρειάζονται περισσότερο.
- Δίνετε σε ένα ευάλωτο παιδί την ευκαιρία να πετύχει στη ζωή του"

Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι ένα ανάδοχο παιδί δεν έχει βιώσει μόνο τη θλίψη και τη σύγχυση του αποχωρισμού από τη βιολογική του οικογένεια, αλλά έχει και τους δικούς του μοναδικούς αγώνες. Η συμπεριφορά τους και ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται μπορεί να έχουν παρεξηγηθεί και να έχουν χαρακτηριστεί ως ακατάλληλοι, κακοί ή προβληματικοί. Ή απλώς δεν ξέρει πώς να επικοινωνήσει αυτό που χρειάζεται.

Γι' αυτό δημιουργήθηκε η θεραπευτική αναδοχή. Πρόκειται για μια εξειδικευμένη προσέγγιση που έχει σχεδιαστεί για να κάνει τη φροντίδα ενός παιδιού πιο αποτελεσματική. Κάθε παιδί λαμβάνει ενισχυμένο επίπεδο υποστήριξης από μια ολοκληρωμένη ομάδα επαγγελματιών, συμπεριλαμβανομένων θεραπειών, λειτουργών ανάδοχης φροντίδας, εκπαιδευτικών συμβούλων και, φυσικά, αναδόχων.

Με απλά λόγια, η τέχνη της θεραπευτικής αναδοχής είναι να βλέπεις πέρα από τη συμπεριφορά. Αντίθετα, πρέπει να εστιάζουμε στους λόγους που την προκαλούν και να συνεργαζόμαστε μαζί τους για να επηρεάσουμε τη θετική αλλαγή. Όλο και περισσότεροι αισθανόμαστε ότι η προσθήκη μιας διεπιστημονικής ομάδας για την υποστήριξη της υπηρεσίας αναδοχής αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη θεραπευτική αναδοχή. Υπάρχουν όμως και άλλα που πρέπει να γίνουν! Αυτό το δίκτυο θα πρέπει να εκπαιδευτεί στις δυναμικές που αφορούν ειδικά το τραύμα και την εξορία, και οι τεχνικές που στοχεύουν στη νοητικοποίηση και την αναστοχαστική λειτουργία των αναδόχων είναι πολύ χρήσιμες από αυτή την άποψη.

Ο κύριος παράγοντας που διαφοροποιεί το Πρόγραμμα Θεραπευτικής Αναδοχής από την παραδοσιακή αναδοχή είναι η εκτεταμένη εκπαίδευση και η επαγγελματική υποστήριξη που παρέχουν οι "Ειδικοί Οικογένειας" στους ανάδοχους φροντιστές μας, καθώς και η εκτεταμένη εκπαίδευση που λαμβάνουν οι ίδιοι οι Ειδικοί Οικογένειας. Η βοήθεια προς τους ανάδοχους γονείς είναι δυνατή μόνο εάν οι ίδιοι οι εργαζόμενοι είναι εκπαιδευμένοι στα συγκεκριμένα θέματα που πρέπει να δουλέψουν με αυτούς τους ανάδοχους γονείς.

Εδώ θα μπορούσαμε ήδη να βρούμε ένα πρόχειρο πλαίσιο για την εκπαίδευσή μας στο FORM:

Στους γονείς προσφέρονται συνεδρίες που είναι όσο το δυνατόν πιο ενημερωτικές και βιωματικές για τη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Στη συνέχεια, θα ενθαρρύνουμε τους ανθρώπους στην αίθουσα να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και θα μοιραστούμε κάποιες από τις δικές μας εμπειρίες για να ζωντανέψουμε τις πιο αφηρημένες αρχές της εξειδίκευσης του τραύματος και της εξειδίκευσης της εξορίας. Σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος μπορούν να προγραμματιστούν συνεδρίες για τη δημιουργία ενός χώρου αναστοχασμού για να σκεφτείτε τις πληροφορίες.

Κάθε εργαστήριο ακολουθείται από μια συνεδρία προβληματισμού. Αυτή είναι μια ευκαιρία για την ομάδα να επανεξετάσει όσα έμαθε και δοκίμασε μετά το εργαστήριο, να αναλογιστεί τον αντίκτυπο και να αποφασίσει τι θα κάνει στη συνέχεια.

Για να μπορέσουν τα παιδιά και οι νέοι που βρίσκονται υπό φροντίδα να βρουν κάποια μορφή κλεισίματος και να αρχίσουν να θεραπεύονται, απαιτείται ένας θεραπευτικός ανάδοχος φροντιστής. Η εκπαίδευσή μας για την αναδοχή παρέχει στους αναδόχους και τους ανάδοχους γονείς τις δεξιότητες για να υιοθετήσουν μια θεραπευτική προσέγγιση, καλύπτοντας θέματα όπως το πώς να αντεπεξέρχονται υπό υψηλή πίεση ή σε αγχωτικές καταστάσεις. Η θεραπευτική προσέγγιση της αναδοχής δεν είναι επιστήμη πυραύλων, στην απλούστερη μορφή της είναι η ανατροφή και η φροντίδα ενός παιδιού με τρόπο που του επιτρέπει να αναπτυχθεί και να ωριμάσει, λαμβάνοντας υπόψη το τραύμα και τις συμπεριφορές που μπορεί να το έχουν επηρεάσει. Πρόκειται για την παραμονή με τα παιδιά όταν τα πράγματα μπορεί να γίνουν δύσκολα, έτσι ώστε να αρχίσουν να αναπτύσσουν μια αίσθηση του ανήκειν στο σπίτι που μοιράζεστε μαζί τους.

Σε μια ενότητα κατάρτισης για τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες και, έμμεσα, για τους αναδόχους γονείς θα προγραμματίσουμε διάφορα θέματα και περιεχόμενα για εκπαιδευτικές συνεδρίες, που θα καλύπτουν υποχρεωτικά στοιχεία σχετικά με:

Τη θεωρία προσκόλλησης, νοητικοποίηση, αυτο- και συναισθηματική ρύθμιση, ψυχοδυναμική της εξορίας και της πολιτισμικής αλλαγής, ψυχικές επιπτώσεις της απανθρωποποίησης και της απομόνωσης, θεωρία του τραύματος, σύνθετο σχεσιακό ή προσκολλητικό τραύμα σε ανάδοχα (φροντισμένα) παιδιά, δημιουργία αφηγηματικών δεξιοτήτων και ικανότητα συμβολισμού (εικόνες και λέξεις) σχετικά με την εμπειρία της εξορίας, γονεϊκότητα υπό την πίεση του τραύματος και σωρευτική απώλεια του αναδόχου παιδιού, αναγνώριση της έμμεσης τραυματοποίησης και εργασία με συναισθήματα θυμού και απογοήτευσης σε ανάδοχους γονείς και εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες, ανάπτυξη του παιδιού: φυσιολογική ανάπτυξη στην εφηβεία, προβληματική ανάπτυξη μπροστά στο τραύμα και την απώλεια μέσα στην εξορία, κατανόηση της σύγκρουσης και της αποστασιοποίησης ως προστατευτικές συμπεριφορές ενός πληγωμένου παιδιού, ανάκαμψη από σύνθετο τραύμα: από την πληγή στην ουλή, οικοδόμηση ανθεκτικότητας σε τραυματισμένους και απομονωμένους νέους.

Αυτή η κατάρτιση ή ο πρακτικός οδηγός έχει ως στόχο να ενισχύσει την κατανόηση και να διερευνήσει διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης ευάλωτων νέων με ιστορικό απώλειας και τραύματος που σχετίζεται με την εξορία. Το πρόγραμμα κατάρτισης στοχεύει στην προώθηση μιας ευαίσθητης και ευέλικτης αναδοχής που βοηθά τα ανάδοχα παιδιά να αναπτύξουν την αίσθηση του ανήκειν στην ανάδοχη οικογένειά τους και υποστηρίζει την ανάπτυξη του παιδιού. Η κατάρτιση αυτή θέλει να οικοδομήσει κατανόηση, ως τρόπο αύξησης του επιπέδου της αναστοχαστικής λειτουργίας των ανάδοχων γονέων σε στιγμές σύγκρουσης και πίεσης.

Σκοπός του εκπαιδευτικού μας προγράμματος είναι να ευαισθητοποιήσουμε τους αναδόχους γονείς και τους συμβούλους των υπηρεσιών αναδοχής για την ένταση με την οποία οι πρώιμες τραυματικές εμπειρίες μπορούν να επηρεάσουν όχι μόνο την ανάπτυξη

αυτών των ανάδοχων παιδιών, αλλά και την οικογενειακή τους ζωή. Θα είναι ζωτικής σημασίας να ενημερωθούν οι ανάδοχοι γονείς - καθώς και άλλοι βασικοί φροντιστές στις υπηρεσίες νεολαίας και στα σχολεία - για τον εσωτερικό κόσμο ενός σύνθετα τραυματισμένου παιδιού. Κατά μία έννοια, το πρόγραμμα που αναπτύξαμε χρησιμεύει ως οδηγός για τους γονείς και τους εργαζόμενους στην αναδοχή αυτών των παιδιών και των οικογενειών τους.

Μέρος 1: Ιδιαιτερότητες του σύνθετου τραύματος και της ψυχοδυναμικής του σε ανάδοχες οικογένειες

Σε ένα πρώτο μέρος του πρακτικού οδηγού, θα ενημερώσουμε για τις ιδιαιτερότητες αυτών των σύνθετα τραυματισμένων παιδιών και την ειδική υποστήριξη που χρειάζονται αυτοί οι νέοι και οι γονείς τους. Το σύνθετο τραύμα είναι ένας ειδικός τύπος τραύματος που συναντάται κυρίως σε ανάδοχα ή υιοθετημένα παιδιά, αλλά και σε παιδιά πρόσφυγες, ιδίως σε ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες. Ως αποτέλεσμα του τραύματός τους, υπάρχει συχνά κατάρρευση ή κατάρρευση των σχέσεων προσκόλλησης ή της βασικής εμπιστοσύνης στην ανθρωπότητα.

Στην αναδοχή γενικά, το σχεσιακό τραύμα έχει να κάνει με την επιθετικότητα, την παραμέληση, τον εξευτελισμό και τη διάσπαση των αρχικών σχέσεων προσκόλλησης, στην αναδοχή ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων, έρχεται κανείς αντιμέτωπος με τις συνέπειες της αβεβαιότητας σχετικά με τους πρωταρχικούς φροντιστές, τις συνέπειες της ενοχής του επιζώντος και των αποκομμένων σχέσεων ή "πολύ ζωντανών παρόντων αλλά και πολύ μακρινών (εξ αποστάσεως) σχέσεων", με τα επακόλουθα των απάνθρωπων εμπειριών που έχει περάσει ο αναδοχής νέος, συνήθως με πολύ μοναχικό τρόπο (Bistas & Grewal, 2023).

Στη βιβλιογραφία για το τραύμα βρίσκουμε πολλές πληροφορίες για το τραύμα τύπου 1, ένα μεμονωμένο τραυματικό γεγονός. Πρόκειται για συγκλονιστικές, βραχυπρόθεσμες εμπειρίες, όπως ένας σεισμός ή ένα αυτοκινητιστικό ατύχημα. Τα περισσότερα τραύματα τύπου 1 προκαλούνται από τη φύση. Τα τραύματα τύπου 2 είναι συντριπτικά και επαναλαμβανόμενα γεγονότα που προκαλούν ντροπή σε σχέση με τους φροντιστές, όπως παραμέληση, σεξουαλική κακοποίηση ή επιθετικότητα ή άλλες επαναλαμβανόμενες τραυματικές εμπειρίες. Τα τραύματα τύπου 2 είναι τραύματα που προκαλούνται από τον άνθρωπο, τις περισσότερες φορές, αλλά όχι απαραίτητα, μέσα στην ίδια την οικογένεια του ατόμου. Το πολεμικό τραύμα θεωρείται επίσης ανθρωπογενές τραύμα, καθώς συνήθως δεν είναι ένα "μεμονωμένο" γεγονός και υπονομεύει την εμπιστοσύνη στις ανθρώπινες σχέσεις, οδηγώντας σε μια βαθιά αίσθηση μοναξιάς, απομόνωσης και απώλειας (Terr, 1991).

Το σύνθετο τραύμα, ή τραύμα τύπου 3, έχει συνήθως τις ρίζες του σε τέτοιες κακοποιητικές και επιθετικές εμπειρίες ή παραμέληση στη σχέση με τους βιολογικούς γονείς (δηλαδή στο πλαίσιο του τραύματος τύπου 2) και/ή σε απάνθρωπες σχέσεις στο πλαίσιο του πολέμου. Ωστόσο, υπερβαίνουν αυτές τις τραυματικές εμπειρίες Τύπου 2, υπό την έννοια ότι οδηγούν

σε κατάρρευση της σχέσης γονέα-παιδιού (όταν τα παιδιά απομακρύνονται από την οικογενειακή εστία ή αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την οικογένεια για να εξοριστούν) και γενικότερα της επιστημικής εμπιστοσύνης (Terr, 1991- Solomon & Heide, 1999). Η επιστημική εμπιστοσύνη είναι μια ψυχαναλυτική έννοια που αναφέρεται στην ικανότητα να βιώνει κανείς τις ανθρώπινες σχέσεις με μια έννοια διαφορετική από την καταχρηστική και παραπλανητική- πρόκειται για την ικανότητα να αντιλαμβάνεται κανείς έναν άλλο άνθρωπο ως αξιόπιστη πηγή πληροφοριών και κοινωνικής γνώσης που μπορεί να είναι επωφελής για το υποκείμενο (βλ. Fonagy & Allison, 2014- Fonagy et al., 2014- Duschinsky & Foster, 2021).

Τα περισσότερα παιδιά και νέοι με τραύμα τύπου 3 έχουν να αντιμετωπίσουν την απουσία οποιασδήποτε μορφής βασικής εμπιστοσύνης που υπήρχε στις σχέσεις γονέων-παιδιών που άφησαν πίσω τους όταν έφυγαν (ή που δεν είχαν καν αναπτυχθεί πλήρως πριν φύγουν, λόγω των δυσκολιών της διαβίωσης με τους γονείς τους σε απειλητικές συνθήκες). Κατά τη διάρκεια της ζωής τους, έχουν συνήθως βιώσει επανειλημμένες απώλειες νέων σχέσεων σε ιδρύματα φροντίδας νέων, σε πρώην ανάδοχες οικογένειες ή, νωρίτερα, στο ταξίδι επιβίωσης στην Ευρώπη.

Οι σχέσεις που είχαν στο δρόμο τους προς την Ευρώπη έγιναν εναλλάξιμες και λειτουργικές, στην υπηρεσία των μηχανισμών επιβίωσης. Αυτοί οι μηχανισμοί μπορεί να προκαλέσουν προβλήματα όταν τα παιδιά αυτά δυσκολεύονται να επαναπροσδεθούν μετά την άφιξή τους σε ανάδοχες οικογένειες.

Λόγω αυτών των επιπτώσεων, το *τραύμα τύπου 3* (Terr, 1991; Herman, 1992) ονομάζεται επίσης *τραύμα προσκόλλησης* (Allen, 2013) ή *σύνθετο αναπτυξιακό τραύμα* (van der Kolk, 2006). Το τραύμα τύπου 3 αναπτύσσεται ως αποτέλεσμα εμπειριών σωρευτικών απωλειών, ξεκινώντας από την απώλεια της σχέσης με τον κύριο φροντιστή, και ενέχει τον κίνδυνο επανάληψης ή αναπαραγωγής της κατάρρευσης της σχέσης εντός της ανάδοχης οικογένειας. Τα πρώιμα τραύματα προσκόλλησης και οι απώλειες που βιώνουν οι νέοι αυτοί έχουν μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην αναδοχή. Τις περισσότερες φορές, αυτές οι δυσκολίες που σχετίζονται με τα τραύματα και τις απώλειες παραμένουν κρυμμένες πίσω από κλειστές πόρτες και υποτιμώνται από άλλα μέλη της οικογένειας και τους φροντιστές, όπως οι εκπαιδευτικοί ή οι οικογενειακοί λειτουργοί υγείας. Ως αποτέλεσμα, δεν είναι μόνο τα ανάδοχα παιδιά που υποφέρουν από μοναξιά, αλλά και οι ανάδοχοι γονείς. Ως εκ τούτου, η κατάρτιση για να βοηθηθούν οι ανάδοχοι γονείς και οι εργαζόμενοι και οι υπηρεσίες αναδοχής τους να κατανοήσουν την ιδιαιτερότητα των προβλημάτων προσκόλλησης του ανάδοχου παιδιού είναι υψίστης σημασίας.

Τα σύνθετα τραύματα βιώνονται σε μια περίοδο της ζωής από την οποία το ανάδοχο παιδί δεν έχει συγκεκριμένες αναμνήσεις ή σε μια μεταγενέστερη περίοδο της ζωής, στο πλαίσιο συντριπτικών εμπειριών για τις οποίες δεν μπορεί να βρεθεί καμία αναπαράσταση, νόημα ή λέξεις (τα τραύματα που βιώνουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες δεν μπορούν να ειπωθούν, μερικές φορές ούτε καν να θυμηθούν: σωματικές τιμωρίες, βιασμοί, εξαφανίσεις,

απάνθρωπη μεταχείριση κ.λπ.) και τα οποία έπρεπε να καταπιεστούν εντελώς για λόγους επιβίωσης. Αυτά τα τραύματα παραμένουν άγνωστα μέχρι τη στιγμή που αυτά τα παιδιά ή οι νέοι προσπαθούν να δημιουργήσουν νέες σχέσεις προσκόλλησης ή σχέσεις εμπιστοσύνης μέσα σε μια ανάδοχη οικογένεια ή μέχρι να χρειαστεί να γίνουν νέα αναπτυξιακά βήματα. Σε αυτό το σημείο, τα προηγούμενα τραύματα και οι απώλειες παρεμβαίνουν στο σχηματισμό νέων σχέσεων προσκόλλησης και στην αυτοεκτίμηση που είναι απαραίτητη για να τα βγάλουν πέρα αναπτυξιακά.

Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι τα τραύματα προσκόλλησης ενεργοποιούνται κυρίως στο πλαίσιο της ταραχώδους κρίσης ταυτότητας της εφηβείας- τότε τα τραύματα αυτά γίνονται εμφανή με τη μορφή συναισθηματικών δυσκολιών, προβλημάτων συμπεριφοράς, ψυχοσωματικών ενοχλήσεων, αυτοκτονικότητας κ.λπ. (Laufer and Laufer, 1984- Moro, 2020). Τα προβλήματα αυτά μπορεί να εκδηλωθούν με καθαρά σωματικό τρόπο, σε σωματικό επίπεδο, για παράδειγμα σε μια πολύ μειωμένη ικανότητα αντιμετώπισης του στρες, σε ιατρικά ανεξήγητες σωματικές παθήσεις ή σε συμπτώματα χρόνιας κόπωσης.

Επιπλέον, σε μια κατάσταση τραυματισμού η πρώιμη ανάπτυξη του εγκεφάλου ή ενός εγκεφάλου που επηρεάζεται έντονα από αυτά τα πρώιμα τραύματα ή, στην περίπτωση των ασυνόδευτων νέων, η περαιτέρω δόμηση του εφηβικού εγκεφάλου μπορεί να τεθεί σε κίνδυνο από τις συντρυπτικές εμπειρίες κατά τη διάρκεια της φυγής.

Λόγω αυτών των βαθιών σωματικών επιπτώσεων, το πρώιμο σύνθετο τραύμα προσκόλλησης μπορεί να επηρεάσει ταυτόχρονα την προσωπικότητα, τις δεξιότητες σχέσεων, τη σωματική αυτογνωσία, την ανάπτυξη του εγκεφάλου και τις ρυθμιστικές διαδικασίες, τη μνήμη και τις αφηγηματικές δεξιότητες (van der Kolk, 2014). Χωρίς καλή επαγγελματική φροντίδα, αυτά τα λειτουργικά τραύματα προσκόλλησης θα έχουν αρνητικό αντίκτυπο στη μελλοντική ανάπτυξη των εμπλεκόμενων παιδιών. Λόγω αυτού του αναπτυξιακού κινδύνου, η παραμονή αυτών των ανηλίκων σε ανάδοχη οικογένεια ή ακόμη και σε ίδρυμα για νέους θα πρέπει να συνοδεύεται ή να υποστηρίζεται από ειδική για το τραύμα θεραπευτική φροντίδα και από εκπαίδευση και εποπτεία με ευαισθησία στο τραύμα που σχετίζεται με την εξορία για τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες και όσους εργάζονται σε σπίτια παιδιών με εξορία.

Μέρος 2: Ρύθμιση του εαυτού και της επίδρασης

Σε ένα δεύτερο μέρος του πρακτικού οδηγού για τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες, θα περιγράψουμε πώς το πρώιμο σχεσιακό τραύμα, είτε με την έννοια της κατάρρευσης των πρωτογενών σχέσεων προσκόλλησης είτε με την έννοια της κατάρρευσης της βασικής εμπιστοσύνης στην ανθρωπότητα και τις ανθρώπινες σχέσεις, μπορεί να επηρεάσει τους ψυχοφυσιολογικούς μηχανισμούς που διέπουν τη ρύθμιση του εαυτού και των συναισθημάτων (van der Kolk, 2014). Η σωρευτική απώλεια σχέσεων και το τραύμα από σχέσεις μπορεί να οδηγήσει σε συναισθηματική απορρύθμιση που μπορεί να αφήσει το παιδί ή τον έφηβο να νιώθει μεγάλη ανασφάλεια για την ίδια του την ύπαρξη. Αυτή η βασική

υπαρξιακή ανασφάλεια αναπτύσσεται με βάση την εσωτερική αφήγηση για τις σχέσεις που αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της φυγής: μια αφήγηση ότι δεν υπάρχουν αξιόπιστοι ενήλικες για να στηρίξουν και να κρατήσουν και ότι πρέπει να βασιστεί κανείς στον εαυτό του για να επιβιώσει.

Επειδή αυτή η υπαρξιακή ανασφάλεια βασίζεται στην πρώιμη κατάρρευση των σχέσεων προσκόλλησης ή στην εμπειρία της σωρευτικής εγκατάλειψης και απώλειας σχέσεων κατά την παιδική και εφηβική ηλικία, το παιδί δεν θα είναι σε θέση να ενσωματώσει αυτές τις εμπειρίες και τις εσωτερικές αναπαραστάσεις των σχέσεων στο μυαλό του- επομένως, αυτές οι αναπαραστάσεις θα διατηρούνται σε μια έμμεση ή ασυνείδητη κατάσταση και θα είναι παρούσες στις σωματικές εμπειρίες και τις αυτόματες αντιδράσεις του παιδιού. Τα τραύματα που δεν μπορούν να θυμηθούν γίνονται ορατά σε σωματικές ευπάθειες και συμπτώματα που παρεμβαίνουν στην ευημερία του παιδιού και στις σχέσεις του με τους άλλους. Συχνά οι απειλές και τα τραύματα της φυγής μπορούν να εκφραστούν μόνο σε σωματικά συμπτώματα (όπως ένα μη βέλτιστο σύστημα ρύθμισης του στρες) ή σε συμπεριφορικά και σχεσιακά συμπτώματα (fight-flight-freeze) (Thompson and colleagues, 2014).

Οι διαδικασίες αυτές έχουν κυκλικό αντίκτυπο στην αυτοεικόνα και στο αναπτυξιακό έργο της αντιμετώπισης της κρίσης ταυτότητας της εφηβείας. Το κεντρικό θέμα αυτού του δεύτερου μέρους της κατάρτισης είναι επομένως η κατανόηση της ψυχικής ανάπτυξης των σύνθετα σχεσιακά τραυματισμένων παιδιών, με ιδιαίτερη έμφαση στον τρόπο με τον οποίο οι ανεπεξέργαστες και μη ενσωματωμένες αναμνήσεις απώλειας, τραύματος και απανθρωπισμού επηρεάζουν την ικανότητα να διαμορφώσουν νέες σχέσεις προσκόλλησης μέσα σε μια ανάδοχη οικογένεια, καθώς και την ικανότητα να ξεπεράσουν τις κρίσεις ταυτότητας. Ότι δεν θυμάται από αυτές τις προηγούμενες τραυματικές εμπειρίες θα παραμείνει παρόν στην ψυχική ζωή ως βαθιά πληγή και θα επηρεάσει τη σωματική βάση της αυτορρύθμισης και της ρύθμισης των συναισθημάτων (van der Kolk, 2014). Αυτοί οι μηχανισμοί θα επηρεάσουν με τη σειρά τους τις σχέσεις με νέες μορφές προσκόλλησης, όπως οι ανάδοχοι γονείς.

Η επεξεργασία, ο αναστοχασμός και η νοηματοδότηση θα είναι δυνατές μόνο σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας αναδοχής. Εν τω μεταξύ, οι εργαζόμενοι στην αναδοχή πρέπει να βοηθήσουν τον ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα και τους ανάδοχους γονείς του να ρυθμίσουν το άγχος και την ένταση, διότι απλούστατα οι τραυματικές εμπειρίες απώλειας και απανθρωπισμού ξεπερνούν κατά πολύ την ικανότητα ψυχολογικής επεξεργασίας- για ένα χρονικό διάστημα, το παιδί αδυνατεί να βρει λέξεις και αφηγήσεις για αυτές τις συντριπτικές στρεσογόνες εμπειρίες και οι ανάδοχοι γονείς δεν ξέρουν πραγματικά πώς να κατανοήσουν αυτό το πρόβλημα με ακρίβεια.

Εν τω μεταξύ, υπάρχει ένας χρυσός κανόνας που έχουμε μάθει από τη νευροψυχολογική έρευνα: πρώτα ρυθμίζουμε (σταθεροποιούμε), στη συνέχεια σχετιζόμαστε (κάνουμε επαφή, δημιουργούμε μια σύνδεση) και στη συνέχεια συλλογίζομαστε (εμβαθύνουμε την επαφή,

βρίσκουμε τρόπους να σκεφτούμε και να επεξεργαστούμε) (Perry, 2009- βλ. επίσης: Vliegen και συνεργάτες, 2017 και 2023). Μεγάλο μέρος της εργασίας με ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες έχει σταθεροποιητικό χαρακτήρα: βοηθά το παιδί να περιορίσει το εσωτερικό του άγχος. Το απρόσιτο και η συναισθηματική ψυχρότητα ενός ανάδοχου παιδιού από τη μία πλευρά, και η υπερπροσαρμογή καθώς και η υπερεπιφυλακτικότητα από την άλλη, αποτελούν δύσκολες προκλήσεις για τους συμβούλους, τους θεραπευτές και τους ανάδοχους γονείς. Οι συμπεριφορές αυτές μπορούν να κατανοηθούν ως μορφές υπο- ή υπερανασύνδεσης (=υπο- ή υπερενεργοποίησης) που πρέπει να μετασχηματιστούν στο πλαίσιο των νέων σχέσεων προσκόλλησης: ένας αποθρασυνόμενος νέος έχει προβλήματα να βρει το κατάλληλο επίπεδο ενεργοποίησης (διέγερσης) και ρύθμισης (Perry, 2009). Στο πλαίσιο της συμβουλευτικής εξορίας και της συμβουλευτικής ειδικά για το τραύμα, πρέπει να αναζητήσουμε πιο βέλτιστους τρόπους ρύθμισης της διέγερσης και της έντασης.

Μέρος 3: (Νέες) σχέσεις προσκόλλησης

Σε ένα τρίτο μέρος του πρακτικού οδηγού οι αναπτυξιακές αυτές προοπτικές περνούν σε άλλο επίπεδο. Από τις θεωρίες προσκόλλησης μάθαμε ότι η ρύθμιση των συναισθημάτων αποτελεί τη βάση για την οικοδόμηση (νέων) σχέσεων προσκόλλησης. Το άγχος και η ρύθμιση των συναισθημάτων, καθώς και η αίσθηση του ανήκειν - και τα δύο αποτελούν σημαντικά δομικά στοιχεία της προσκόλλησης - μπορούν να καταστραφούν από τις απάνθρωπες εμπειρίες πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη φυγή. Η κατάσταση αυτή μπορεί να οδηγήσει σε ένα αίσθημα εγκατάλειψης ή ακόμη και καταστροφής. Προκειμένου να μην αισθάνεται αυτόν τον φόβο του αφανισμού (καταστροφής), το παιδί μπορεί να αναπτύξει διαφορετικές στρατηγικές: η νέα μορφή προσκόλλησης (ο θετός γονέας) ελέγχεται, διεκδικείται πλήρως ή δέχεται έντονη επίθεση, έλκεται και απορρίπτεται ταυτόχρονα. Αυτού του είδους η συμπεριφορά εξυπηρετεί τον σκοπό να μην χρειάζεται να νιώσει τον δικό του φόβο ότι θα εγκαταλειφθεί ξανά και ότι δεν θα ανήκει.

Μπορεί να είναι πολύ δύσκολο για τους ανάδοχους γονείς να καταλάβουν ότι το ανάδοχο παιδί τους είναι επικριτικό και απορριπτικό μόνο ως άμυνα απέναντι στους δικούς τους φόβους ότι θα εγκαταλειφθούν ξανά, ότι θα χάσουν ξανά μια σημαντική σχέση ή ότι δεν θα μπορέσουν να συμμετάσχουν στο νέο οικογενειακό περιβάλλον. Αυτά τα ανάδοχα παιδιά αμύνονται απέναντι σε μια νέα ευκαιρία προσκόλλησης από την οποία θα μπορούσαν να επωφεληθούν περισσότερο για την ανάπτυξή τους- αμύνονται απέναντι στην ανάδοχη σχέση που χρειάζονται περισσότερο για να προωθήσουν την αναπτυξιακή τους πορεία. Τα ανάδοχα παιδιά δεν επιτρέπουν στους ανάδοχους γονείς τους μια καλή εγγύτητα ή μια καλή απόσταση. Το ανάδοχο παιδί δεν έχει μια καλή αίσθηση του πόσο μακριά ή πόσο κοντά μπορεί να ανεχθεί τους ανάδοχους γονείς του: Το "πολύ μακριά" ενεργοποιεί το φόβο ότι θα μείνει μόνο του, το "πολύ κοντά" ενεργοποιεί το φόβο ότι θα χάσει την εύθραυστη αίσθηση της αυτονομίας και της αυτοαποτελεσματικότητας ή της αυτοεξυπηρέτησης.

Πρέπει να διασφαλίσουμε ότι ο ανάδοχος ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας σε ανάδοχη οικογένεια προστατεύεται από νέες διαταραχές της προσκόλλησης, βοηθώντας τον να ρυθμίσει τα υψηλά επίπεδα στρες που συνδέονται με τα βήματα που κάνει για να δημιουργήσει νέες σχέσεις προσκόλλησης. Στο πλαίσιο της θεραπευτικής αναδοχής θα δούμε τα σημάδια του τραύματος της απανθρωποποίησης και της απώλειας ή της διάσπασης των σχέσεων προσκόλλησης να εμφανίζονται ξανά και ξανά με τη μορφή επαναλαμβανόμενων στιγμών μικρών διασπάσεων στη σχέση με τους ανάδοχους γονείς: στιγμές συναισθηματικής απόσυρσης όσο και στιγμές υπερβολικών απαιτήσεων ή συγκρούσεων με τους ανάδοχους γονείς. Αυτό μπορεί να είναι εντελώς ακατανόητο για τους ανάδοχους γονείς, οι οποίοι αισθάνονται ως καθήκον τους να δώσουν το καλύτερο δυνατό στο ανάδοχο παιδί τους και σε ορισμένες περιπτώσεις αισθάνονται πολύ πιστοί και δεσμευμένοι να επιτύχουν στα μάτια των βιολογικών γονέων του ανάδοχου παιδιού τους, οι οποίοι αποτελούν μέρος της διευρυμένης οικογένειας ή της συγγένειας που έχει μείνει πίσω στη χώρα καταγωγής.

Μέρος 4: Νοητικοποίηση και αυτο-αναστοχασμός

Σε ένα τέταρτο μέρος του πρακτικού οδηγού, θα εξετάσουμε τη σημασία της νοητικοποίησης για τους συμβούλους/υπεύθυνους φροντίδας. Κανονικά, στην παιδική ανάπτυξη, τα παιδιά μαθαίνουν να κατανοούν τον εαυτό τους στο πλαίσιο των επικοινωνιών και των αντιδράσεων των γονέων τους, οι οποίες λειτουργούν ως ένα είδος συναισθηματικού καθρέφτη. Κατά την επαφή με τους γονείς, το παιδί διατηρείται στο μυαλό. Οι γονείς με αυτοαναστοχασμό και νοητικοποίηση έχουν προστατευτική λειτουργία για τα παιδιά τους. Στην επαφή με αυτούς τους γονείς, το παιδί βιώνει ότι οι παρεξηγήσεις και οι συγκρούσεις μπορούν να διορθωθούν ή να επιδιορθωθούν. Εάν τα παιδιά δεν εκπροσωπούνται νοητικά από τις πρώτες φιγούρες προσκόλλησής τους ή εάν η εκπροσώπηση των νοητικοποιητικών γονέων χαθεί ως αποτέλεσμα σωρευτικών απωλειών και συντριπτικού τραύματος και αποανθρωπισμού κατά τη διάρκεια της εμπειρίας της εξορίας, υπάρχει ο κίνδυνος οι επόμενοι ανάδοχοι γονείς να μη βιώνονται επίσης ως γονείς που μπορούν να ενεργήσουν με αρκετά καλό τρόπο. Τα παιδιά και οι νέοι με τραύμα προσκόλλησης ή κατάρρευση, τα παιδιά πρόσφυγες που έχουν βιώσει απώλεια εμπιστοσύνης, θα αποτελέσουν ιδιαίτερες προκλήσεις για τους ανάδοχους γονείς τους. Λόγω αυτού του κινδύνου, τα ανάδοχα παιδιά χρειάζονται ανάδοχους γονείς που είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν αυτές τις τραυματικές εμπειρίες. Τα ανάδοχα παιδιά και οι γονείς τους χρειάζονται επίσης ένα δίκτυο επαγγελματιών που να είναι καλά ενημερωμένο σχετικά με τη δυναμική του τραύματος και της απανθρωποποίησης.

Η αναστοχαστική γονική λειτουργία και η νοηματοδότηση βοηθούν στην αποκατάσταση της σχέσης μεταξύ γονέα(ων) και παιδιού και στο να βοηθήσουν το παιδί να κατανοήσει τον εσωτερικό του κόσμο, με την έννοια ότι οι συντριπτικές ή αφόρητες επιδράσεις και εμπειρίες αποκτούν νόημα μέσω της λειτουργίας καθρέφτισης του γονέα(ων) ή του λειτουργού της ανάδοχης οικογένειας. Η νοητικοποίηση μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο "εργαλείο" για

το παιδί ή το νεαρό άτομο ώστε να επεξεργαστεί τα συναισθήματα, να κατανοήσει καλύτερα τι αισθάνεται μέσα του και να μάθει ότι υπάρχουν τρόποι να ξεπεράσει τα συντριπτικά συναισθήματα και να επιστρέψει σε ένα υποφερτό συναισθηματικό επίπεδο. Η νοητικοποίηση ορίζεται ως "ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι δίνουν νόημα στον κοινωνικό τους κόσμο, φανταζόμενοι τις νοητικές καταστάσεις (π.χ. πεποιθήσεις, κίνητρα, συναισθήματα, επιθυμίες και ανάγκες) που στηρίζουν τη δική τους συμπεριφορά και τη συμπεριφορά των άλλων στις διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις" (Choi-Kain & Gunderson, 2008, σ. 1).

Μέρος 5: Συμβολισμός και εύρεση μιας αφήγησης

Στο πέμπτο μέρος του πρακτικού οδηγού της κατάρτισης, περιγράφονται οι προσεγγίσεις της θεραπευτικής φροντίδας στον συμβολισμό και την αφηγηματική εύρεση. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα τραυματισμένα παιδιά μπορούν να προσεγγιστούν με τη χρήση τεχνικών όπως οι δραστηριότητες/θεραπείες παιχνιδιού, τεχνικές στις οποίες σημαντικό ρόλο παίζουν οι εικόνες ή/και οι λεκτικές δεξιότητες και οι αφηγήσεις. Μετά το τραύμα και την απανθρωποποίηση, χρειάζεται χρόνος για να συμβολιστούν μέσω της αφήγησης και να βρουν τον εαυτό τους μέσα σε μια αφήγηση.

Θα πρέπει να συνειδητοποιήσουμε πώς τα παιδιά και οι νέοι μπορούν να βοηθηθούν μέσω του παιχνιδιού, της ζωγραφικής, της δημιουργίας οπτικού υλικού και της συγγραφής ημερολογίων και αφηγήσεων να βρουν κατάλληλους για την ηλικία τους τρόπους να χρησιμοποιήσουν λέξεις και εικόνες για να εκφράσουν τα πιο δύσκολα μέρη της αυτοεμπειρίας τους και να μετασχηματίσουν στοιχεία και μέρη των τραυματικών και απάνθρωπων εμπειριών που έχουν γίνει μέρος της ταυτότητάς τους πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την φυγή.

Μέρος 6: Η επαφή με τις κρυφές εκφράσεις των σχεσιακών απωλειών και της απορρύθμισης

Στο έκτο μέρος του πρακτικού οδηγού θα έρθουμε σε επαφή με τις κρυφές εκφράσεις (κάποια σημάδια ή συμπτώματα) των τραυμάτων και των βαθιών ανησυχιών αυτών των νέων. Αυτά τα σημάδια και συμπτώματα είναι συνήθως η έκφραση μιας έμμεσης και συχνά ακατανόητης επικοινωνίας για την οποία το παιδί μπορεί να μάθει να χρησιμοποιεί άλλες εκφράσεις, με τη μορφή διαφορετικών και πιο κατανοητών εικόνων και λέξεων. Εν τω μεταξύ, όμως, το παιδί θα είναι σε θέση να επικοινωνεί μόνο αποσπασματικά για τις πιο τραυματικές και απάνθρωπες εμπειρίες του- αυτά τα αποσπασματικά σημάδια και επικοινωνίες πρέπει να συλλεχθούν και να κρατηθούν από έναν γονέα, έναν εργαζόμενο στην ανάδοχη οικογένεια ή/και έναν θεραπευτή, προκειμένου να τους δοθεί ένα πρώτο κοινό νόημα. Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, βήμα προς βήμα, το παιδί γίνεται εκείνο που αρχίζει να αναλαμβάνει και πάλι την ευθύνη της ζωής του.

Προσφέροντας ένα θεραπευτικό είδος αναδοχής με την έννοια που περιγράφεται, δίνεται η ευκαιρία στον αναδεχόμενο ασυνόδευτο ανήλικο να βρει νησίδες ή σημεία καλύτερης ρύθμισης και ανάπαυσης, στα οποία ο χαοτικός εσωτερικός κόσμος μετατρέπεται σε ένα διαφορετικό είδος αυτογνωσίας. Η διαδικασία αυτή είναι προοδευτική αλλά περιλαμβάνει και στιγμές υποτροπής: από στιγμές συγκράτησης σε στιγμές απορρύθμισης στην πορεία προς τον μετασχηματισμό και την καλύτερη ψυχική ολοκλήρωση. Μιλάμε εδώ για νέους ανθρώπους που μπορεί να είναι υπερ-επιφυλακτικοί, που ζουν με ένα υψηλότερο επίπεδο ευαισθησίας στο στρες, καθώς και με μηχανισμούς μάχης, φυγής και πάγωμα. Στο πλαίσιο αυτού του μέρους της εκπαίδευσης θα παρουσιάσουμε επίσης πώς αυτά τα υπερ-επιφυλακτικά και ιδιαίτερα στρεσαρισμένα παιδιά έρχονται σε στιγμές συγγένειας στο πλαίσιο της σχέσης τους με νέες μορφές προσκόλλησης, όπως οι ανάδοχοι γονείς, και πώς οι γονείς αυτοί μπορούν να βελτιστοποιήσουν την ευκαιρία για αυτές τις μετασχηματιστικές στιγμές.

Μέρος 7: Βιοψυχοκοινωνικοί βρόχοι

Στο έβδομο μέρος του πρακτικού οδηγού, θα εξετάσουμε πιο προσεκτικά τους βιοψυχοκοινωνικούς βρόχους που εμπλέκονται στις σύνθετες εμπειρίες σχεσιακού τραύματος. Τα υψηλά επίπεδα στρες και η αυξημένη ευαισθησία στο στρες οδηγούν σε υψηλότερα επίπεδα διέγερσης και αντιδραστικότητας σε εσωτερικά και εξωτερικά ερεθίσματα. Αυτό με τη σειρά του οδηγεί σε ψυχολογικές και κοινωνικές δυσκολίες που αυξάνουν το άγχος και την υπεραναστάτωση: αυτός ο βρόχος ονομάζεται βιοψυχοκοινωνική παγίδα των ψυχικά τραυματισμένων και ατόμων που έχουν δεχτεί απανθρωποποίηση. Όταν ένα από ψυχικά τραυματισμένο ανάδοχο παιδί ζει σε μια τέτοια ανυπόφορη ψυχική κατάσταση, κινδυνεύει να συμπεριφερθεί με ελεγκτικό, χειριστικό, απορριπτικό ή/και επιθετικό τρόπο. Στο πλαίσιο της θεραπευτικής αναδοχής, το παιδί μπορεί να μάθει να αναγνωρίζει αυτή την εσωτερική αναταραχή και να αρχίσει να αναζητά νεότερους τρόπους συμπεριφοράς και σχέσης. Ωστόσο, οποιαδήποτε πρόοδος προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης των σχέσεων θα δοκιμαστεί σοβαρά ή θα ματαιωθεί από τον πάντα παρόντα φόβο ότι θα μείνει και πάλι μόνο του. Αυτό το κεντρικό ψυχικό θέμα της κατάρρευσης των σχέσεων και της εξαφάνισης της ανθρώπινης παρουσίας και αξιοπιστίας θα παρεμβαίνει ή μπορεί να παρεμβαίνει στη σχέση αναδοχής με συντριπτικό και ανεξέλεγκτο τρόπο. Σε αυτές τις στιγμές, το παιδί φαίνεται να καταλαμβάνεται από αρνητικές εικόνες και προσδοκίες για τους ανάδοχους γονείς, σαν να εισέρχονται στη σκηνή παράξενες φανταστικές φιγούρες (η λεγόμενη ώρα της μαγείας, τα φαντάσματα στην ανάδοχη φροντίδα). Σε αυτές τις στιγμές, το ανάδοχο παιδί είναι γεμάτο φόβο και δυσπιστία, πεπεισμένο για την κακία των ανάδοχων γονέων. Τις περισσότερες φορές, αυτοί οι βαθιοί φόβοι εκδηλώνονται με τη μορφή θυμού, απόρριψης ή άλλων προβλημάτων συμπεριφοράς. Στο πλαίσιο της θεραπευτικής αναδοχής, είναι απαραίτητο να εκπαιδευτούν οι ανάδοχοι και οι ανάδοχοι γονείς να παραμένουν σε επαφή με το ανάδοχο παιδί τους εν μέσω στιγμών έντασης, υπερεγρήγορης και δυσπιστίας.

Η εξεύρεση λέξεων σε αυτά τα ζητήματα στο πλαίσιο της θεραπευτικής αναδοχής είναι επίσης ένας τρόπος οικοδόμησης ταυτότητας. Στην πορεία των τραυματικών απωλειών, των διαταραγμένων δεσμών και των απάνθρωπων εμπειριών, οι νέοι αυτοί έχουν χάσει και τον εαυτό τους, έχουν χάσει την επαφή με τον πυρήνα της αίσθησης του εαυτού τους. Ωστόσο, κάτω από αυτές τις απώλειες του εαυτού, υπάρχουν στοιχεία ζωτικότητας και ανθεκτικότητας. Οι ανάδοχοι γονείς αναφέρουν αυτές τις στιγμές και τις πτυχές: για παράδειγμα, ένα συγκεκριμένο είδος ψυχαγωγικής δραστηριότητας, ένα χόμπι ή έναν τομέα ενδιαφέροντος στον οποίο οι νέοι αυτοί αισθάνονται επαρκείς και ικανοί, έναν τομέα ενδιαφέροντος, για παράδειγμα στο σχολείο, για τον οποίο παθιάζονται. Προκειμένου να εργαστούν προς μια νέα αίσθηση ταυτότητας, θα πρέπει κατά τη διάρκεια της θεραπευτικής προώθησης να αναζητήσουν τέτοιους τομείς και να επεξεργαστούν τις βαθιά ριζωμένες και σχετιζόμενες με το τραύμα αρνητικές αναπαραστάσεις του εαυτού και των άλλων.

Κατά τη θεραπευτική διαδικασία (αναδοχή) με αυτούς τους ασυνόδευτους ανήλικους, είναι εύκολο να παρατηρήσει κανείς πώς οι νέοι αυτοί δοκιμάζουν τα όρια των ανάδοχων γονέων τους. Με τον τρόπο αυτό συγκρούονται με τις δομές και τα όρια αυτών και άλλων φροντιστών. Μέσα από αυτές τις συγκρούσεις προσπαθούν να ανακτήσουν την αίσθηση του εαυτού τους: οι συγκρούσεις με τους ανάδοχους γονείς εξυπηρετούν τους στόχους της ανάκτησης της δικής τους αίσθησης ύπαρξης! Ανακατασκευάζουν την αίσθηση του εαυτού και την αυτονομία τους ως αντίδραση ή σε σύγκρουση με την εξωτερική πραγματικότητα, αφού δεν είναι πλέον σε θέση -λόγω των απάνθρωπων εμπειριών της εξορίας- να βρουν και να κατασκευάσουν μια αίσθηση του εαυτού από τη δική τους αναπτυσσόμενη εσωτερική οργάνωση.

Μέρος 8: Ταυτότητα και αυτονομία

Στο όγδοο μέρος του πρακτικού οδηγού περιγράφουμε λεπτομερώς τη σχέση μεταξύ σύνθετου τραύματος και κρίσης ταυτότητας. Τα σύνθετα τραυματισμένα παιδιά έρχονται αντιμέτωπα με την πρόκληση της ενσωμάτωσης εμπειριών διαταραχής και απώλειας σχέσεων προσκόλλησης και ασυνέπειας ή αβεβαιότητας/ασάφειας στο πλαίσιο της δικής τους ιστορίας ζωής. Έρχονται επίσης αντιμέτωπα με πολλές στιγμές ανεπίλυτης θλίψης για σωρευτικές και συχνά ανεπανόρθωτες απώλειες ή αποχωρισμούς για τις οποίες νιώθουν ενοχές (Barlé et al., 2017). Ως αποτέλεσμα, είναι πολύ ευαίσθητοι στα παραμικρά σημάδια πιθανών νέων απωλειών σε συναισθηματική διαθεσιμότητα, φροντίδα και αναγνώριση. Καθοδηγούνται από μια βαθιά αίσθηση ότι δεν ανήκουν πραγματικά ή ότι δεν αξίζουν την αγάπη, τη γενναιοδωρία και τη φροντίδα των άλλων. Στη λανθάνουσα κατάσταση -την περίοδο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μεταξύ των ηλικιών 6 και 12 ετών- αυτά τα πολύ επώδυνα συναισθήματα παραμένουν κρυμμένα και ως επί το πλείστον υπό έλεγχο, αλλά στην εφηβεία αυτά τα επώδυνα συναισθήματα εντείνονται και δεν θα είναι πλέον δυνατόν να κρατηθεί υπό έλεγχο αυτό το ψυχολογικό μαρτύριο.

Η επίτευξη μεγαλύτερης αυτονομίας κατά την εφηβεία σημαίνει ότι οι νέοι αυτοί θα προσπαθήσουν να αποχωριστούν τα γονεϊκά τους πρόσωπα, ακόμη και αν οι ανάδοχοι γονείς αποτέλεσαν ασφαλές καταφύγιο/βάση μετά την απώλεια της σχέσης με τα πρωταρχικά πρόσωπα προσκόλλησης που παρέμειναν στη χώρα καταγωγής. Εξαιτίας αυτής της τάσης να αγωνίζονται για αυτονομία στη σχέση με τους ανάδοχους γονείς, η σχέση του ανάδοχου παιδιού με τους ανάδοχους γονείς του μπορεί να είναι πολύ αμφίσημη. Δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο αυτό να οδηγεί σε αντιπαράθεση ή αμφισβήτηση των ανάδοχων γονέων προκειμένου να έχει την ευκαιρία να αποχωριστεί από αυτούς και να βρει μια αίσθηση αυτονομίας. Είναι σημαντικό να μπορούν να βοηθηθούν οι ανάδοχοι γονείς να παραμείνουν μια ασφάλεια στο παρασκήνιο, ακόμη και σε στιγμές αντιπαράθεσης και εσωτερικής πάλης του ανάδοχου παιδιού τους.

Στο πλαίσιο της θεραπευτικής αναδοχής και/ή στο πλαίσιο μιας ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας που αποτελεί μέρος αυτής της θεραπευτικής αναδοχής, οι νέοι βρίσκονται σε μια κατάσταση που τους επιτρέπει να αναγνωρίσουν και να αναστοχαστούν πάνω στις πληγές και τα σημάδια τους, έτσι ώστε να μπορέσουν τελικά να ενσωματωθούν ως μέρος της ιστορίας της ζωής τους. Στο πλαίσιο μιας ψυχοθεραπείας ή μιας θεραπευτικής αναδοχής, η εύρεση εικόνων και λέξεων για αυτές τις απάνθρωπες και αφόρητες εμπειρίες ή η δημιουργία αφηγήσεων, συχνά θα λειτουργήσει ως ανάχωμα ενάντια σε βαθύτερους φόβους και απειλές. Η θεραπευτική αναδοχή μπορεί να αποτρέψει ορισμένες εντάσεις και τραύματα από το να επανενεργοποιηθούν και να εκφραστούν με τη μορφή σωματικού στρες και άλλων συμπεριφορικών συμπτωμάτων στο παιδί. Όσο δύσκολη ή περίπλοκη και αν είναι η αναδοχή με αυτά τα παιδιά και τις οικογένειές τους, πρόκειται για σημαντικές και σταθερά αποτελεσματικές διαδικασίες που μπορούν να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον συγκράτησης και προστασίας που λειτουργεί ως δύναμη ενάντια στην (ασυνείδητη) επανάληψη του τραύματος προσκόλλησης (τη διάσπαση της σχέσης μεταξύ ανάδοχων γονέων και ανάδοχου παιδιού, τη διάσπαση της αναδοχής).

Μέρος 9: Αναπτυξιακή ψυχολογία

Στο ένατο μέρος του πρακτικού οδηγού, θα μάθουμε πώς η αναπτυξιακή-ψυχολογική και ευαισθητοποιημένη ως προς το τραύμα της εξορίας προοπτική που περιγράφεται στο πλαίσιο αυτού του έργου FORM αποτελεί απαραίτητο υπόβαθρο για τα ευρήματα αρκετών οργανισμών αναδοχής που εργάζονται στη θεραπευτική αναδοχή τα τελευταία είκοσι ή είκοσι πέντε χρόνια. Αν δούμε το μοντέλο των σταδίων του Erikson ως μια ευέλικτη σπείρα, υπάρχει ένας βαθμός πλαστικότητας στην ανθρώπινη ζωή, με την έννοια ότι είναι δυνατόν να ανακάμψει κανείς από μια ατυχία ή ένα άγχος. Αυτή η ικανότητα ανάκαμψης από τις αντιξοότητες και το στρες ονομάζεται "ανθεκτικότητα". Ωστόσο, οι ακραίες πιέσεις και οι τραυματικές εμπειρίες θα έχουν σημαντικό αντίκτυπο στη διαδικασία της δια βίου ανάπτυξης και στην πορεία της ζωής γενικότερα. Προκειμένου να υποστηρίξουμε τις ανάδοχες οικογένειες στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας του παιδιού ή του εφήβου τους εν

μέσω ευάλωτων στιγμών, πρέπει να κατανοήσουμε πώς οι υπαρξιακές πιέσεις (που όλοι μας μπορούμε να βιώσουμε) και τα τραύματα (που μόνο μερικοί άνθρωποι περνούν) επηρεάζουν την αναπτυξιακή διαδικασία με διαφορετικούς τρόπους.

Τι συμβαίνει με τις αναπόφευκτες πιέσεις στη ζωή; Κοιτάζοντας το παρακάτω σχήμα, μπορούμε να δούμε στο α) ότι οι ευπάθειες (κόκκινες κουκκίδες) μπορούν να εμφανιστούν σε ένα ή άλλο αναπτυξιακό στάδιο (που απεικονίζεται ως στροφές) κατά τη διάρκεια της ζωής. Κανείς μας δεν έχει περάσει όλα τα αναπτυξιακά καθήκοντα με τέλειο τρόπο- όλοι μας έχουμε κάποιες αδυναμίες στην αναπτυξιακή μας πορεία. Η εξωτερική πίεση (πορτοκαλί βέλος), με την έννοια των εμποδίων στη ζωή, στενεύει τη σπείρα σε τέτοιο βαθμό ώστε η σπείρα να συμπιέζεται και να υπάρχει πίεση σε κάθε στάδιο ανάπτυξης. Για παράδειγμα, μετά από μια οδυνηρή απώλεια μιας ρομαντικής σχέσης στην ενήλικη ζωή, ένα άτομο μπορεί να τεθεί υπό πίεση και η σπείρα μπορεί να συμπιεστεί προς τα κάτω, έτσι ώστε αυτός ο ενήλικας να περάσει προσωρινά ξανά από όλα αυτά τα πρώιμα αναπτυξιακά καθήκοντα: ποιον μπορώ να εμπιστευτώ; μπορώ ακόμα να βλέπω τον εαυτό μου ως αυτόνομο άτομο; μπορώ να προσεγγίσω τον κόσμο με ανοιχτό μυαλό και αμερόληπτο τρόπο; αισθάνομαι ακόμα ικανός στις κοινωνικές σχέσεις; ποια είναι η ταυτότητά μου (ποιος είμαι εγώ) μετά από αυτή την απώλεια; θα μπορέσω ποτέ ξανά να βιώσω συναισθηματική και άλλες μορφές οικειότητας με άλλους ανθρώπους; και ούτω καθεξής. Εάν τα αναπτυξιακά στάδια και τα καθήκοντα φαίνεται να έχουν επιλυθεί αρκετά καλά στην πρώιμη ζωή (ανάπτυξη βασικής εμπιστοσύνης κατά το πρώτο έτος της ζωής, ανάπτυξη αυτονομίας κατά το δεύτερο και τρίτο έτος της ζωής, ικανότητα να ανακαλύπτει και να είναι περίεργος για τον κόσμο ή να αντιμετωπίζει τον κόσμο με ανοιχτό μυαλό στη φάση του νηπίου μεταξύ τεσσάρων και έξι ετών, την απόκτηση αυτοεκτίμησης με την ικανότητα να μαθαίνουν καλά και να έχουν φιλίες στο βασικό σχολείο μεταξύ έξι και δώδεκα ετών, την υπέρβαση των συγκρούσεων της ταυτότητας στην εφηβεία, την ανάπτυξη της ικανότητας να είναι συναισθηματικά κοντά ή οικεία με άλλους νέους ενήλικες στην πρώιμη ενήλικη ζωή κ.λπ.), το άτομο που έχει χάσει τη ρομαντική του σχέση θα είναι σε θέση να επανέλθει μετά από μια φυσιολογική περίοδο πένθους, αρκετά γρήγορα και έτσι να δείξει την ανθεκτικότητά του. Η σπείρα της πορείας ζωής δεν συμπιέζεται πλέον υπό το βάρος της εμπειρίας της απώλειας, αλλά, μετά από μια διαδικασία αντιμετώπισης, επαναπροσανατολίζεται δυναμικά για να προχωρήσει μπροστά στη ζωή ή για να ορθοποδήσει (τάσεις αυτοδιόρθωσης ή ανθεκτικότητας). Όμως ένα άτομο που έχει επιλύσει μόνο εν μέρει αυτά τα αναπτυξιακά καθήκοντα νωρίς στη ζωή του θα έχει κάποια πιο αδύναμα σημεία στην προσωπικότητά του: τα ευάλωτα σημεία. Όλοι μας έχουμε ένα ή δύο από αυτά τα αδύναμα σημεία, κάποιοι άνθρωποι (για παράδειγμα, παιδιά που δεν είχαν αρκετή φροντίδα) έχουν περισσότερα από αυτά τα αδύναμα σημεία. Τα αδύναμα σημεία είναι σαν σημεία σκουριάς που εμποδίζουν την κίνηση της ανάκαμψης μετά από μια αρνητική εμπειρία ζωής. Έτσι, κανονικά, με λίγα μόνο μικρά σημεία σκουριάς, όταν η πίεση εξασθενίσει και η σπείρα χαλαρώσει, θα αναπηδήσετε λόγω της ανθεκτικότητας που έχετε χτίσει στη ζωή σας. Αλλά για κάποιους ανθρώπους, η ανάκαμψη θα είναι πολύ πιο δύσκολη και θα είναι δυνατή μόνο με την προσωρινή βοήθεια ενός συμβούλου ή ενός θεραπευτή .

Αυτό συμβαίνει, για παράδειγμα, όταν ένας ενήλικας δεν ξεπερνάει μια συγκεκριμένη εμπειρία απώλειας και μαθαίνει, στο πλαίσιο της συμβουλευτικής, ότι ορισμένοι αποχωρισμοί στην παιδική ηλικία ήταν επίσης πιο δύσκολο να αντιμετωπιστούν, για παράδειγμα στο πλαίσιο μιας απειλητικής ασθένειας ενός γονέα, ενός διαζυγίου μεταξύ των γονέων, μιας περιόδου κατά την οποία οι γονείς έχασαν τα παιδιά από τα μάτια τους για ένα διάστημα λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων, ενός γονέα που ήταν συχνά συναισθηματικά μη διαθέσιμος κ.λπ. εν ολίγοις, πολύ ανθρώπινες και όχι σπάνιες εμπειρίες στις οποίες το ένα παιδί αντιδρά με περισσότερο άγχος από το άλλο. Η απώλεια στην ενήλικη ζωή μπορεί να επανενεργοποιήσει μια ευπάθεια για αποχωρισμούς και απώλειες από προηγούμενα στάδια της ζωής. Αυτή η ευπάθεια παρέμεινε κρυφή μέχρι τώρα στην ενήλικη ζωή- οι άνθρωποι ήταν σε θέση να ζήσουν με αυτήν. Αλλά τώρα, μετά την απώλεια της ερωτικής σχέσης στην ενήλικη ζωή, αυτή η ευαλωτότητα που υπήρχε ήδη πριν, επανενεργοποιείται πλήρως- εκτίθεται κανείς και αγωνίζεται να ανακάμψει. Με περισσότερο χρόνο, κοινωνική υποστήριξη από άλλους και ενδεχομένως συμβουλευτική ή θεραπεία, μπορεί κανείς να θεραπεύσει από τις σημερινές δυσκολίες και την ευαλωτότητα που προέκυψε στο παρελθόν, έτσι ώστε από εδώ και στο εξής να μπορεί να αντιμετωπίζει τους αποχωρισμούς και τις εμπειρίες απώλειας με διαφορετικό τρόπο και να επιτρέπει στην χαρά της ζωής να επιστρέψει. Έτσι, η σημερινή δυσκολία να συμβιβαστούν με μια εμπειρία απώλειας μπορεί να συμβάλει στο να συμβιβαστούν τελικά οι άνθρωποι με τον πόνο του παρελθόντος γύρω από τον χωρισμό και την απώλεια και να επανατοποθετήσουν αυτές τις εμπειρίες του παρελθόντος.

Σε εμπειρίες απώλειας που όλοι μπορούμε να βιώσουμε, όπως η διάλυση μιας ερωτικής σχέσης, η σπείρα σπρώχνεται από πάνω: ένα βάρος φορτώνεται στους ώμους μας, νιώθουμε ότι γινόμαστε μικροί και καταπιεσμένοι και θέλουμε να ξεφύγουμε από αυτό το οδυνηρό βάρος της απώλειας. Αυτή η δύναμη να ανακάμπτουμε ονομάζεται ανθεκτικότητα.

Στο τραύμα, ωστόσο, η σπείρα δεν σπρώχνεται από πάνω- κλονίζεται και σπάει απροσδόκητα και απροετοίμαστα από το πλάι. Υπάρχει ένα σπάσιμο της σπείρας (της σπείρας που αντιπροσωπεύει την πορεία της ζωής ή του ατόμου). Η σπείρα με το σπάσιμο θα θελήσει επίσης να ισιώσει ξανά: μετατραυματική ανάπτυξη και ανθεκτικότητα. Αλλά με ένα νέο δύσκολο γεγονός ζωής, όπως μια εμπειρία απώλειας, θα υπάρξει πίεση από πάνω στη σπείρα που έχει σπάσει. Η σπασμένη σπείρα που έχει ισιώσει θα σπάσει τώρα ξανά. Δεν έχει συμβεί νέο τραύμα, αλλά μια σπείρα που είχε γίνει λιγότερο δυναμική και ευέλικτη ή ανθεκτική μετά το τραύμα, λόγω του εναπομείναντος αδύναμου σημείου του πρώτου σπασίματος, έχει τώρα σπάσει ξανά. Μπορεί να μην έχει συμβεί νέο τραύμα, αλλά οι επιπτώσεις της νέας εμπειρίας απώλειας έχουν τραυματική επίδραση στη σπείρα: ένα νέο σπάσιμο και κατεπέκταση σπάσιμο του συγκεκριμένου ατόμου. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, μετά το αρχικό τραύμα, η σπείρα είναι πολύ πιο εύθραυστη και έχει πολύ μικρότερη φέρουσα ικανότητα.

Μέρος 10: Πώς συνεργάζεστε με το δίκτυο των οργανώσεων ανάδοξης φροντίδας;

Στο δέκατο μέρος του πρακτικού οδηγού, θα διερευνήσουμε πώς οι ανάδοχοι γονείς μπορούν να βοηθηθούν σε μια νοητική στάση που τους επιτρέπει να επιβιώσουν στον ανώμαλο δρόμο του ανάδοχου παιδιού τους, οδηγώντας σε καλύτερη ρύθμιση, περισσότερες στιγμές συνάντησης ή συνεχιζόμενης σχέσης και επιστημική εμπιστοσύνη για το ανάδοχο παιδί τους και μέσα στην οικογένειά τους. Για να συμβεί αυτό, οι εργαζόμενοι στην αναδοχή χρειάζονται ασφαλείς χώρους όπου οι ίδιοι και οι συναδέλφοί τους στην ομάδα μπορούν να αναστοχαστούν πάνω στις εμπειρίες τους από την αναδοχή. Οι τακτικές επαγγελματικές ρυθμίσεις, όπως οι ομαδικές συναντήσεις, η παρέμβαση και η εποπτεία, παρέχουν το χώρο για να διατηρηθεί μια αναστοχαστική στάση, να βρεθούν εναλλακτικοί τρόποι παρέμβασης, να συνδεθούν με τους συναδέλφους και άλλους φορείς ή οργανώσεις του δικτύου αναδοχής και να βιώσουν την αίσθηση ότι κρατούνται ως εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες. Το τελικό σημείο του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι επομένως να δοθεί έμφαση στο έργο των εργαζομένων στην αναδοχή στο πλαίσιο ενός δικτύου συναδέλφων που ευαισθητοποιούνται σε ψυχικά τραύματα

Εκτός από την παροχή χώρου για προβληματισμό με τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες κατά την εποπτεία, οι εν λόγω εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες πρέπει επίσης να γνωρίζουν τις ειδικές επιπτώσεις του τραύματος που σχετίζεται με την εξορία και τις προσδοκίες των ανάδοχων γονέων που δέχονται ένα παιδί πρόσφυγα στον οικογενειακό τους κύκλο. Αυτό περιλαμβάνει την παροχή μεταφορών, λέξεων και ιστοριών που κάνουν αυτά τα ανάδοχα παιδιά να αισθάνονται ότι ο εργαζόμενος στην ανάδοχη φροντίδα κατανοεί το συγκεκριμένο τραύμα: να τα κάνει να αισθάνονται ότι κάποιος καταλαβαίνει τι έχουν περάσει, ότι κάποιος καταλαβαίνει ότι χρειάζονται τους ανάδοχους γονείς τους αλλά δεν μπορούν να αντεπεξέλθουν στην ανάδοχη γονική μέριμνα αυτή τη στιγμή, ότι κάποιος καταλαβαίνει ότι η απόσταση, η αφοσίωση (Dansey et al., 2018) ή η απώλεια των βιολογικών τους γονέων δεν τους επιτρέπει να αισθάνονται σαν στο σπίτι τους με τους ανάδοχους γονείς, ότι κάποιος καταλαβαίνει ότι αισθάνονται τόσο ευάλωτοι που δεν τολμούν να αφήσουν τους ανάδοχους γονείς να γίνουν πολύ σημαντικοί κ.λπ. Στον οδηγό πρακτικής, αυτές οι παρεμβάσεις νοηματοδότησης γίνονται πολύ πιο συγκεκριμένες: αρθρώνοντας και αναγνωρίζοντας τους εσωτερικούς κόσμους αυτών των παιδιών και των ανάδοχων γονέων τους και το πώς αυτοί οι εσωτερικοί κόσμοι εμπειριών, από τους οποίους γίνεται κατανοητή η συμπεριφορά τους, μερικές φορές συγκρούονται μεταξύ τους ή παραμένουν ακατανόητοι ο ένας για τον άλλον. Στο μοντέλο της θεραπευτικής αναδοχής FORM, ο εργαζόμενος στην ανάδοχη οικογένεια είναι αυτός που συνεχίζει να αναζητά εκφράσεις και λέξεις για αυτούς τους εσωτερικούς κόσμους, με την ελπίδα ότι αυτό θα οδηγήσει σε μεγαλύτερη κατανόηση και συγκράτηση, αντί για μια επανάληψη της σύγκρουσης μεταξύ ανάδοχων γονέων και ανάδοχου παιδιού (μια επανάληψη που μπορεί να απειλήσει ακόμη και την ανάδοχη οικογένεια). Οι παρεμβάσεις νοητικής ψυχοποίησης με ευαισθησία στο τραύμα που πραγματοποιεί ο λειτουργός της ανάδοχης οικογένειας με τους ανάδοχους γονείς ή την

ανάδοχη οικογένεια μπορούν να σπάσουν αυτόν τον φαύλο κύκλο, σε ορισμένες περιπτώσεις μαζί με κάποια ψυχοθεραπεία με ευαισθησία στο τραύμα ειδικά για το ανάδοχο παιδί.

6. Πολιτισμικά ευαίσθητες πτυχές της θεραπευτικής αναδοχής ασυνόδευτων ανήλικων εφήβων προσφύγων και των γονέων τους

Ερχόμαστε τώρα στο τελευταίο κεφάλαιο αυτού του εννοιολογικού μοντέλου της θεραπευτικής αναδοχής, δηλαδή στις πολιτισμικά ευαίσθητες πτυχές αυτής της μορφής αναδοχής.

6.1. Η πολιτισμική ευαισθησία ως ο κρίκος που λείπει από τα μοντέλα θεραπευτικής αναδοχής

Με τον όρο θεραπευτική αναδοχή στο παρόν πρόγραμμα FORM - όπως διευκρινίζουμε σε άλλο σημείο του εννοιολογικού μοντέλου και του οδηγού πρακτικής - εννοούμε κυρίως ότι οι επόπτες αναδοχής εκπαιδεύονται περαιτέρω και καθοδηγούνται σε ορισμένες δεξιότητες που προσδίδουν στις ενέργειές τους προς αυτές τις οικογένειες και τους νέους μια θεραπευτική - και υπό αυτή την έννοια θεραπευτική - ποιότητα, και αυτό εν όψει μιας σύνθετης γονικής και αναπτυξιακής κατάστασης.

Συγκεκριμένα, το Έργο FORM περιλαμβάνει ένα είδος καθοδήγησης για ανάδοχους γονείς ή ανάδοχες οικογένειες στο οποίο δίνεται ιδιαίτερη προσοχή σε: (α) τον αντίκτυπο σύνθετων τραυμάτων και ανεπίλυτων διαδικασιών θλίψης λόγω οικογενειακών χωρισμών και τραυματικών απωλειών στις σχέσεις προσκόλλησης αυτών των νέων που έχουν διαφύγει μόνοι τους, (β) την αφοσίωση σε μέλη της οικογένειας που έχουν παραμείνει εκεί, (γ) τη σχέση με μέλη της (συγγενικής) οικογένειας που μπορεί να ενεργούν ως ανάδοχοι γονείς για το εν λόγω παιδί στην Ευρώπη, ή (δ) την εκ νέου βίωση ιδιαίτερα απειλητικών και απάνθρωπων εμπειριών που έλαβαν χώρα πριν ή κατά τη διάρκεια της φυγής και οι οποίες μπορεί να επανενεργοποιηθούν από εμπειρίες διακρίσεων και ρατσισμού μετά τη φυγή. Ένας κρίκος που λείπει μέχρι στιγμής από την εκμάθηση αυτών των ειδικών δεξιοτήτων από τους εργαζόμενους σε ανάδοχες οικογένειες στο παρόν έργο FORM, είναι η εστίαση στην πολιτισμική ευαισθησία σε αυτή τη θεραπευτική ανάδοχη φροντίδα

6.1.1. Πτυχές της πολιτισμικά ευαίσθητης θεραπευτικής αναδοχής

Μια γενική πτυχή της πολιτισμικής ευαισθησίας σε αυτό το έργο έχει ήδη αναφερθεί αρκετές φορές: η εργασία με το τραύμα που σχετίζεται με την εξορία. Πρόκειται επίσης για μια μορφή πολιτισμικής ευαισθησίας: ευαισθησία στις μορφές τραύματος που συνδέονται ειδικά με τη φυγή ή την αναγκαστική μετανάστευση (και με αυτή την έννοια διαφέρουν από τις δυσκολίες και το τραύμα σε άλλες μορφές μετανάστευσης και άλλες διαδικασίες αλλαγής του πολιτισμού).

Η πολιτισμικά ευαίσθητη πρακτική στη θεραπευτική αναδοχή (O'Hagan, 1999- Waniganayake *et al.*, 2019- Claeys and partners, 2022) μπορεί να αναδειχθεί με διάφορους τρόπους και περιλαμβάνει διάφορα σημεία που αναλύονται παρακάτω.

- Να γνωρίζουν τα πιθανά (πολιτισμικά επηρεασμένα) στίγματα της ψυχολογικής ή παιδαγωγικής συμβουλευτικής μέσα στο πολιτισμικό περιβάλλον προέλευσης αυτών των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων και ενδεχομένως των ανάδοχων οικογενειών τους, σε περίπτωση που συνδέονται με το ίδιο οικογενειακό δίκτυο (συγγενική ανάδοχη οικογένεια) και τον ίδιο πολιτισμό προέλευσης από τον οποίο προέρχεται και ο ανάδοχος νέος.
- Να μάθουν να μιλούν για τα πολιτισμικά νοήματα που δίνονται στα προβλήματα των ανάδοχων γονέων και των ανάδοχων νέων, καθώς και να γνωρίζουν ότι το νόημα που δίνεται στα προβλήματα από έναν εργαζόμενο στην ανάδοχη φροντίδα που ζει σε έναν δυτικό πολιτισμό είναι επίσης πολιτισμικά καθορισμένο και ενδεχομένως να διαφέρει από το νόημα που δίνεται σε αυτά από το ανάδοχο παιδί ή τους ανάδοχους γονείς. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τόσο την πολιτισμικά επηρεασμένη άποψη για τη φύση του προβλήματος, για την παρέμβαση και τη συμβουλευτική (θεραπεία) που απαιτείται, όσο και για την αιτία και για το προς τα πού πρέπει να εργαστεί η συμβουλευτική (πολιτισμική επιρροή στις αφηγήσεις για την ασθένεια). Το να εργάζεστε με πολιτισμική ευαισθησία δεν σημαίνει απαραίτητα ότι πρέπει να γνωρίζετε όλες αυτές τις άλλες πολιτισμικές έννοιες, αλλά να έχετε επίγνωση του γεγονότος ότι ο ανάδοχος και ο ανάδοχος γονέας/το ανάδοχο παιδί μπορεί να έχουν διαφορετικές, πολιτισμικά επηρεασμένες απόψεις σχετικά με την προέλευση του προβλήματος (την αιτιολογία), τον προσδιορισμό του προβλήματος (τη διάγνωση) και τη θεραπεία ή την παρέμβαση (τη θεραπεία).
- Παραμένετε ενήμεροι ότι η σκέψη για "διαταραχή" ή η ατομική εστίαση στο παιδί ή στην πυρηνική οικογένεια των ανάδοχων γονέων είναι ένας πολιτισμικός δυτικός τρόπος να γίνονται τα πράγματα στη συμβουλευτική. Οι δυσκολίες στη γονική μέριμνα και την ανάπτυξη του παιδιού αποδίδονται ή εξηγούνται μερικές φορές από πολύ διαφορετικές έννοιες σε άλλους πολιτισμούς προέλευσης, με τις οποίες δεν πρέπει ή δεν μπορεί κανείς να είναι εξοικειωμένος ως σύμβουλος. Ωστόσο, είναι σημαντικό ο σύμβουλος να μπορεί να προσεγγίσει αυτές τις εξηγήσεις με ενδιαφέρον και χωρίς να γνωρίζει, χωρίς να θεωρεί ότι η δυτική άποψη είναι η επιστημονική και η άλλη άποψη είναι θέμα δεισιδαιμονίας ή απλής μαγείας.

6.2. Πολιτισμικά μοντέλα κανονικότητας και παθολογίας στο πλαίσιο της ψυχικής υγείας και της ανάπτυξης του παιδιού

- Η συμβουλευτική με ευαισθησία στον πολιτισμό δεν σημαίνει ότι όλα πρέπει να πολιτιστικοποιηθούν: η πολιτισμική νοηματοδότηση είναι ένα υπόστρωμα που βοηθά στην κατανόηση των δυσκολιών και στη διαπίστωση των ευκαιριών. Αλλά ο πολιτισμός δεν είναι τα πάντα ή το μόνο πράγμα, και σίγουρα δεν είναι μια ιερή αγγελάδα. Πράγματι, είναι συγκεκριμένες οικογένειες και άτομα που έρχονται να χρησιμοποιήσουν την πολιτισμική νοηματοδότηση των δυσκολιών κατά την ανατροφή του ανάδοχου παιδιού- είναι συγκεκριμένες οικογένειες και άτομα που παραλείπουν ορισμένα πολιτισμικά νοήματα και προωθούν άλλα. Με αυτή την έννοια, πολιτισμός-κοινωνική ομάδα-άτομο είναι πάντα αλληλένδετα. Θα πρέπει να αποφεύγουμε την κουλτουραλιστική προσέγγιση (να κατανοούμε τα πάντα μόνο από πολιτισμική άποψη) ή την ψυχολογική προσέγγιση (να μην λαμβάνουμε υπόψη άλλες διαστάσεις πέραν του ατόμου ή της μικρότερης πυρηνικής οικογένειας).
- Να έχετε επίγνωση ότι υπάρχουν πολιτισμικά διαφορετικές απόψεις για τον "εαυτό" και τους στόχους που πρέπει να θέτει κανείς στη ζωή του. Οι δυτικές οπτικές δίνουν έμφαση στον αυτόνομο εαυτό, ενώ οι οπτικές άλλων πολιτισμών είναι πιθανότερο να θεωρούν την ταυτότητα ως κοινωνικά καθορισμένη (ο σχεσιακός εαυτός). Μπορεί κανείς να δώσει έμφαση στη δική του ανάπτυξη και επίτευξη (και να ενθαρρύνει ένα ανάδοχο παιδί να αυτοαναπτυχθεί, να "ξεχωρίσει", να είναι αυτόνομο), αλλά να έχει επίσης κατά νου πώς αυτό το ανάδοχο παιδί είναι απασχολημένο με το να "προσαρμοστεί", να ενταχθεί σε ένα σύστημα αφοσίωσης (πιστό στην οικογένεια και τον πολιτισμό προέλευσης).
- Επίσης, συνεχίστε να δίνετε προσοχή στα πολιτισμικά πρότυπα και τις ερμηνείες των αναπτυξιακών καθηκόντων. Τι περιμένουν οι επόπτες, οι ανάδοχοι γονείς και το ανάδοχο παιδί από την ανάδοχη τοποθέτηση;
- Εξετάστε επίσης τη ντροπή γύρω από τις δυσκολίες στην ανάδοχη τοποθέτηση. Μπορεί να επικρατεί μια "κουλτούρα τιμής" (Rodriguez-Mosquera *et al.*, 2002). Μπορείτε να αμφισβητήσετε τη σημασία της ντροπής των ανάδοχων γονέων να χάσουν το πρόσωπό τους όταν αντιμετωπίζουν εκπαιδευτικά προβλήματα, ειδικά όταν προέρχονται από παρόμοιο πολιτισμικό υπόβαθρο με το εν λόγω παιδί; Μπορείτε επίσης να μιλήσετε για την ενοχή των ανάδοχων γονέων όταν το ανάδοχο παιδί τους δεν τα πηγαίνει καλά; Ή για την ενοχή του παιδιού (ενοχή του επιζώντος);
- Δώστε έμφαση στις αφηγηματικές ("storytelling") συμπεριφορές, βοηθώντας τους να μιλήσουν για την αίσθηση του εαυτού τους, τους κοινωνικούς ρόλους που διαδραματίζουν και τις απόψεις που έχουν σχετικά με τη φυσιολογική και προβληματική ανατροφή των παιδιών, την ανάπτυξη των παιδιών ή την εκπαίδευση.

- Σε όλα αυτά τα θέματα, να παραμένετε "πολιτισμικά ενημερωμένοι" (έχοντας ένα μάτι για τα πολιτισμικά νοήματα) και μη γνωρίζοντες (δηλαδή: ανοιχτοί και συνειδητοποιημένοι για τη δική σας δυτική θέση ως σύμβουλος).

6.2.1. Το να εργάζεσαι με πολιτισμική ευαισθησία σημαίνει επίσης ότι πρέπει να λαμβάνεις υπόψη σου τη διατομεακότητα

- οι ανάδοχοι γονείς είναι ταυτόχρονα ενήλικες, έχουν θρησκευτική προσήλωση, είναι Ευρωπαίοι διαφορετικής καταγωγής, άνδρες/γυναίκες, γονείς ή/και ανάδοχοι γονείς, μέλη μιας κοινότητας, ενδεχομένως και μακρινοί συγγενείς του ανάδοχου νέου κ.λπ. Πρόκειται για πολύ διαφορετικές θέσεις. Επομένως, είναι σημαντικό να μην βλέπουμε τους ανθρώπους μόνο από μια οπτική γωνία, για παράδειγμα μόνο ως μουσουλμάνους από το Αφγανιστάν ή μόνο ως τραυματισμένους και αδύναμους. Θέλουν να τους δούμε ως κάτι πολύ περισσότερο από αυτό, ως μουσουλμάνους που θέλουν να βρουν το δρόμο τους στην Ευρώπη, με όλες τις ανασφάλειές τους, ή ως ανθρώπους που, παρά τα τραύματά τους, έχουν επίσης μια ιδιαίτερη δύναμη.
- Ένα άλλο παράδειγμα είναι ότι οι ανάδοχοι γονείς μπορεί να είναι χριστιανοί/ανθρωπιστές, Φλαμανδοί, να έχουν μια ορισμένη ιδέα για την ανάδοχη φροντίδα, αλλά δεν γνωρίζουν τι προκαλούν στην οικογένειά τους τα ειδικά για τη φυγή τραύματα και οι διαδικασίες θλίψης και δεν ξέρουν πώς πρέπει να αντιμετωπίσουν τις εκφράσεις του να ανήκουν ή να αναφέρονται σε μια διαφορετική πολιτισμική και θρησκευτική καταγωγή στο ανάδοχο παιδί τους (π.χ.: τι σημαίνει για τους χριστιανούς γονείς να έχουν ένα νεαρό άτομο που επιβεβαιώνει ότι είναι μουσουλμάνος στην οικογένεια;).

Η ανάδοχη οικογένεια, όπως και το σχολείο, για παράδειγμα, είναι ένας σημαντικός εταίρος στο δίκτυο γονέων γύρω από ένα ανάδοχο παιδί (το παιδί όχι μόνο ως άτομο και μέλος της οικογένειας, αλλά και ως ανθρώπινο ον που είναι πολιτισμικά ενσωματωμένο σε μια οικογένεια, σε ένα σχολείο, σε μια κοινωνική ομάδα και σε έναν πολιτισμικό κόσμο ζωής).

- Πώς μιλάει ο ανάδοχος νέος για την ανάδοχη οικογένεια και το σχολείο; Δίνει ο νέος την εντύπωση ότι η οικογένεια και το σχολείο μετριάζουν ή μάλλον επιτείνουν τα προβλήματα; Βλέπουν οι ανάδοχοι γονείς και το ανάδοχο παιδί, ή επίσης το ανάδοχο παιδί και οι εκπαιδευτικοί, ο ένας τον άλλον από μια ελλειμματική οπτική γωνία (μόνο ό,τι λείπει ή παραλείπει ο ένας στον άλλον, όπως π.χ. "δεν καταλαβαίνουν (το ανάδοχο παιδί) τον τρόπο διδασκαλίας στα ευρωπαϊκά σχολεία", ή, 'αυτοί (οι δάσκαλοι) είναι ρατσιστές και δεν έχουν την αίσθηση της παγκόσμιας ανθρωπιάς') ή μάλλον από μια άποψη αφομοίωσης (το παιδί με προσφυγικό υπόβαθρο πρέπει να προσαρμοστεί στην οικογένεια και στο σχολείο όπως τα άλλα παιδιά), εθελοτυφλώντας απέναντι στην ιδιαιτερότητα της ευαλωτότητας αυτών των παιδιών και στις παγίδες τέτοιων αναδοχών και στην

επίδραση που μπορεί να έχει το τραύμα που σχετίζεται με την εξορία στη σχολική σταδιοδρομία;

- Μια στάση αχρωματοψίας στη συμβουλευτική προκύπτει όταν, για παράδειγμα, οι δάσκαλοι, οι ψυχοθεραπευτές αλλά και οι (ανάδοχοι) γονείς δεν θέλουν να λάβουν υπόψη τους την ιδιαιτερότητα ενός τέτοιου παιδιού και δεν θέλουν να κάνουν μια εξαίρεση με βάση την πολιτισμική καταγωγή ή τα ειδικά τραύματα της φυγής. Τότε συνεχίζει κανείς να περιμένει τα ίδια πράγματα από αυτά τα παιδιά την ίδια στιγμή ή με τον ίδιο ρυθμό όπως και από άλλα παιδιά. Αυτό δημιουργεί ακριβώς αυτό που θέλει κανείς να αποφύγει: πολιτισμικές παρεξηγήσεις, περισσότερες διακρίσεις επειδή είναι τυφλός για τις ιδιαίτερες ανάγκες τους, κ.λπ.

Οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες κατανοούν την ανάδοχη οικογένεια από τη σκοπιά των καθολικών προκλήσεων και των αναπτυξιακών καθηκόντων, αλλά θεωρούν επίσης ότι αυτά τα καθολικά στοιχεία (μπορεί να) είναι πολιτισμικά χρωματισμένα.

- Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι χρειάζονται παγκοσμίως προστασία και εγγύτητα, αλλά και καθοδήγηση, ένα ισχυρό χέρι που να τους καθοδηγεί και να θέτει όρια. Καθολική είναι επίσης η αντίληψη της γονεϊκότητας ως πηγής δράσης: κάποιος θέλει να δώσει σε αυτούς τους νέους τη σωστή ανατροφή. Ωστόσο, ένας ανάδοχος νέος μπορεί επίσης να χρειάζεται μια ειδική προσέγγιση λόγω της ιδιαίτερης ιστορίας ζωής του εφήβου πρόσφυγα ή λόγω της καχυποψίας και της υπερβολικής επαγρύπνησης του παιδιού απέναντι στις αρχές, τους δασκάλους, τους επόπτες κ.λπ.) Οικουμενική σημαίνει επίσης, ως γονέας, να θέλεις το καλύτερο για το ανάδοχο παιδί σου και, ως παιδί, να θέλεις να κάνεις τους γονείς σου (ενδεχομένως και τους ανάδοχους γονείς σου) περήφανους. Τα συναισθήματα που σχετίζονται με το άσυλο, ότι δεν ανήκεις, μπορεί να τέμνουν αυτές τις πτυχές και να δημιουργούν την αίσθηση ότι είσαι ανεπαρκής ως ανάδοχος γονέας ή ότι ντροπιάζεις τους γονείς σου ως ανάδοχο παιδί.
- Οι πολιτισμικές επιρροές είναι επίσης παρούσες στο πώς βλέπει κανείς τη σχέση μεταξύ γονέων και παιδιών. Ενδεχομένως οι εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες και οι ανάδοχοι γονείς με ιστορικό εξορίας έχουν διαφορετική άποψη για το τι πρέπει να συμβαίνει μεταξύ γονέων και παιδιού. Πολιτισμικές επιρροές έχει επίσης ο τρόπος με τον οποίο οι νέοι αυτοί αντιμετωπίζουν την απώλεια της σχέσης προσκόλλησης με τους βιολογικούς τους γονείς ή τον αποχωρισμό από τους γονείς. Επιπλέον, υπάρχουν πολιτισμικά ενημερωμένες μορφές πένθους και έκφρασης του πένθους και της απώλειας.
- Επίσης, στις οικογένειες των προσφύγων είναι γνωστές η "αποσιώπηση" και η "ενεργητική λήθη": οι άνθρωποι δεν μιλούν για τη χώρα καταγωγής και για όσα άφησαν πίσω τους, προκειμένου να είναι υποφερτή η ζωή τους εδώ. Είναι πιθανό τα παιδιά ή/και οι ανάδοχοι γονείς να θέλουν να μιλήσουν για αυτές τις πτυχές. Είναι καλό να γνωρίζουμε ότι σε ορισμένες κουλτούρες αυτά τα πράγματα δεν

μπορούν να συζητηθούν έτσι απλά, όσο κι αν υπάρχει ανάγκη. Μια δυνατότητα για τον εργαζόμενο στην ανάδοχη οικογένεια είναι τότε να δώσει έμφαση στη φροντίδα ο ένας για τον άλλον: να βοηθήσει ο ένας τον άλλον να αντέξει τις εμπειρίες απώλειας και τα τραύματα σιωπηλά μαζί και για τον άλλον, τουλάχιστον για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, σε ένα είδος σιωπηλής μαρτυρίας.

- Ένα άλλο θέμα που σχετίζεται με την εξορία και μπορεί να εμφανιστεί σε αυτές τις αναδοχές είναι η ενοχή του επιζώντος και η αποτυχία των επανένωσης της οικογένειας.
- Κοινωνικοί στρεσογόνοι παράγοντες σε τέτοιες περιπτώσεις: διακρίσεις στο σχολείο, αίσθηση ότι είναι εισβολέας ή παρείσακτος και πρέπει να συμμορφωθεί με τις επιθυμίες του έξω κόσμου, αίσθηση ότι δεν τον παίρνουν πραγματικά στα σοβαρά, αίσθηση του παιδιού ότι είναι ξένος στην ανάδοχη οικογένεια και η παρατεταμένη αβεβαιότητα ότι τελικά θα τον στείλουν πίσω όταν μεγαλώσει ή γίνει ενήλικας.

6.2.2. Προσκόλληση στις ρίζες, σε αλληλεπίδραση με προσανατολισμό προς την ενσωμάτωση

- Μηχανισμοί αντιμετώπισης που πλαισιώνονται από την κουλτούρα προέλευσης: για παράδειγμα, στροφή στη θρησκεία και όχι σε ψυχολόγο (όπως θα αναμενόταν σε μια εκκοσμηκευμένη βορειοδυτική προοπτική)- επίδειξη ταυτότητας μέσω χαρακτηριστικών που συνδέονται με άλλες θρησκείες.
- Η έμφαση στη συνέχεια και η επανεκτίμηση της πολιτισμικής ταυτότητας της καταγωγής μπορεί να είναι ένδειξη προσκόλλησης στην καταγωγή επιθυμίας για διασύνδεση με τον πολιτισμικό κόσμο της καταγωγής. Αυτό το αίσθημα ότι παραμένει κανείς συνυφασμένος με τον πολιτισμικό κόσμο ζωής που έχει αφήσει μπορεί να φανεί με την εξάσκηση στην ανάδοχη οικογένεια στοιχείων του τρόπου ζωής από τη χώρα ή την οικογένεια καταγωγής.
- Έχοντας ένα μάτι για την υβριδοποίηση (υβριδικές ταυτότητες) ή *métissage*: πώς το ανάδοχο παιδί διαπλέκει διαφορετικούς πολιτιστικούς κόσμους, τι επιτυγχάνει και τι αποτυγχάνει στην αντιμετώπιση αυτών των υβριδικών ταυτοτήτων; Πώς ένα ανάδοχο ανήλικο προσφυγόπουλο συμβιβάζεται με τις διαφορετικές πολιτισμικές επιρροές που προέρχονται από το εξωτερικό ή από το εσωτερικό του
- Πώς αντιμετωπίζουν ο έφηβος και οι γονείς τις διπολιτισμικές ταυτότητες ή την επιβεβαίωση πτυχών της ταυτότητας που είναι διαφορετικές από εκείνες των γονέων;
- Με ποιους τρόπους οι ανάδοχοι γονείς και ο νέος επικεντρώνονται στην κοινωνική ενσωμάτωση στην Ευρώπη; Ή μήπως οι ανάδοχοι γονείς θέλουν ιδιαίτερα να θωρακίσουν το ανάδοχο παιδί από την επιρροή πολιτισμικών στοιχείων άλλων από αυτά που επικρατούν στην οικογένεια;

6.2.3. Υποστήριξη της ανάπτυξης των εφήβων και της γονικής μέριμνας σε ανάδοχες οικογένειες: ορισμένες πτυχές των πολλαπλών πολιτισμικών επιρροών

- Ποια στοιχεία της νεολαίας και της ταυτότητας είναι κατανοητά και αποδεκτά από τους ανάδοχους γονείς και ποια όχι;
- Πώς μπορεί ένας εργαζόμενος σε ανάδοχη οικογένεια να βοηθήσει να αλλάξει κάτι μεταξύ των ανάδοχων γονέων και του ανάδοχου παιδιού, που ο καθένας αναζητά την αναγνώριση αλλά και προσκρούει σε τοίχο. Αυτός ο τοίχος υπάρχει λόγω τραύματος, πολιτισμικής διαφορετικότητας (ξενιτειάς), αφοσίωσης στους βιολογικούς γονείς, ντροπής και ενοχής για ελλείψεις και από τις δύο πλευρές, ανομολόγητων ιστοριών και προσδοκιών
- Πώς μπορεί η ανάδοχη φροντίδα να ενσωματώσει μια οικογένεια με γονείς και ένα ανάδοχο παιδί σε ένα δίκτυο φροντίδας, προκειμένου να υποστηριχθεί η γονική μέριμνα και να δοθούν περισσότερες ευκαιρίες για την ανάπτυξη του παιδιού, αντί να προσφέρεται ατομική παιδοθεραπεία ή οικογενειακή θεραπεία για αυτή την πυρηνική οικογένεια (η τελευταία θα ήταν ένας τρόπος εργασίας ενσωματωμένος στη βορειοδυτική ευρωπαϊκή κουλτούρα).
- Σε συνέχεια αυτού του σημείου, μπορεί κανείς επίσης να κατανοήσει το σύνολο αυτού του σχεδίου FORM για τη δημιουργία δικτύων ευαίσθητων στο τραύμα και στοχαστικών (αναστοχαστικών) δικτύων στα οποία μπορούν να κρατηθούν ή να περιοριστούν οι ανάδοχες οικογένειες και τα ανάδοχα παιδιά, ως πολιτισμική επιλογή: μια πολιτισμική επιλογή διαφορετική από την παραδοσιακή δυτική έμφαση στην οικογενειακή και ατομική θεραπεία. Σε αυτές τις περισσότερες ατομικές θεραπείες ή τις θεραπείες πυρηνικής οικογένειας, γίνεται μερικές φορές η σιωπηρή (και κατά συνέπεια πολιτισμικά επηρεασμένη) παραδοχή ότι οι γονείς είναι υπεύθυνοι για όλα όσα βιώνουν μέσα στις ανάδοχες οικογένειές τους. Η FORM θέλει μάλλον να εγκαταστήσει μια κοινότητα ή ένα δίκτυο υποστήριξης της ανάδοχης φροντίδας γύρω από αυτές τις οικογένειες, ένα δίκτυο που περιέχει και αντανακλά γύρω από τις ανάδοχες οικογένειες. Στο έργο FORM υποστηρίζονται επίσης οι ίδιοι οι εργαζόμενοι στην ανάδοχη φροντίδα. Το τελευταίο χρησιμεύει για να διασφαλιστεί ότι, ως εργαζόμενοι σε ανάδοχες οικογένειες, δεν μένουν μόνοι τους με αυτές τις οικογένειες και μπορούν να αποκτήσουν το απαραίτητο υπόβαθρο σχετικά με την ευαισθησία στο τραύμα, την ευαισθησία στην κουλτούρα, τη συγγενική ανάδοχη οικογένεια και την ηλικιακή ανάδοχη φροντίδα, καθώς και τις απαραίτητες δεξιότητες διαμεσολάβησης ή παρέμβασης σε αυτές τις ανάδοχες οικογένειες με έναν ασυνόδευτο ανήλικό πρόσφυγα.

6.2.4. Προσοχή στις πτυχές της δυναμικής ισχύος μεταξύ πλειοψηφίας-μειονότητας στη σχέση με μια ανάδοχη οικογένεια :

- Μερικές φορές, ως εργαζόμενος σε ανάδοχες οικογένειες, από μια ανεπίσημη πολιτισμική ενσωμάτωση στη δυτική προοπτική (ευρωκεντρική) και ιδιαίτερα από

μια προοπτική WEIRD (δυτικός, μορφωμένος, βιομηχανικός, πλούσιος, δημοκρατικός), μπορεί κανείς να ασκήσει αδικαιολόγητη πίεση προς τη λεκτικοποίηση του τραύματος και της αβάσταχτης απώλειας, προς την ατομική ή συστημική θεραπεία ή τονίζοντας τα ελλείμματα των ανάδοχων γονέων και του ανάδοχου παιδιού. Αντίθετα, αυτό που είναι προτιμότερο είναι: (α) ο σεβασμός της αποσιώπησης και η τήρηση των πολιτισμικά ενσωματωμένων τρόπων τελετουργιών πένθους, (β) η ενσωμάτωση της ανάδοχης οικογένειας σε ένα δίκτυο φροντίδας και σχολείου/εκπαίδευσης με αναπτυξιακό προσανατολισμό και προαγωγή της ανθεκτικότητας και, (γ) η συνέχιση της νοηματοδότησης αυτής της οικογένειας. Αυτή η ικανότητα νοηματοδότησης των αναδόχων μπορεί μερικές φορές να χαθεί, γι' αυτό και η εποπτεία των αναδόχων είναι τόσο σημαντική (παρέμβαση, εποπτεία κατά την οποία οι αναδόχοι βοηθούνται να αντιμετωπίσουν και να ανεχθούν στιγμές άγνοιας και ανικανότητας, καθώς και την τάση να καταφεύγουν σε απλές συμβουλές και κόλπα, για παράδειγμα όταν κανείς δεν μπορεί πλέον να βρει την ψυχική ηρεμία να έχει στο μυαλό του τους γονείς και το ανάδοχο παιδί σε στιγμές σοβαρής κρίσης στην ανάδοχη οικογένεια ή σε στιγμές σοβαρής υπερφόρτωσης του συστήματος του αναδόχου).

7. Μια προοπτική για την ολοκλήρωση αυτού του εννοιολογικού μοντέλου της θεραπευτικής αναδοχής: μια γέφυρα από το εννοιολογικό μοντέλο στον πρακτικό οδηγό

Οι περισσότερες πτυχές που συζητήθηκαν τώρα λεπτομερώς μία προς μία σε αυτό το εννοιολογικό μοντέλο θα συμπεριληφθούν και πάλι στον οδηγό πρακτικής, έναν οδηγό με ορισμένες συγκεκριμενοποιήσεις και κατευθυντήριες γραμμές για τη χρήση αυτού του μοντέλου FORM, ως ένα μοντέλο αναδοχής που προάγει τη νοημοσύνη, είναι ευαίσθητο στο τραύμα και πολιτισμικά ευαίσθητο και αποσκοπεί στη διασφάλιση των αναπτυξιακών ευκαιριών των ασυνόδευτων προσφύγων σε - συγγενικές ή μη - ανάδοχες οικογένειες. Μέσα από τις θεωρητικές προοπτικές και τα πρόσφατα ερευνητικά και εμπειρικά υποστηριζόμενα (evidence-based) ευρήματα σχετικά με τα σύνθετα σχεσιακά τραύματα των ανάδοχων παιδιών γενικά και των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων ειδικότερα, καθώς και από τις επακόλουθες συγκεκριμενοποιήσεις στον πρακτικό οδηγό, στοχεύουμε στην ενίσχυση των γνώσεων των εργαζομένων στην ανάδοχη φροντίδα σχετικά με την απώλεια, την ευαλωτότητα και το τραύμα που σχετίζονται με την προσφυγιά και επιδιώκουμε την προώθηση των δεξιοτήτων καθοδήγησής τους. Άλλωστε, ο λειτουργός αναδοχής είναι αυτός που κατέχει κεντρική θέση στο δίκτυο φροντίδας γύρω από αυτές τις ανάδοχες οικογένειες. Όπως δείξαμε λεπτομερώς νωρίτερα, αυτό είναι το νέο σε αυτή τη μορφή θεραπευτικής αναδοχής στο πλαίσιο του έργου FORM.

8. Αναφορές / Βιβλιογραφία

Abrahams, D., Walker, C. & Curran, E. (2024). Δυναμική διαπροσωπική θεραπεία. www.annafreud.org/training/health-and-social-care/dynamic-interpersonal-therapy/

Allen, J. (2013). Η νοητικοποίηση στην ανάπτυξη και τη θεραπεία του τραύματος προσκόλλησης. Barclay.

Alvarez, A. (1992). Ζωντανή παρέα. Ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία με αυτιστικά, οριακά, στερημένα και κακοποιημένα παιδιά. Λονδίνο/Νέα Υόρκη: Routledge.

Bamford, J., Fletcher, M. & Leavey, G. (2021). Αποτελέσματα ψυχικής υγείας ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων: ανασκόπηση πρόσφατης έρευνας. *Current Psychiatry Reports*, 23 (8), αριθμός άρθρου 46. Doi.org/10.1007/s11920-021-01262-8

Barlé, N., Wortmann, C.B. & Latack, J.A. (2017). Τραυματικό πένθος: βασική έρευνα και κλινικές επιπτώσεις. *Journal of Psychotherapy Integration*, 27 (1), 127-139. Doi.org/10.1037/int0000013

Bettelheim, B. (1976). Οι χρήσεις της μαγείας. Το νόημα και η σημασία των παραμυθιών. Νέα Υόρκη: Vintage Books.

Bevington, D., Fuggle, P., Fonagy, P., Target, M. & Asen, E. (2013). Καινοτομίες στην πράξη: (AMBIT) - μια νέα ολοκληρωμένη προσέγγιση για την εργασία με τους πιο δυσπρόσιτους εφήβους με σοβαρές σύνθετες ανάγκες ψυχικής υγείας. *Child and Adolescent Mental Health*, 18 (1) 46 - 51. Doi.org/10.1111/j.1475-3588.2012.00666.x.

Bistas, K. & Grewel, R. (2023). Οι περιπλοκές της ενοχής των επιζώντων: Exploring its Phenomenon across contexts. *Cureus*, 15 (9), e45703.

Briggs, A. (2015). Προς το ανήκειν. Διαπραγμάτευση νέων σχέσεων για τα υιοθετημένα παιδιά και τα άτομα που βρίσκονται υπό φροντίδα. Λονδίνο: Routledge. Doi.org/10.4324/9780429484117

Calhoun, C.D., Stone, K.J., Cobb, A.R., Patterson, M.W., Danielson, C.K., & Bendeزύ, J.J. (2022). Ο ρόλος της κοινωνικής υποστήριξης στην αντιμετώπιση του ψυχολογικού τραύματος: Ένα ολοκληρωμένο βιοψυχοκοινωνικό μοντέλο για την αποκατάσταση του μετατραυματικού στρες. *Psychiatry Quarterly* 93 (4), 949-970. DOI: 10.1007/s11126-022-10003-w

Claeys, A., Berdai Chaouni, S., Tricas-Suaras, S., De Donder, L. (2020). Φροντίδα με πολιτισμική ευαισθησία : Ορισμοί, αντιλήψεις και πρακτικές της υγειονομικής περίθαλψης. *Journal of Transcultural Nursing*, 32 (5), 484-492. DOI: 10.1177, 1043659620970625.

Cook, A., Spinazzola, J., Ford, J., Lanktree, C., Blaustein, M., Cloitre, M., DeRoza, R., Hubbard, R., Kagan, R., Liautaud, J., Mallah, K., Hafson, E., & van der Kolk, B. (2005). Πολύπλοκο τραύμα σε παιδιά και εφήβους. *Psychiatric Annals*, 35 (5), 390-398.

Dansey, D., John, M., & Shbero, D. (2018). Πώς τα παιδιά σε ανάδοχες οικογένειες εμπλέκονται με τη σύγκρουση αφοσίωσης: παρουσίαση ενός μοντέλου διαδικασιών που ενημερώνουν την αφοσίωση. *Adoption & Fostering*, 42(4), 354-368. <https://doi.org/10.1177/0308575918798767>

Duschinsky, R. & Foster, S. (2021). Νοηματοδότηση και επιστημική εμπιστοσύνη: το έργο του Peter Fonagy και των συνεργατών του στο Κέντρο Άννα Φρόιντ. Οξφόρδη: Oxford University Press.

Ensink, K., Bégin, M., Normandin, L., & Fonagy, P. (2017). Η γονική αντανakλαστική λειτουργία ως ρυθμιστής των δυσκολιών εσωτερικοποίησης του παιδιού στο πλαίσιο της σεξουαλικής κακοποίησης του παιδιού. *Psychiatry research*, 257, 361-366. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2017.07.051>

Erikson, E.H. (1956). *Παιδική ηλικία και κοινωνία*. Νέα Υόρκη: Routledge.

Erikson, E.H. (1968). *Νεολαία, ταυτότητα και κρίση*. Νέα Υόρκη: Basic Books.

Fonagy, P. (2017). Θεραπεία βασισμένη στη νοητικοποίηση (MBT). In: Zeigler-Hill, V. & Shakelford, T. (eds.), *Encyclopedia of Personality and individual Differences*. Λονδίνο: Springer. DOI: 10.1007/978-3-319-28099-8_921-1

Fonagy, P. & Allison, E. (2014). Ο ρόλος της νοηματοδότησης και της επιστημικής εμπιστοσύνης: στη θεραπευτική σχέση. *Ψυχοθεραπεία: Theory, Research, Practice Training*, 51 (3). Doi.org: 10.1037/a0036505

Fonagy, P., & Campbell, C. (2018). Νοητικοποίηση, προσκόλληση και επιστημική εμπιστοσύνη: πώς η ψυχοθεραπεία μπορεί να προάγει την ανθεκτικότητα. *Psychiatria Hungarica*, 32 (3), 283-287. <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1574378/1/Fonagy/>

Fonagy, P., Luyten, P. & Campbell, C. (2014). Epistemic trust, psychopathology and the great psychotherapy debate (διαδικτυακό άρθρο). Ανακτήθηκε από <https://www.societyforpsychotherapy.org/epistemic-trust-psychopathology-and-the-great-psychotherapy-debate>.

Fonagy, P., Gergely, G. Jurist, E.L., Target, M. (2002). *Ρύθμιση των συναισθημάτων, νοητικοποίηση και ανάπτυξη του εαυτού*. Λονδίνο: Other Press.

Herman, J.L. (1992). Σύνθετη μετατραυματική διαταραχή. Ένα σύνδρομο σε επιζώντες παρατεταμένου και επαναλαμβανόμενου τραύματος. *Journal of traumatic stress*, 5 (3), 377-391.

Hettich, N. & Meurs, P. (2021). Πολύπλοκες δυναμικές στην ψυχοκοινωνική εργασία με ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες με αβέβαιες προοπτικές: Μια μελέτη περίπτωσης. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 18 (1), 41-57. DOI: 10.1002/aps.1676

Kessler, R.C., Pecora, P.J., Williams, J., Hiripi, E., O'Brian, K., English, P., White, J., Zerbe, R., Downs, A.C., Plotnick, R., Hwang, I. & Sampson, N.H. (2008). Επιδράσεις της ενισχυμένης αναδοχής στη μακροπρόθεσμη σωματική και ψυχική υγεία των αποφοίτων αναδοχής. *Archives of General Psychiatry*, 65 (6), 625-633. DOI: 10.1001/archpsych.65.6.625

Laufer, M. & Laufer, E. (1984). Εφηβεία και αναπτυξιακή κατάρρευση. Μια ψυχαναλυτική άποψη. London: Routledge.

Meurs, P., Jensen, A., Kuhn, M.M., Arnold, S., Zokai, R., Lohl, J., Ghassan, D., Schäfer, D. & Stumpfögger, N. (2022). Im Dickicht des Ankommens. Einblicke in die psychosoziale Begleitung von Geflüchteten. Gießen: Psychosozial Verlag. (στα ελληνικά: In the jungle of arriving. An insight in psychosocial care for refugees)

Moro, M.-R. (2020). Guide de psychothérapie transculturelle. Soigner les enfants et les adolescents. Paris : Editions en ligne.

Mugisha, C. (2006). Θεωρία της προσκόλλησης και παιδιά πρόσφυγες: Η χρήση της θεωρίας της προσκόλλησης στην κατανόηση της ψυχοκοινωνικής ευημερίας των παιδιών προσφύγων.

O'Hagan, P. (1999). Πολιτισμός, πολιτισμική ταυτότητα και πολιτισμική ευαισθησία στην κοινωνική εργασία για παιδιά και οικογένειες. *Child and Family Social Work*, 4 (4): 269-280. DOI: 10.1046/j.2365-2206.1999.00129.x

Osofsky, J.D. (2011). *Κλινική εργασία με τραυματισμένα μικρά παιδιά*. Νέα Υόρκη: Guilford Press.

Perry, B.D. (2009). Το νευροδιαδοχικό μοντέλο θεραπείας. *Journal of Loss and Trauma*, 14 (4), 240-255.

Rodriguez Mosquera, P.M., Manstead, A.S.R., Fisher, A.H. (2022). Κουλτούρες τιμής. *Cognition and Emotion*, 16 (1), 143-163. DOI: 10.1080/0269930143000167

Rutherford, H.J.V., Goldberg, B., Luyten, P., Bridgett, D.J. & Mayes, L. C. (2013). Η γονική αναστοχαστική λειτουργία σχετίζεται με την ανοχή της βρεφικής δυσφορίας αλλά όχι με τη γενική δυσφορία: Αποδείξεις για μια συγκεκριμένη σχέση με τη χρήση ενός παραδείγματος προσομοίωσης μωρού. *Infant Behavior and Development*, 36 (4), 635-641. Doi.org/10.1016/j.infbeh.2013.06.008

Suárez-Orozco, C., Yoshikawa, H., Taranisho, R.T. & Suárez-Orozco, M.M. (2011). Μεγαλώνοντας με σκιές. Ο αναπτυξιακός αντίκτυπος της μη εξουσιοδοτημένης κατάστασης. *Harvard Educational Review*, 81 (3), 438-472. DOI: 10.17763/haer.81.3.g23x203763783m75

Sleijpen, M., Keles, S., Moorer, T. & Oppedal, B. (2022). Αβεβαιότητα προσκόλλησης σε ασυνόδευτους πρόσφυγες: μια διαχρονική μελέτη. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 18 (1), 66-BRIGGS82. Doi.org/10.1108/IJMHSC-05-2021-0045

Solomon, E.P. & Heide, K.M. (1999). Τύπος ΙΙΙ-Τραύμα: προς μια αποτελεσματικότερη εννοιολόγηση του ψυχικού τραύματος. *International Journal of Offender Therapy and comparative Criminology*, 43 (1), 202-210.

Stern, D.N. (1995). Ο αστερισμός της μητρότητας. Μια ενοποιημένη άποψη της ψυχοθεραπείας γονέων-βρέφους. New Yor: New York: Basic Books.

Stuhrmann, L. Y., Göbel, A., Bindt, C., & Mudra, S. (2022). Γονική αναστοχαστική λειτουργία και η συσχέτισή της με τις γονεϊκές συμπεριφορές στη βρεφική και πρώιμη παιδική ηλικία: A Systematic Review. *Frontiers in Psychology*, 13, 765312. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.765312>

Terr, L.C. (1991). Παιδικά τραύματα: μια σύνοψη και επισκόπηση. *The American Journal of Psychiatry*, 148 (1), 10-20. DOI: 10.1176/ajp/148.1.10.

van der Kolk, B. (2006). Αναπτυξιακή διαταραχή τραύματος: Για μια ορθολογική διάγνωση για παιδιά με πολύπλοκο ιστορικό τραύματος. *Psychiatric Annals*, 35 (5), 401-408.

van der Kolk, B. (2014). Το σώμα κρατάει το σκορ. Εγκέφαλος, νους και σώμα στην επούλωση του τραύματος. Νέα Υόρκη: The Penguin Group.

Vliegen, N., Tang, E. & Meurs, P. (2023). *Παιδιά που αναρρώνουν από σύνθετο τραύμα: από την πληγή στην ουλή*. Λονδίνο/Νέα Υόρκη: Routledge. (Μετάφραση του ολλανδικού βιβλίου: Vliegen, Tang & Meurs (2017). *Van kwetsuur naar litteken. Hulpverlening aan kinderen met complex trauma*. Leuven: Pelckmans.)

Waniganayake, M., Hadley, F., Johnson, M., Mortimer, P., McMahon, T., & Karatasas, K. (2019). Διατήρηση της κουλτούρας και υποστήριξη της πολιτισμικής ταυτότητας στις τοποθετήσεις ανάδοχων οικογενειών. *Australasian Journal of Early Childhood*, 44 (4), 365-377. <https://doi.org/10.1177/1836939119870908>

Θεραπευτική ανάδοχη φροντίδα για ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες (FORM): ένα εννοιολογικό μοντέλο για την ενίσχυση των εργαζομένων στην ανάδοχη φροντίδα